

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

TÉMA
SÍDELNÍ STRUKTURA - VZTAH CENTRA OSÍDLENÍ A JEHO OKOLÍ

U&UR
4 | 2025

25. CELOSTÁTNÍ KONFERENCE O ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ A STAVEBNÍM ŘÁDU

Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Ústavem územního rozvoje pořádají ve dnech **22.–23. září 2025 v Karlových Varech** již 25. celostátní konferenci o územním plánování a stavebním řádu.

Tématem letošní konference je **Energetická budoucnost ČR**.

Záštitu nad konferencí převzaly hejtmanka Karlovarského kraje Mgr. Jana Mračková Vildumetzová a primátorka města Karlovy Vary Ing. Andrea Pfeffer Ferklová, MBA.

Registrace, program a bližší informace o konferenci jsou dostupné na internetových stránkách Ministerstva pro místní rozvoj (www.mmr.gov.cz) a Ústavu územního rozvoje (www.uur.cz).

POKYNY PRO AUTORY

NABÍDKA ČLÁNKŮ

Redakce přijímá články na e-mailové adrese redakce@uur.cz. Grafické přílohy většího rozsahu je možno zaslat prostřednictvím služby pro zaslání velkých souborů (Úschovna, WeTransfer). V zasláném e-mailu prosím uveďte jméno vč. titulů, adresu pracoviště a kontaktní údaje (e-mailová adresa, telefonní číslo). Při žádosti o zařazení článku do recenzního řízení je třeba tuto skutečnost výslovně uvést. Podrobnější informace naleznete na stránkách www.uur.cz v sekci Časopis UaÚR – Pro autory – Recenzní řízení.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

Rozsah textu by měl činit cca 3–10 normostran (1 normostrana = 1 800 znaků včetně mezer a poznámek pod čarou), nedohodne-li se autor s redakcí jinak. Za každým textem příspěvku musí být uvedeno jméno autora a instituce, pod kterou spadá. Vlastnímu textu vždy předchází zhruba desetirádkový souhrn/abstrakt (stručná informace o obsahu článku), který bude přeložen do angličtiny. Překlad zajistí redakce, popř. po domluvě s redakcí autor článku. Za nedílnou součást příspěvku je považován seznam použitých zdrojů a jejich dostupnost. Bibliografické citace musejí být zpracovány podle normy ČSN ISO 690:2022 (upřednostňován je harvardský systém). Textová část je vyžadována v textovém editoru Word. Grafická část se posílá samostatně jako příloha s uvedením zdrojů, a to v rozlišení min. 300 DPI ve formátu JPEG, TIFF, EPS nebo AI. Redakce si vyhrazuje právo výběru grafického doprovodu textu.

AUTORSKÁ PRÁVA A AUTORIZACE

Redakce předpokládá, že nabízený článek dosud nebyl publikován. Autoři odpovídají za původnost díla (viz www.uur.cz – Časopis UaÚR – Publikační etika). Články jsou po vysazení a redakční úpravě zasílány k autorizaci. Pokud se autor nevyjádří do pěti dnů od odeslání redakční žádosti o autorizaci textu, považuje redakce text za odsouhlasený a zveřejní jej s případnými redakčními úpravami.

RECENZNÍ ŘÍZENÍ

Relevantní příspěvky jsou recenzovány. Podrobnosti k recenznímu řízení jsou uvedeny na www.uur.cz – Časopis UaÚR – Pro autory – Recenzní řízení. Struktura recenzovaného článku musí odpovídat požadavkům na vědecký text: **Abstrakt** – k recenzovaným příspěvkům redakce požaduje širší shrnutí v češtině. Překlad zajistí redakce, popř. po domluvě autor článku. **Úvod** – obsahuje vysvětlení cíle výzkumu a článku, rešerši literatury a její kritické zhodnocení, pojmenování řešeného problému, respektive formulaci výzkumné otázky / pracovní hypotézy. **Metodika** – charakteristika a popis použité metody/metod. Možné je i zdůvodnění, proč byly právě tyto metody použity a jejich případná omezení. **Výsledky** – prezentace výsledků výzkumu. **Diskuse** – verifikace hypotéz, omezení použitelnosti výsledků výzkumu. **Závěr** – vyhodnocení výzkumu, nastínění dalších námětů na jeho pokračování. Za nedílnou součást příspěvku je považován seznam použitých zdrojů a jejich dostupnost. Recenzované příspěvky nejsou honorovány.

Názory autorů se nemusí vždy shodovat se stanovisky redakční rady a vydavatele.

Urbanismus a územní rozvoj

Číslo 4/2025, XXVIII. ročník
Vychází šestkrát ročně.
ISSN 1212-0855, MK ČR E 7021

Vydává:

Ústav územního rozvoje
Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
www.uur.cz

Redakce:

redakce@uur.cz
Mgr. Tamara Blatová (šéfredaktorka)
+420 542 423 116, +420 603 885 728
blatova@uur.cz
Hana Čechlovská (redaktorka)
+420 542 423 123, +420 732 762 852
cechlovska@uur.cz

Redakční rada:

Ing. arch. Hana Bártová
doc. RNDr. Jaroslav Burian, Ph.D.
Ing. Eva Fialová
prof. Maroš Finka, M.Arch, PhD.
prof. Anna Geppert, PhD.
Ing. arch. Irena Klingorová, Ph.D.
prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.
Ing. Jakub Kotrla (místopředseda)
prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Ing. arch. MgA. David Mateáško (místopředseda)
Ing. arch. Vladimír Matuš
MgA. Bernard Storch
doc. Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.
Mgr. Petr Tonev, Ph.D.
RNDr. Václav Tremel
Ing. arch. Martin Tunka, CSc. (předseda)
Ing. Romana Vačkářová
doc. Ing. et Ing. Eliška Vejchodská, Ph.D.
doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.
Ing. arch. Karel Wirth
doc. Ing. arch. Maxmilian Wittmann, Ph.D.

Roční předplatné: 720 Kč + poštovné
cechlovska@uur.cz

Sazba a tisk:

GRAFEX-AGENCY, s. r. o.
Helceletova 16, 602 00 Brno

Náklad: 1 400 výtisků

Toto číslo vyšlo v srpnu 2025.

Úplný obsah čísel je zveřejněn s půlročním zpožděním na webových stránkách ÚÚR.

Foto na titulní straně obálky:

Brněnská přehrada
Foto © iStock.com/Montypeter

OBSAH

INFORMACE KE ZMĚNĚ Č. 8 PÚR ČR A K VYMEZENÍ KONCEPCE SÍDELNÍ STRUKTURY | Jakub Kotrla, Hana Máchová, Filip Novosád

1

Recenzovaný článek

VÝVOJ SÍDELNÍ STRUKTURY A JEJÍ PLÁNOVÁNÍ | Karel Maier

3

Recenzovaný článek

ZMĚNY V SÍDELNÍ STRUKTUŘE ČR PO ROCE 1991 | Radim Perlín

10

SÍDELNÍ STRUKTURA V ZÁSADÁCH ÚZEMNÍHO ROZVOJE

KARLOVARSKÉHO KRAJE | Barbora Merunková

23

BRNĚNSKÁ METROPOLITNÍ OBLAST V DATECH:

PROMĚNY, TRENDY A STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ | Matouš Čanda,

Zdeněk Dvořák, Soňa Raszková, Petr Šašinka

31

ARCHITEKTONICKÉ POLITIKY JAKO EVROPSKÝ STANDARD

Jakub Kotrla, Martin Marek

40

EXAPTIVNÍ ODOLNOST PŘÍHRANIČNÍCH REGIONŮ

V KONTEXTU SOUČASNÝCH VÝZEV: SEMINÁŘE ESPON V GDAŇSKU

Elena Fedrová, Lucie Karmazínová, Jakub Kotrla, Martin Marek

41

POSTŘEHY Z KONFERENCE DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA

LITOMYŠL 2025 | František Nantl

43

PUBLIKACE PROJEKTU ESPON K TÉMATU SÍDELNÍ STRUKTURY

45

PROGRAM ESPON

47

SVĚT PLÁNOVÁNÍ

48

CO PÍŠÍ JINDE

51

POŘIZOVATELSKÁ PRAXE & STAVEBNĚ SPRÁVNÍ PRAXE

SLOVO ÚVODEM

Sídla v České republice jsou organizována do různých úrovní sídel podle jejich velikosti a významu – tato struktura významně ovlivňuje rozvoj a vazby v území. Hierarchické uspořádání sídelní struktury je výsledkem historického vývoje a je ovlivněno různými podmínkami a potenciálem jednotlivých regionů. Struktura osídlení je u nás charakterizována velkým počtem menších a středních sídel oproti relativně nízkému počtu sídel vyšší kategorie. Jedním z úkolů územního plánování je tak stanovování podmínek pro obnovu a rozvoj sídelní struktury, která je také sledovaným jevem v územně analytických podkladech. S přihlédnutím k podmínkám obnovy a rozvoje sídelní struktury by měly kraje stanovovat v zásadách územního rozvoje požadavky na koordinaci územně plánovací činnosti obcí.

V Hlavní rubrice vám Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj přináší informaci k dokončované Změně č. 8 Politiky územního rozvoje ČR, která se významně týká právě sídelní struktury.

K tématu přinášíme i dva recenzované články – první se věnuje analýze činností územního plánování a efektivitě jeho nástrojů ve vztahu k vývoji sídelní struktury, druhý příspěvek na základě kvantitativních dat vyhodnocuje změny v systému osídlení v České republice po roce 1991. Další článek, věnovaný Zásadám územního rozvoje Karlovarského kraje, poukazuje mj. na potřebu aktualizace vymezení center osídlení v návaznosti na nový stavební zákon. Na vazby mezi centrem a jeho zázemím je zaměřen příspěvek reflektující klíčovou roli dat v metropolitním plánování. Autoři představují historické souvislosti, současné urbanizační trendy a konkrétní přínosy analytického přístupu, který byl implementován v Brněnské metropolitní oblasti.

K tématu sídelní struktury přinášíme v informační rubrice výběr publikací projektu ESPON 2020 a ze zahraničních příkladů článek autorů z Technické univerzity v Delftu, který se zabývá dynamikou vztahů v polycentrickém regionu. Věříme, že zajímavé budou i ostatní průřezové informace z oboru.

Na webových stránkách našeho vydavatele byl uveřejněn ediční plán na rok 2026 spolu s výzvou k předkládání článků k prvním tématům. Těšíme se na vaše příspěvky.

redakce U&ÚR

INFORMACE KE ZMĚNĚ Č. 8 PÚR ČR A K VYMEZENÍ KONCEPCE SÍDELNÍ STRUKTURY

Jakub Kotrla, Hana Máchová, Filip Novosád

Informace Odboru územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj o návrhu Změny č. 8 Politiky územního rozvoje České republiky, tj. o návrhu změny celostátního strategického nástroje územního plánování. Změnou č. 8 je dotčena i kapitola věnovaná sídelní struktuře, rozvojovým oblastem a rozvojovým osám. V návrhu jsou vymezeny kategorie vyšších a středních center osídlení.

V současné době Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) pořizuje, na základě vládou projednané Zprávy o uplatňování Politiky územního rozvoje České republiky (PÚR ČR), po Aktualizaci č. 4, v souladu s usnesením vlády č. 552 ze dne 19. července 2023 a v souladu s novým stavebním zákonem, návrh Změny č. 8 PÚR ČR, která měla být pořízena a vládě předložena v termínu do 30. června 2025. V návaznosti mj. na pořizovanou Změnu č. 9 PÚR ČR, která je závazná od 1. března 2025, a požadavky na proces pořizování Změny č. 8 PÚR ČR bylo ze strany MMR požádáno o posun termínu pro předložení návrhu Změny č. 8 PÚR ČR vládě, a to do 31. srpna 2025.

Návrhem Změny č. 8 PÚR ČR jsou dotčeny všechny kapitoly platné politiky územního rozvoje. Prověřovány byly celostátní priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území v kapitole 2 s ohledem na jejich rozsah, aktuálnost a relevanci v praxi územního plánování. Změnou č. 8 PÚR ČR je nejvíce dotčena kapitola 3 Sídelní struktura, rozvojové oblasti a rozvojové osy. Nejvýznamnější částí této kapitoly je stanovení kategorií vyšších a středních center osídlení (A–D) včetně samotného výčtu center osídlení. Bylo také doplněno nové schéma k sídelní struktuře.

V návrhu Změny č. 8 PÚR ČR ve verzi po meziresortním připomínkovém řízení jsou v kapitole 3 v části Sídelní struktura vymezena centra osídlení kategorií vyšších a středních center osídlení (A–D) takto:

Vyšší centra významná (A)

Vymezení: Praha jako vyšší centrum významné – celostátní (A1), Brno, Ostrava jako vyšší centrum významné – nadre-

gionální (A2), České Budějovice, Hradec Králové, Chomutov, Jihlava, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Opava, Pardubice, Plzeň, Ústí nad Labem, Zlín jako vyšší centra významná – regionální (A3).

Vyšší centra ostatní (B)

Vymezení: Děčín, Frýdek-Místek, Cheb, Jablonec nad Nisou, Karviná, Kladno, Kolín – Kutná Hora, Mladá Boleslav, Most, Prostějov, Přerov, Tábor, Teplice.

Střední centra významná (C)

Vymezení: Benešov, Beroun, Blansko, Břeclav, Česká Lípa, Česká Třebová – Ústí nad Orlicí, Český Těšín, Havířov, Havlíčkův Brod, Hodonín, Chrudim, Jičín, Jindřichův Hradec, Kadaň – Klášterec nad Ohří, Klatovy, Kopřivnice, Krnov, Kroměříž, Litoměřice, Louny, Mělník, Náchod, Nový Jičín, Nymburk–Poděbrady, Pelhřimov, Písek, Příbram, Rakovník, Sokolov, Strakonice, Svitavy, Šumperk, Trutnov, Třebíč, Třinec, Uherské Hradiště, Valašské Meziříčí, Vsetín, Vyškov, Znojmo, Žatec, Žďár nad Sázavou.

Střední centra ostatní (D)

Vymezení: Aš, Bohumín, Boskovice, Brandýs nad Labem–Stará Boleslav, Bruntál, Český Krumlov, Domažlice, Dvůr Králové nad Labem, Hranice, Jeseník, Kralupy nad Vltavou, Kyjov, Litvínov, Lysá nad Labem – Milovice, Mariánské Lázně, Neratovice, Orlová, Ostrov, Otrokovice, Prachatice, Rokycany, Rožnov pod Radhoštěm, Rumburk–Varnsdorf, Rychnov nad Kněžnou, Říčany, Slaný, Tachov, Turnov, Uherský Brod, Vrchlabí, Vysoké Mýto – Choceň.

V rámci kapitoly 3 Změny č. 8 PÚR ČR jsou v části týkající se sídelní struktury

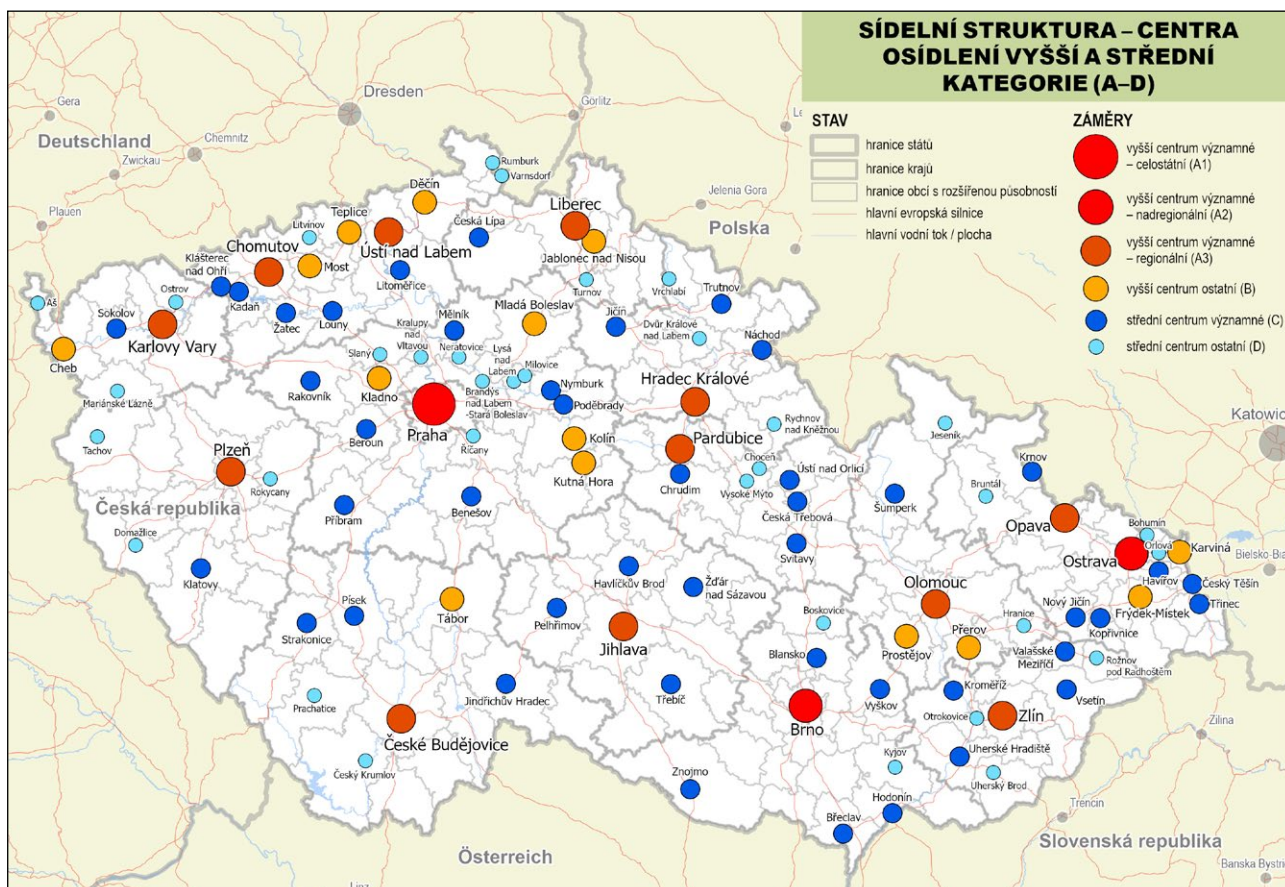
v sekci Koncepce nově navrženy obecné podmínky pro navazující územně plánovací činnost a úkoly pro územní plánování. Dále jsou pro každou kategorii center osídlení (A–D) stanoveny důvody vymezení a navrženy podmínky pro navazující územně plánovací činnost a úkoly pro územní plánování.

Navržené podmínky pro navazující územně plánovací činnost a úkoly pro územní plánování se tematicky zaměřují zejména na problematiku širších územních vztahů, využití území, dopravní dostupnosti území, bydlení a rozvoje obslužných funkcí a služeb. Všechny podmínky pro navazující územně plánovací činnost a úkoly pro územní plánování jsou navrženy v souladu s cílem stanovení koncepce sídelní struktury v Politice územního rozvoje ČR viz článek 32c.

Při vymezení těchto center osídlení v PÚR ČR se mj. vycházelo ze společné metodiky MMR, kterou připravil Odbor územního plánování ve spolupráci s Odborem regionální politiky. Jedná se o metodický pokyn **Centra osídlení České republiky – Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center**, jejíž již 3. vydání MMR uveřejnilo na svých internetových stránkách v roce 2024.

Dále v případě kapitoly 4 Specifické oblasti bylo provedeno pouze několik drobných úprav a doplnění s ohledem na rozsah a aktuálnost daných jevů.

Do kapitoly 5 Záměry dopravní infrastruktury byly přidány tři nové články. První z nich se týká modernizace železniční tratě v úseku Staré Město u Uherského Hradiště – Luhačovice/Bylnice/Veselí nad Moravou, druhý článek se týká vymezení vodní cesty pro rozšíření

Nově je doplněno schéma 2a Sídelní struktura – centra osídlení vyšší a střední kategorie (A–D)

Baťova kanálu a třetí souvisí s rozšířením letiště Ostrava-Mošnov.

Do kapitoly 6 Záměry technické infrastruktury a související záměry bylo přidáno sedm nových článků. Čtyři z nich se týkají nových elektrických stanic a vedení. Další dva články se týkají nových záměrů přečerpávacích vodních elektráren Libochovany a Vinice. Poslední článek se týká nového produktovodu pro přepravu oxidu uhličitého na jižní Moravě. Dále byly některé již realizované či neaktuální záměry vypuštěny.

Do kapitoly 7 Další úkoly pro ministerstva, jiné ústřední správní úřady

a pro územní plánování byly do části Úkoly pro ministerstva a jiné ústřední správní úřady přidány tři nové články s problematikou záměrů produktovodů a přečerpávacích vodních elektráren. Do části Úkoly pro územní plánování bylo doplněno sedm nových článků a jeden článek byl zrušen. Také byla doplněna nová schémata pro zobrazení vztahu sídelní struktury, rozvojových oblastí, rozvojových os a specifických oblastí.

Kompletní materiál včetně Vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území byl připomínkován v rámci meziresortního připomínkového řízení a rovněž k němu bylo možné uplatnit připomínky ze stra-

ny obcí a veřejnosti do 6. května 2025. Materiál byl zaslán ke konzultacím soustředným státům.

Předpokládáme, že tento materiál bude vládou ČR projednán v průběhu září 2025 a jeho závaznost by mohla nastat začátkem října 2025.

*Ing. Jakub Kotrla
Ústav územního rozvoje*

*Ing. arch. Hana Máchová
Ing. Filip Novosád
Odbor územního plánování
Ministerstvo pro místní rozvoj*

ENGLISH ABSTRACT

Information on the Spatial Development Policy of the Czech Republic, Amendment No. 8 and on Delimiting the Settlement Structure Concept, by Jakub Kotrla, Hana Máchová, Filip Novosád

The article provides information from the Spatial Planning Department of the Ministry of Regional Development regarding the Spatial Development Policy of the Czech Republic, Amendment No. 8 draft, i.e. the national strategic spatial planning tool amendment draft. Amendment No. 8 also affects the chapter dedicated to the settlement structure, development areas, and development axes. The draft delimits categories of higher and medium settlement centres.

VÝVOJ SÍDELNÍ STRUKTURY A JEJÍ PLÁNOVÁNÍ

Karel Maier

Činnost územního plánování se v průběhu 20. století postupně rozšiřovala od plánování jednotlivých částí měst až po plánování regionů a celých států a sídelních soustav v nich. Plánování sídelních struktur a struktur osídlení vycházelo z teoretických koncepcí. Tyto koncepce byly uplatňovány jako normativy pro plánování osídlení a sídel v předlistopadovém Československu. Po roce 1989 je vystřídalo neoliberalní pojetí trhu jako hlavního organizátora osídlení, což vedlo k prudkému nárůstu ekonomických disparit v území a jimi způsobené prostorové polarizaci. Prostorové politiky EU, které nabízejí řešení těchto problémů, české územní plánování po dlouhou dobu přejímalo spíše formálně.

Článek se věnuje nejvýraznějším projevům prostorové polarizace, za něž považuje nekoordinovanou suburbanizaci v zázemí atraktivních center na jedné straně a demografický a sociální regres v periferních venkovských územích a smršťování ve starých průmyslových regionech na straně druhé. Na základě analýz relevantních materiálů konstatuje, že opožděné a nedostatečně účinně využívané nástroje územního plánování na tyto výzvy týkající se struktury osídlení a sídel si vynucují spíše opatření ex-post, nežli cílevědomou koncepcí uspořádání osídlení a sídel.

Klíčová slova: sídelní struktura, územní plánování, teorie, rozvoj území

Úvod

Cílem textu je analýza činností územního plánování a efektivity jeho nástrojů ve vztahu k vývoji struktury osídlení. Protože osídlení a jeho struktura jsou vždy výsledkem dlouhodobých procesů ve společnosti a ekonomice, vychází analýza ze stručného přehledu hlavních teoretických konceptů, které plánování osídlení ovlivnily ve 20. století, a jejich uplatnění v Česku v jeho druhé polovině. Ukazuje dopady opuštění těchto konceptů po roce 1989 na příkladech vývoje v metropolitních územích a aglomeracích a na venkově a zabývá se účinností politik a z nich vycházejících nástrojů, které usilují tento vývoj dostat do souladu s územní soudržností a udržitelností rozvoje území.

Teoretické koncepty

Plánování struktur osídlení a jejich aplikace v minulosti

Teoretický základ pro empirické zkoumání a na ně navazující plánování sídelní struktury položil Ebenezer Howard na přelomu 19. a 20. století svým spisem *Garden Cities for Tomorrow* [1898], kde se pokusil o vymezení optimální soustavy osídlení založené na omezeně velkých městech, která by dokázala dát svým obyvatelům pracovní příležitosti, kvalitní bydlení a vybavení. Práce byla podložena propočty proveditelnosti, ale velikost měst byla stanovena spíše intuitivně.

Walter Christaller [1933] svoji teorii centrálních míst založil na modelu geografického rozložení míst tržní distribuce a k nim příslušejících spádových území, která obsluhují. S ohledem na různou frekvenci potřeby návštěv tržních center vztahujících se k různým druhům zboží (např. chléb, boty, hodinky), a z toho vyplývající různou velikost spádového území pro různý sortiment zboží a služeb, model vykazuje sedm hierarchických stupňů obslužných center. Christallerova teorie centrálních míst se v různé modifikovaných podobách stala základem pro plánování soustavy osídlení v řadě zemí Evropy i v některých státech USA. Československo aplikovalo teorii centrálních míst ve střediskové soustavě osídlení počátkem 60. let 20. století. Poměrně rychle se ale projevila omezená aplikovatelnost střediskové soustavy v zázemí velkých měst, takže v druhé polovině 70. let byla středisková soustava modifikována vymezením tzv. sídelních regionálních aglomerací městských regionů, kde teoreticky vymezená spádovost k místním centrům střediskové soustavy zjevně neodpovídala skutečnosti.

Na úrovni měst položili základy pro plánování dostupnosti základních zařízení občanského vybavení Clarence Perry a Clarence Stein ve 20. letech 20. století. Vznikl koncept sousedských jednotek (*neighbourhood units*), do češtiny později překládaný jako obytné okrsky, se zhruba 5 000 obyvateli, které mají soustředěná základní zařízení občanského vybavení na pěší dostupnosti

v okruhu do cca 400–600 metrů. Tento princip, původně vypracovaný pro rozvoj metropolitního regionu New Yorku, byl posléze zejména po 2. světové válce přejet pro plánování obytných čtvrtí a sídlišť prakticky ve všech rozvinutých zemích s plánovitou výstavbou bydlení. V Československu bylo plánování na principu obytných okrsků od druhé poloviny 50. let 20. století součástí systému komplexní bytové výstavby (KBV), který detailně stanovil kapacity a objemy zařízení občanského vybavení včetně normativů nákladů na ně podle velikosti projektu, druhu a formy výstavby a řady dalších kritérií.

Aplikace teorií centrálních míst a obytných okrsků v podmínkách centrálního řízení a plánování ekonomiky byla velmi odlišná od podmínek převážně tržní ekonomiky, ve kterých tyto koncepty vznikaly. Zejména v prvním období 60. let znamenalo zařazení sídla do nestřediskové kategorie prakticky vyloučení jakéhokoliv rozvoje a v tzv. nestřediskových sídlech ostatních se vlastně předpokládalo jejich „dožití“, tedy výhledová likvidace. Restriktivní stránka praktického uplatňování střediskové soustavy osídlení se postupně oslabovala, ale jednou nastolený trend degradace malých sídel pokračoval.

V 80. letech 20. století sílí kritika sídlišť vybudovaných v systému KBV a devastace malých sídel přičítaná střediskové soustavě vyústila do radikálních změn po roce 1989. Součástí economic

ké transformace směrem k tržnímu hospodářství v 90. letech se stala deregulace plánování struktury osídlení včetně zrušení tzv. oblastního plánování, které v centrálně plánované ekonomice alokovalo investice do území. Plánování územního rozvoje včetně bydlení a občanského vybavení se stalo výhradní doménou obcí, které namnoze nesledovaly vztah mezi rozvojem obytné, obslužné a pracovištní funkce.

Teprve koncem 90. let se v Česku v souvislosti s přípravou ke vstupu do EU začíná obnovovat regionální politika, jejíž hlavní zaměření směřuje do podpory ekonomického rozvoje v částech republiky nejvíce postižených negativními důsledky transformace. V územním plánování se stavebním zákonem č. 183/2006 Sb. zavádí pro plánování regionů (krajů, NUTS 3) zásady územního rozvoje (ZÚR).

Prostorová politika EU

Lisabonská smlouva [EU, 2007] jako cíl společné prostorové politiky a sdílenou působnost Unie a členských zemí stanovila sociální, ekonomickou a územní soudržnost. Jako základní komponent územní soudržnosti je postulována dostupnost veřejných služeb. Evropský pilíř sociálních práv [EU, 2017] jako Princip 20 – Přístup k základním službám stanoví: „Každý má právo na přístup ke kvalitním základním službám, včetně vody, hygienického zařízení, energií, dopravy, finančních služeb a digitálních komunikací.“ Zajištění přístupu zřejmě nelze chápat jako optimální dostupnost bez ohledu na podmínky území a osídlení, ale k naplnění cíle rovného přístupu je třeba vytvořit a prosazovat určité standardy pro dostupnost veřejných infrastruktur a služeb [MMR, 2020].

Lisabonské usnesení konference ministrů zemí Evropské unie zodpovědných za regionální rozvoj (říjen 2006) ve svém Rozhodnutí o polycentrickém rozvoji doporučuje vládám členských zemí účinně podporovat polycentrický rozvoj území prostřednictvím tvorby a užití inovačních politik, strategií a im-

plementačních mechanismů. Polycentrismus je chápán jako funkční nástroj podporující územní soudržnost a schopnost konkurence.

Polycentrické uspořádání

Cílem plánování struktury osídlení a z něho vycházejících koncepcí prostorového uspořádání je především zajistit obsluhu všech částí státu veřejnými infrastrukturami, dostupnost potřebných komerčních služeb a vybavení a současně vytvořit podmínky pro dosažení rovnováhy mezi sídelní a pracovištní funkcí v měřítku mikroregionu, respektive městské či metropolitní aglomerace.

Potřebě zajistit fyzickou dostupnost veřejných služeb v území nejlépe vyhovuje polycentrické uspořádání území [CEC, 1999; Waterhout, 2002], kdy je území organizováno kolem více center. Polycentricita je vnímána jako symptom či předpoklad vyšší organičnosti a pokročilejšího stupně organizace společnosti v území. Stále častěji je polycentrická organizace prostoru dávána do souvislosti se snižováním územních disparit, vysokou úrovní organické provázanosti území, rovnocenným propojením částí do celku a vyrovnaným sdílením nákladů a přínosů [Mulíček a Sýkora, 2011: 49]. Polycentrický rozvoj regionů posiluje jejich konkurenceschopnost, územní soudržnost a solidaritu. Proto je polycentricita považována za pozitivní charakteristiku a žádoucí směr dalšího rozvoje sídelních a regionálních systémů. Oproti monocentrické organizaci je polycentrické uspořádání sídelního systému chápáno jako vhodnější, protože napomáhá řešit situaci překrvených jader a umožňuje snižovat územní disparity/nerovnosti tím, že rovnocenně propojuje části do celku při vyrovnaném sdílení nákladů a přínosů. Na regionální úrovni vykazují polycentrické systémy v aglomeracích efekt „vypůjčené velikosti“ [Alonso, 1973: 200], kdy i malé městečko poblíž větších koncentrací může vykazovat charakteristiky větších měst, protože obyvatelé mohou využívat širší spektrum zařízení v aglomeraci a podnikatelé mají v dostupnosti specializované služby a větší trh s širší a fle-

xibilnější nabídkou a poptávkou [Parr, 2004].

V regionech, ve kterých dominuje jedno hlavní centrum, se nabízí hierarchický polycentrický rozvoj, někdy též pojmenovaný jako koncentrovaná decentralizace [Matoušek, 1965; Knopp et al., 1984].

Metodika

Text byl pořízen jako „desk research“ na základě analýzy prací zabývajících se vývojem struktury osídlení, vesměs uvedených v části Teoretické koncepty, a dále výsledků výzkumu uváděných v dalších částech článku, jmenovitě projektu ESPON COMPASS (Comparative Analysis of Territorial Governance and Spatial Planning / Srovnávací analýza správy území a územního plánování), jehož součástí bylo šetření mezi českými plánovači týkající se vazeb mezi českým územním plánováním, regionální politikou a politikami EU, a analytické studie DG REFORM vypracované ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj firmou Deloitte CZ v roce 2020. Dalším zdrojem byly neformální rozhovory s kolegy působícími v oboru u nás i v zahraničí. Významným zdrojem tohoto typu byl interaktivní dialog uspořádaný na závěr projektu ESPON COMPASS – Extension v roce 2021, kterého se účastnilo cca 60 plánovačů ze 17 evropských zemí včetně Česka.

Struktura osídlení a územní plánování v Česku

Vývoj osídlení u nás od 90. let 20. století je především výsledkem působení tržních sil a aktivit developerů. Ekonomické zákonitosti vedou vlivem úspor z rozsahu k maximální koncentraci a specializaci aktivit v území¹. Naproti tomu struktura osídlení si zejména ve venkovském prostoru zachovává prostorové uspořádání odpovídající úrodnosti půdy a terénnímu reliéfu, jež byly hlavními faktory v předindustriálním období. K tomu přistupuje správné uspořádání založené na velkém množství malých obcí, je-

¹ Rudlin a Falk [2009] v této souvislosti poznamenávají, že funkční zónování, které bylo podstatou činností územního plánování po většinu 20. století a které se koncem 20. století stalo předmětem kritiky, není nadále zapotřebí, protože jeho regulaci nahradily monofunkční developerské projekty.

jichž slučování by bylo politicky velmi obtížné.

České územní plánování, ačkoliv ani během všeobecné deregulace 90. let vlastně neztratilo nic na svém právním postavení, se v prvním porevolučním období utvářením struktury osídlení a sídel prakticky nezabývalo. Teprve v souvislosti se vstupem do EU a legislativními požadavky s ním spojenými vzniká první verze Politiky územního rozvoje ČR (PÚR ČR), která vymezuje rozvojové oblasti a rozvojové osy, ale toto vymezení vlastně nemá reálný dopad do plánování sídel a regionů². Pozdější verze politiky se v prioritách územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území problematice sídelní struktury věnují alespoň v deklaratorní podobě. Současně platná Politika územního rozvoje ČR [MMR, 2025] v prioritě 18 republikových priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území požaduje „Podporovat vyvážený a polycentrický rozvoj sídelní struktury. Vytvářet územní předpoklady pro posílení vazeb mezi městskými a venkovskými oblastmi s ohledem na jejich rozdílnost z hlediska přírodního, krajinného, urbanistického i hospodářského prostředí.“³

Polarizace osídlení

Polarizace popisuje prostorovou koncentraci ekonomických aktivit a obyvatelstva. Při vysoké intenzitě koncentrace se posilují struktury jádra a periferie, přičemž jádrové regiony přitahují více kapitálu a obyvatelstva, zatímco periferie se zmenšují jak z ekonomického, tak demografického hlediska. To znamená, že polarizace vede k rostoucí divergenci, a tím i k rostoucím regionálním nerovnostem [Benedek a Moldovan, 2015].

Ekonomické prostorové disparity vyvolané spontánní reakcí trhu na nerovné postavení regionů a jejich částí se projevuje územní polarizací [Nováček, 2005]. Ekonomická atraktivita metropolitních území a aglomerací v zázemí některých regionálních center vyvolává migraci směřující do těchto prostorů a na druhé straně populační a demografickou

degradaci v periferních venkovských a tzv. starých průmyslových územích. Polarizaci lze empiricky sledovat nejen ve „tvrdých“ datech o počtu obyvatel, ekonomické aktivitě a výstavbě bytů, ale i prostřednictvím dat o „měkkých“ faktorech, jako je vývoj věkové struktury a vzdělanosti obyvatel v porovnání s vývojem v celém státě [Maier a Franke, 2025].

Polarizace vytváří v území dvojí okruh problémů, navzájem komplementárních a jakoby opačných, ale s podobně negativními dopady na udržitelnost veřejných rozpočtů.

- V metropolitních územích a v zázemí regionálních center zaznamenávají některé původně malé venkovské obce prudký nárůst počtu obyvatel a transformují se na monofunkční obytné suburbie s nedostatečným vybavením zařízení občanského vybavení. Jejich dovybavování veřejnými infrastrukturami vyvolává dodatečné nároky na veřejné rozpočty.
- Na druhé straně se jedná o zajištění veřejných služeb a infrastruktur ve venkovských územích mimo dosah regionálních center. Malé a dlouhodobě klesající zalidnění zpochybňuje ekonomickou udržitelnost poskytované služby veřejného zájmu, které jsou podporované z veřejných rozpočtů.

Zajistit hospodárné a dostupné umístění služeb veřejného zájmu v sídelní struktuře s sebou přináší celou řadu výzev i problémů. V obou případech přesahují možná řešení působnost územního plánování na úrovni obcí.

Metropolitní území a aglomerace

Suburbanizace a transformace venkovského území je společným rysem vývoje osídlení ve všech rozvinutých zemích přinejmenším od druhé poloviny 20. století. Centrálně řízené ekonomiky středovýchodní a východní Evropy po 2. světové válce tyto procesy utlumily a alokací ekonomických aktivit usilovaly o jejich rovnoměrné rozmístění po území státu. Uvolnění regulací po roce 1989 tempo změn, které v západní Ev-

ropě probíhaly po desetiletí, dramaticky akcelerovalo a zastihlo veřejnou správu i územní plánování jako její odborné zázemí zcela nepřipravené na tyto výzvy.

České územní plánování v 90. letech minulého století, na rozdíl například od německého či rakouského, rezignovalo na koordinaci rozvoje obcí, takže míra rozvoje suburbánních sídel se řídila tržními vztahy. Poptávku představovali zájemci o stavění, kteří preferovali obce s kvalitním krajinným zázemím a nehleděli na to, jak jsou tyto obce vybavené a jaká je jejich dopravní dostupnost veřejnou dopravou. Nabídka ploch pro výstavbu se lišila podle toho, jaké ambice měli zastupitelé a jestli mezi nimi byli restituenti, kteří chtěli výhodně zpeněžit pole, na kterých už dávno nehospodařili, tím, že je v územním plánu vyčlení jako zastavitelné plochy.

V metropolitních územích a aglomeracích v zázemí regionálních center se vlivem probíhající masivní suburbanizace někdy i velmi malé obce proměnily na suburbie s intenzivními funkčními vazbami na jádrové město. Absence pracovních příležitostí a kapacit občanského vybavení v místě včetně základního, tedy přinejmenším mateřských a základních škol, vyvolává enormní tlak na dopravní infrastrukturu, především silniční.

Situace se prakticky nezměnila ani po roce 2006, kdy stavební zákon zavedl vedle Politiky územního rozvoje ČR zásady územního rozvoje jako nový povinný nástroj územního plánování. Zákon sice v § 36 odst. 3 stanovil, že ZÚR „v nadmístních souvislostech území kraje zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování (...) a koordinují územně plánovací činnost obcí“, ale tato koordinace spočívala nanejvýš ve vedení liniových infrastruktur, zabezpečení zásobování vodou, energiemi a protipovodňových opatřeních. Stejně omezeně byl v praxi uplatňován i požadavek v Příloze číslo 4 odst. 1 h) prováděcí vyhlášky č. 500/2006 Sb. na „stanovení požadavků na koordinaci územně plánovací činnosti obcí a na řešení v územně plánovací dokumentaci obcí, zejména s přihlédnutím

²Tato první verze PÚR ČR byla pouze územně plánovacím podkladem, protože vládou byla schválena ještě před účinností zákona č. 183/2006 Sb., který PÚR ČR definoval jako závazný nástroj územního plánování.

³Tato priorita je součástí všech verzí Politiky územního rozvoje ČR již od první verze.

k podmínkám obnovy a rozvoje sídelní struktury.“

Politika územního rozvoje ČR ani žádný navazující nástroj územního plánování nespécifikovaly, jak by měla být tato koordinace zejména v metropolitních územích a aglomeracích prováděna a co by mělo být jejím konkrétním obsahem, v případě ZÚR zřejmě z obav, že by se jednalo o podrobnosti, které náležejí svým obsahem navazující územně plánovací dokumentaci nebo rozhodnutí, což stavební zákon v § 72 odst. 1 výslovně vylučuje⁴.

Problematiku koordinace plánování v rámci metropolitních regionů napomáhá řešit Evropská unie prostřednictvím Evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF) již od programového období 2014–2020 a znovu i v období 2021–2027. Nástroj ITI (integrované územní investice) je realizován na základě zpracované a schválené integrované strategie a je v programovém období 2021–2027 určen pro metropolitní oblasti / sídelní aglomerace s koncentrací nad 300 tisíc obyvatel, a to metropolitní oblasti Prahy, Brna, Ostravy, Plzně a sídelní aglomerace ústecko-chomutovskou, olomouckou a hradecko-pardubickou⁵. Ze čtyř hlavních témat – doprava a mobilita, sociální soudržnost, udržitelná ekonomika a životní prostředí – se řešení vzniklých problémů suburbii týkají především první dvě. V oblasti dopravy a mobility je snahou posílit regionální dopravní vazby, a to propojením jádra a zázemí příslušné aglomerace, odstraněním dopravních bariér a rizik a integrací veřejné dopravy a dalších druhů dopravy. Aktivity v oblasti sociální soudržnosti jsou zaměřeny též na zajištění dostatečné kapacity a kvality veřejných služeb.

Vzniklá situace, kdy obce v zázemí velkých měst postrádají základní občanskou vybavenost pro nově příchozí obyvatele a každodenní cesty za prací, do škol a za nákupy vytvářejí dopravní zácpy na radiálách směřujících do jádrového města, se teprve v posledních letech řeší ex-post přístavbami školek a škol,

popř. zcela novými stavbami umístovanými tam, kde se podařilo získat pozemek. Vznikají tak také nové enklávy mezi obcemi, mimo standardní pěší dostupnost pro děti, takže je třeba počítat s tím, že budou děti do školy dováženy – např. v tomto časopise publikovaná svazková základní škola mezi Chýní a Hostivcem [Chvojková, 2024].

V dopravní obslužnosti malých sídel bude zřejmě vždy hrát dominantní roli individuální doprava, protože hromadnou dopravu nelze efektivně zajistit v atraktivní frekvenci a autobusy uvíznou ve stejných zácpách jako osobní auta. Obsluha kolejovou dopravou je pro hlavní suburbanizační prostory nedostupná, navíc je kapacita tratí již zcela naplněna. Možná řešení dopravy jsou ekonomicky velmi náročná, a tudíž zcela závislá na financování z fondů ESIF, které preferují udržitelné módy dopravy, takže se připravují investice posilující výkony železniční sítě v zázemí velkých měst. Mezitím se ale suburbanizační zóna kolem těchto měst stále rozšiřuje, protože v blízkém zázemí už jsou vhodné pozemky vyčerpány anebo se obce, které mají zkušenost se suburbanizací, brání dalšímu růstu.

Venkov a smršťování

Druhé téma vztahu sídelních center a jejich zázemí se týká venkovského území mimo dosah větších aglomerací. Zde je situace na první pohled zcela odlišná od suburbanizačního bujení v zázemí metropolí a dalších úspěšných velkých měst. Jako obslužná a pracovní centra zde fungují malá města s omezenou kapacitou a úzkým spektrem pracovních příležitostí i zařízení občanského vybavení. Do větších měst, která by toto omezení mohla kompenzovat, je zpravidla daleko. Venkovské obce zápasí o udržení alespoň základní úrovně vybavenosti, protože v nich soustavně ubývá dětí, které by chodily do místní mateřské nebo základní školy. Noví lékaři, kteří by nahradili ty dávno přesluhující, sem nepřicházejí a místní prodejna smíšeného zboží, kde nakupují hlavně senioři, nemůže konkurovat nákupním centrům sortimen-

tem ani cenami. Dopravní obslužnost je vydána na milost a nemilost dotacím z krajského rozpočtu.

V roce 2022 vydalo MMR publikaci Centra osídlení České republiky: Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center. Příručka vymezuje centra vyšší a střední kategorie (A–D) a stanoví metodiku pro vymezení center osídlení v kategoriích nižších a malých sídel (E, F a G), která by měla být využívána pro analýzu a rozbor struktury osídlení v územně analytických podkladech (ÚAP). Součástí publikace je i katalog doporučeného vybavení center jednotlivých kategorií. Základní úroveň vybavenosti je stanovena pro nejnižší kategorii G – malá centra, pro vyšší kategorie je vždy navíc seznam zařízení doplněn o další zařízení vyššího občanského vybavení.

Protože podle § 62 odst. 1 stavebního zákona „územně analytické podklady slouží zejména jako odborný podklad pro pořizování politiky územního rozvoje, územně plánovacích dokumentací, územních studií, územních opatření, vymezení zastavěného území a pro rozhodování v území“, měly by být poznatky o případné absenci nebo chybějící kapacitě využity pro zadání příslušné územně plánovací dokumentace: v případě zařízení občanského vybavení vyššího významu ZÚR, u zařízení základního občanského vybavení pak pro zadání územního plánu.

Teprve tím, že se v ZÚR stanoví požadavky na vymezení ploch pro potřebná zařízení veřejného občanského vybavení i v malých centrech ve venkovském území – pokud obsluhují širší území, nežli je obec – naplní se smysl vymezení center osídlení a sídelní struktury v ZÚR [§ 11 odst. 1 a) vyhlášky č. 157/2024 Sb., o územně plánovacích podkladech, územně plánovací dokumentaci a jednotném standardu]. I pak ale územní plánování pouze vytvoří územní podmínky pro vznik, respektive zachování předmětného zařízení.

⁴Některé rozvojové oblasti vymezované Politikou územního rozvoje ČR ve skutečnosti vykazují spíše charakteristiky regrese, ale i tam probíhá suburbanizace. Blíže viz Maier a Franke, 2017.

⁵<https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/ud-typy/stara-ud/integrované-nastroje/iti>

Specifické problémy řeší obce a regiony, které zaznamenávají významnější a dlouhodobé úbytky obyvatel, tzv. smršťování. Metodika Územní management smršťování měst [MMR, 2021] rozlišuje ve smršťujících se městech plochy stabilizované, určené ke stabilizaci, určené k redukci s předpokladem přestavby a určené k redukci bez předpokladu následného stavebního využití. Nedostatečnou naplněnost zařízení základní občanské vybavenosti, konkrétně zejména mateřských a základních škol a zařízení sociálních služeb pečujících o seniory, je s ohledem na sociální a územní soudržnost vhodné řešit snižováním kapacit, popřípadě uzavíráním zařízení v územích určených k redukci pouze tehdy, pokud bude zachována úroveň vybavenosti odpovídající příslušnému centru [MMR, 2022] a pokud nedojde k porušení standardů dostupnosti [MMR, 2020]. Ekonomický tlak, vyvolaný mimo jiné snižujícím se počtem i podílem ekonomicky aktivních daňových poplatníků v důsledku nadprůměrného demografického stárnutí, ale představuje pro existenci a dlouhodobou udržitelnost občanského vybavení trvalou hrozbu. Rudlín a Falk [2009] na základě britských zkušeností upozorňují, že nedosažitelnost základního občanského vybavení ve smršťujících se regionech může vyvolat další vlnu vynucené migrace do měst týkající se seniorů.

Hledání řešení

Případová studie projektu ESPON COMPASS zaměřená na Českou republiku [ESPON, 2021] obsahovala řadu doporučení, z nichž se některá týkají tématu regionální a nadmístní koordinace územního rozvoje. Jako pragmatická a relativně snadno proveditelná opatření studie doporučuje:

- doplnit stávající hierarchii zákonných závazných dokumentů územního plánování na celostátní, regionální a obecní úrovni vizionářským a strategickým plánováním pro funkční územní oblasti (ITI, FUA, venkovské mikroregiony) jako neformální vstup pro zákonné dokumenty v rámci systému územního plánování,
- v ZÚR aktivně koordinovat místní územní plány a specifikovat pro ně cíle politiky soudržnosti EU a příslušné priority Územní agendy.

Jako strategická dlouhodobá opatření studie doporučuje přeformulovat místní úroveň plánování směrem k plánování funkčních městských oblastí a mikroregionů ve venkovských oblastech, tedy přejít od samostatných místních plánů pro jednotlivé komunity/obce k integrovanějším plánům, které pokrývají funkční seskupení více komunit/obcí až do úrovně mikroregionů, s doplněním podrobných regulačních plánů.

Od roku 2007 je jedním z úkolů územního plánování stanovování podmínek pro obnovu a rozvoj sídelní struktury, která je také sledovaným jevem v ÚAP. S přihlédnutím k podmínkám obnovy a rozvoje sídelní struktury by měly kraje stanovovat v ZÚR požadavky na koordinaci územně plánovací činnosti obcí.

Uspořádání sídel se věnuje Politika architektury a stavební kultury ČR (PASK ČR) [MMR, 2023]. V cíli 1.1 ukládá „*Pozitivně ovlivňovat vývoj sídelní struktury*“. K naplnění tohoto cíle pořídilo MMR u Ústavu územního rozvoje v roce 2021 studii Možnosti pozitivního ovlivňování vývoje sídelní struktury nástroji územního plánování. Na podkladě obsáhlé rešerše a analýzy relevantních prací studie navrhuje řadu opatření, z nichž některá byla již uskutečněna, konkrétně vymezení center osídlení vyššího typu a vymezení center nižšího typu v ZÚR na základě jednotné metodiky [MMR, 2024]. Další opatření jsou navrhována pro PÚR ČR, například zakotvit v PÚR ČR regionální centra osídlení, diferencovat a charakterizovat rozvojové oblasti podle míry dosavadního rozvoje a potenciálu pro rozvoj do budoucna, řešit pořizování nástrojů pro území překračující hranice krajů (pražská metropolitní oblast, hradecko-pardubická aglomerace) a zajistit sjednocení územního vymezení rozvojových oblastí pro účely regionálního a územního plánování. Z hlediska vybavení center osídlení studie doporučuje do územního plánování promítnout požadavky a strategické cíle z kapitoly Obce a regiony dokumentu Strategický rámec Česká republika 2030, konkrétně strategický cíl 18 Veřejné služby v území jsou pro všechny obyvatele lépe dostupné. Mezi specifickými cíli se požaduje koordinovat strategické a územní plánování na všech úrovních a zajistit předpoklady pro dostupnost základních

veřejných služeb ve fázi územního a strategického plánování.

Další řada navrhovaných opatření směřuje na řešení osídlení a sídelní struktury v zásadách územního rozvoje, které by měly pro jednotlivé kategorie center stanovit úkoly pro územní plánování týkající se zajištění ploch pro chybějící občanské vybavení veřejného zájmu odpovídající úrovni centra a podporovat plánování na úrovni území menších než kraj a přesahujících území jedné obce, které bude zohledňovat funkční vazby.

Usměrnování územního rozvoje plánováním struktury osídlení by podle PASK ČR mělo reflektovat i vliv nových technologií tím, že se v rozvojových oblastech a v rozvojových osách posílí koordináční role krajů vůči územně plánovací činnosti obcí, například při umísťování ploch pro nové výrobní technologie.

Je zřejmé, že pouhá, jakkoliv dokonalá, opatření v oblasti územního plánování usilující o koordinaci rozvoje osídlení a harmonický rozvoj všech částí republiky nepostačují, pokud nejsou propojena na „tržně orientované ekonomické nástroje“ [Vejchodská, 2017; Vejchodská et al., 2019], konkrétně pak na mechanismy regionální politiky usměrňující toky veřejných prostředků do jednotlivých míst.

Závěr

Tržní mechanismy sledující momentální poptávku a krátkodobé cíle o dvě až tři desetiletí předběhly české územní plánování v aplikaci principů územní soudržnosti a udržitelného rozvoje. Přijetí unijních evropských politik cílených k územní soudržnosti a implementujících právo na rovný přístup k veřejným infrastrukturám po celém území EU bylo v řadě případů spíše formální. Trvalo řadu let, než se podařilo vytvořit alespoň právní a metodické rámce, jež by měly neudržitelný rozvoj suburbí a nárůst disparit ve venkovském území zastavit, nebo alespoň regulací utlumit. Teprve postupně a se zpožděním vznikají politiky a na jejich základě se vytvářejí nástroje, které by poptávku po územním rozvoji usměrňovaly do míst s předpoklady zajištění základních služeb a infrastruktur a které by podpořily zachování

týchž služeb a infrastruktur v odlehlých venkovských a smršťujících se územích.

I poté, kdy se zejména v posledních letech vytvořily potřebné instituce a mechanismy, které by měly vývoj struktury osídlení usměřňovat do dlouhodobě udržitelné formy, se tyto mechanismy uplatní teprve s několikaletým zpožděním v územně plánovací dokumentaci, a teprve pak mohou mít praktické dopady v sídlech a osídlení. Územní plánování tak ztratilo svůj proaktivní charakter a dostává se spíše do pozice hledání následných opravných řešení a dodatečných opatření. Ta jsou ovšem vždy ekonomicky, sociálně a v důsledcích i environmentálně méně efektivní.

Diskuse

K převážně kritickému vyznění závěru této analýzy je třeba dodat, že územní plánování v porevolučním transformačním období působilo v politickém kontextu dobových zjednodušujících neoliberálních schémat. Jeho reálné možnosti usměřňovat vývoj osídlení – na rozdíl od těch vymezených předpisy – byly velmi omezené. Nebylo by ani správné jednoznačně obviňovat urbanisty-plánovače z profesního selhání, protože ti byli odborně připraveni pro zcela jiné podmínky ekonomického a politického prostředí, než v jakém začali v 90. letech působit jako samostatní podnikatelé. Snad jen mohly první poznatky z konce 90. let vést k intenzivnějšímu hledání územního plánování odpovídajícího potřebám udržitelného rozvoje a územní soudržnosti v podmínkách liberální ekonomiky.

Použité zdroje:

ALONSO, W. 1973. Urban Zero Population Growth. In: *Daedalus*, 102(4): 191–206. Cambridge, Mass: MIT Press. ISSN 0011-5266.

BENEDEK, J.; KOCZISZKY, G. 2015. Paths of convergence and polarization in the Visegrád countries. In: LANG, T.; HENN, S.; SGBINEV, W.; EHRlich, K. (eds.). *Understanding Geographies of Polarization and Peripheralization. Perspectives from Eastern Europe and Beyond*. S. 217–234. Basingstoke: Palgrave/MacMillan.

CEC. 1999. *ESDP – European Spatial Development Perspective*. Commission of the European Commu-

nities. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

ČR. 2017. *Strategický rámec Česká republika 2030* [on-line]. Praha: Ministerstvo životního prostředí. Dostupné z: <https://www.cr2030.cz/>.

EU. 2007. The Treaty of Lisbon amending the Treaty Establishing the European Union and the Treaty Establishing the European Community. In: *Official Journal of the European Union*, vol. 50. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/lis/sign/eng>.

EU. 2017. Vytvoření evropského pilíře sociálních práv. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52017DC0250>.

ESPON. 2021. *Vzájemné obohacování mezi územním plánováním a politikou soudržnosti EU v České republice: Zpráva o případové studii*. Zpracovatel ČZU v Praze, TU Delft. Dostupné z: <https://archive.espon.eu/participate/espon-your-country/czech-republic/vzajemne-obohacovani-mez-uzemnim-planovanim-politikou>.

HOWARD, E. 1898. *Garden Cities for Tomorrow*. Createspace Independent Publishing Platform. ISBN 978-0-415-84789-6.

CHRISTALLER, W. 1933. *Die Zentralen Orte in Süddeutschland*. Anglický překlad: Central Places in Southern Germany. Upper Saddle River: Prentice Hall. ISBN 978-3-534-04466-5.

CHVOJKOVÁ, A. 2024. Svazková škola Chýně–Hostivice. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 27(6): 19–23. Brno: Ústav územního rozvoje. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/watnmgas/4-svazkova-skola.pdf>.

KNOPP, A.; MATOUŠEK, V.; VÁGNER, S. 1984. *Zásady a pravidla územního plánování*. Brno: VÚVA.

MAIER, K.; FRANKE, D. 2017. Trendy vývoje struktury osídlení v Česku v kontextu polycentrického rozvoje. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 20(5): 6–22. Brno: Ústav územního rozvoje. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/10-sdk0u2/03-trendy.pdf>.

MAIER, K.; FRANKE, D. 2025. Development of socio-spatial polarisation in Czechia. In: *Geografie*, 130(1): 35–63. Praha: Česká geografická společnost. ISSN 1212-0014.

MATOUŠEK, V. 1965. *Problémy rovnoměrnosti a koncentrace osídlení v kapitalistických a socialistických zemích*. Brno: VÚVA.

MMR. 2020. *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/stanoviska-a-metodiky/uzemni-planovani/stanoviska-a-metodiky-k-zakonu-c-183-2006-sb-,-do/9-ostatni-standoviska-a-metodiky/standardy-dostupnosti-verejne-infrastruktury>.

MMR. 2021. *Územní management smršťování měst*. TA ČR ěta – TLO2000308, zpracovatel ČZU v Praze, hlavní řešitel T. Peltan.

MMR. 2022. *Centra osídlení České republiky: Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. ISBN 978-80-7538-

-429-4. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/stanoviska-a-metodiky/uzemni-planovani/stanoviska-a-metodiky-k-zakonu-c-183-2006-sb-,-do/3-uzemne-planovaci-podklady-a-jejich-aktualizace/centra-osidleni-ceske-republiky>.

MMR. 2023. *Aktualizovaná Politika architektury a stavební kultury ČR*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: [https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/koncepcie-a-strategie/politika-architektury-a-stavebni-kultury-ceske-\(1\)/aktualizovana-politika-architektury-a-stavebni-kul](https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/koncepcie-a-strategie/politika-architektury-a-stavebni-kultury-ceske-(1)/aktualizovana-politika-architektury-a-stavebni-kul).

MMR. 2025. *Politika územního rozvoje České republiky (úplné znění závazné od 1. 3. 2025)*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://www.uur.cz/uzemni-planovani/politika-uzemni-rozvoje-cr/>.

MMR. 2024. *Centra osídlení České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. ISBN 978-80-7538-564-2. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/stanoviska-a-metodiky/uzemni-planovani/stanoviska-a-metodiky-k-zakonu-c-183-2006-sb-,-do/3-uzemne-planovaci-podklady-a-jejich-aktualizace/centra-osidleni-ceske-republiky>.

MULÍČEK, O.; SÝKORA, L. (eds.) 2011. *Atlas sídelního systému České republiky*. Brno: Ústav územního rozvoje. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/i2gd4hiu/atlas-sidelnio-systemu-2011.pdf>.

NOVÁČEK, A. 2005. Dlouhodobé vývojové trendy polarizace prostoru v Česku v zrcadle populačního vývoje. In: *Historická geografie*, 33: 367–396. Praha: Historický ústav AV ČR. ISSN 0323-0988.

PARR, J. 2004. The polycentric urban region: A closer inspection. In: *Regional Studies*, 38: 231–240. DOI: 10.1080/003434042000211114.

RUHLIN, D.; FALK, N. 2009. *Sustainable Urban Neighbourhood: Building the 21st Century Home*. London: Routledge. S. 338. ISBN 9780750656337.

VEJCHODSKÁ E.; FELCMAN J.; ŠINDLEROVÁ, V. 2019. Ekonomické nástroje v české územně plánovací praxi. Potenciál a bariéry jejich využití. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 22(6): 11–17. Brno: Ústav územního rozvoje. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/1ahe3q4p/03-ekonomickenastroje.pdf>.

VEJCHODSKÁ, E. 2017. Nástroje územního rozvoje založené na podmíněnosti práva k výstavbě a jejich využití v evropských zemích. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 20(1): 13–16. Brno: Ústav územního rozvoje. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/2zppxibs/04-nastroje-uzemni-rozvoje.pdf>.

WATERHOUT, B. 2002. Polycentric Development – What is behind it? In: FALUDI, A. (eds.). *European Spatial Planning: Lessons for North America*, pp. 83–103. Cambridge (MA) : Lincoln Institute of Land Policy.

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

✉ maier@fa.cvut.cz

Ústav prostorového plánování
Fakulta architektury
České vysoké učení v Praze

Settlement Structure Development and its Planning, by Karel Maier

Over the course of the 20th century, spatial planning activities gradually expanded from planning individual parts of cities to planning regions, entire states, and their settlement systems. Settlement structure planning and patterns were based on theoretical concepts. These concepts were used as standards for the settlement and population planning in pre-1989 Czechoslovakia. After 1989, they were replaced by a market-driven neoliberal approach as the main organiser of settlement, resulting in the sharp increase in economic disparities within the territory and the spatial polarization resulting from them. Czech spatial planning adopted EU spatial policies, which offer solutions to these issues, only in a rather formal manner for a long time.

The article addresses the most significant manifestations of spatial polarisation, which are considered to be, on the one hand, uncoordinated suburbanization in the hinterland of attractive centres, and on the other hand, demographic and social regression in peripheral rural areas as well as shrinkage in old industrial regions. It concludes, based on an analysis of relevant materials, that the delayed and insufficiently effective use of spatial planning tools to address these challenges in settlement structure requires mostly ex-post measures rather than a purposeful, forward-looking concept of the settlement structure patterns.

ZMĚNY V SÍDELNÍ STRUKTUŘE ČR PO ROCE 1991

Radim Perlín

Sídelní struktura a změny počtu bydlících obyvatel patří mezi velmi stabilní ukazatele v rámci socioekonomického vývoje společnosti. Socioekonomické změny se i přesto postupně propisují do změn počtu obyvatel, a tím i do sídelní struktury. Regiony, které jsou dlouhodobě ze sociálně-ekonomického hlediska atraktivní, jsou také zpravidla atraktivní pro bydlení. Naopak území dlouhodobě nerozvojová ztrácejí svoji populační sílu. Proto je možné prostřednictvím změn počtu obyvatel podle různých typů území nebo podle rozdílných řádovostních úrovní hodnotit i rozvojový potenciál rozvoje sídelní struktury. V článku jsou sledovány změny počtu obyvatel v období 1991–2021, tedy v uplynulých 30 letech relativně stabilního územního, ale i socioekonomického rozvoje v České republice. Hodnocen je vývoj na regionální úrovni, kterou reprezentují v ČR kraje, a na mikroregionální úrovni reprezentované správními obvody obcí s rozšířenou působností. Řádovostní pohled, tedy sledování změn vývoje osídlení podle velikostních kategorií obcí, umožňuje hodnotit změny v rozmístění populace a změny ve významu sídel podle jejich velikosti. Vlastní hodnocení je provedeno za celé sledované území a dále zvlášť za jádro (centrum dané územní jednotky) a za jeho zázemí, tedy za všechny další jednotky v území. Tento pohled umožňuje dobře odlišit dynamiku vývoje mezi jádrem a jeho zázemím. Výsledky studie dokládají postupující změnu trendů populačního vývoje a přesun dominantního rozvoje z měst do venkovských obcí v suburbánním zázemí měst. Z hlediska vývoje počtu obyvatel se území ČR dále výrazně diferencuje. Mezi významně ztrátové patří především území Moravskoslezského kraje, a to jak strukturálně postižené Ostravsko, tak i periferní území Krnovska, a dále poté celé území Jesenicka v Olomouckém kraji. Podobně populačně ztrátové je také Zlínsko se stabilizovanou populací bydlících v relativně velkých obcích. Jiné strukturálně postižené území – Ústecko a částečně i Karlovarsko, na rozdíl od Ostravska nejsou zatížena významnou ztrátou populace. Růstové jsou v celku nepřekvapivě především metropolitní, resp. suburbánní zázemí velkých měst, a to včetně hlavní české rozvojové osy Plzeň–Praha–Liberec, resp. Hradec Králové.

Klíčová slova: Česká republika, sídelní struktura, populační vývoj, suburbanizace, regionální disparity

Struktura osídlení představuje nejvíce stabilní prvek ve společnosti, do kterého se ale postupně a pomalu promítají další ekonomické, společenské, environmentální nebo kulturní změny ve společnosti a změny státních politik či dokonce změna politického uspořádání státu. Obyvatelé bydlící v jednotlivých sídlech různé velikosti a v různé poloze vzhledem k jádrům osídlení pomalu a postupně mění svoje bydliště nebo místa pracoviště a postupně mění svoje preference pro kvalitní život. Hampl [1996] uvádí, že obyvatelstvo představuje v dlouhodobém horizontu reprezentativní charakteristiku pro vyjádření velikosti a významnosti měst i celých regionů.

Tradiční přístupy k hodnocení struktury osídlení vycházejí z hodnocení míry koncentrace obyvatelstva a s obyvatelstvem spojených aktivit – především možnosti práce, tedy koncentrace pracovního trhu a koncentrace terciérního sektoru. Na základě sledování míry koncentrace pak lze vymezovat centra, resp. sídla, která mají vyšší hodnoty této koncentrace, a tedy definovat diferencovaný měřítkový pohled na strukturu osídlení jak v odborném textu, tak i v metodických a koncepčních textech.

Dokumenty na úseku územního a strategického plánování vymezují rozvojové oblasti (Politika územního rozvoje ČR, Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+). Proto je možné srovnávat skutečné rozvojové trendy s očekávanými zapsanými do těchto dokumentů. Maier a Franke [2017] sledovali vývoj sídelní struktury po roce 1991 do roku 2012 podle mapování Corine Land Cover a statistických dat a konstatují, že „*docházelo k výrazné prostorové polarizaci; k této polarizaci ale v řadě případů docházelo v území, které bylo odlišné od vymezení rozvojových oblastí a rozvojových os*“ vymezených v Politice územního rozvoje České republiky.

Jedním z velmi dominantních procesů, který se podílí na změnách sídelní soustavy v Česku, je nepochybně suburbanizace, respektive metropolizace v širším slova smyslu. Sýkora [2002] definuje suburbanizaci jako růst měst prostorovým rozpináním do venkovské krajiny. Suburbanizace je spojena s nižší hustotou zalidnění, nízkopodlažní zástavbou, která může být také velmi řídká nebo roztroušená v původním přírodním prostředí. Hnilička [2012] takovou zástavbu nazývá sídelní kaší. Na druhou stranu

suburbanizace není pouze fenomén Česka, respektive střední Evropy, ale dominantním sídelním procesem v celém vyspělém světě. Novější koncept města krátkých vzdáleností, resp. koncept 15minutového města [Di Marino a kol., 2023], vede k postupnému ústupu od dosud dominantního sídelního trendu rozptýlené zástavby.

Velmi významnou roli v systému osídlení mají kromě velkých regionálních nebo celostátních center také malá lokální centra, která jsou přirozenými centry zaměstnanosti a obslužných funkcí pro obyvatele města a pro jeho mikroregionální zázemí. Hampl [1996] dlouhodobě vymezoval mikroregionální centra, Vaishar [2008, 2023] sleduje specifickou roli malých moravských měst v systému osídlení a zdůrazňuje význam těchto měst pro stabilitu osídlení nejen v metropolitním zázemí Brna, ale i v periferních nebo okrajových plochách. Střední a menší města mezi 15 000 až 50 000 obyvateli byla nejrychleji rostoucími sídly mezi roky 1970–1990 [Körner, 2020].

Při hodnocení vývoje mimo jádrové oblasti se pozornost mnoha autorů za-

měřila na vymezení periferních regionů. Musil společně s Müllerem zavedli pojem vnitřní periferie, který se začal uplatňovat od poloviny 90. let a postupně se etabloval pro označení území na hranicích krajů, typicky na pomezí Středočeského a Plzeňského kraje, Jihočeského kraje, podél hranic Kraje Vysočina nebo pro území severního Plzeňska na pomezí s Rakovnickem, Karlovarskem a Podbořanskem [Musil, 2008]. Podobně Perlín postupně definoval různé typy venkovského osídlení a vymezil společně s Kučerou a Kuldovou [2010] diferencované typy venkovského osídlení, resp. diferencované typy nemetropolitního území v Česku [Perlín a kol., 2019]. Právě sledování rozdílného vývoje sídel na stejné řádovostní úrovni, v tomto případě na úrovni malých sídel, umožňuje sledovat změny v sídelní struktuře buď vyvolané polohou daného sídla v rámci sídelního systému, nebo také vnitřními faktory uvnitř sídla, tedy především aktivitami obyvatel v daném místě, které vycházejí z jejich lidského a sociálního kapitálu.

Současné přístupy k hodnocení sídelní struktury

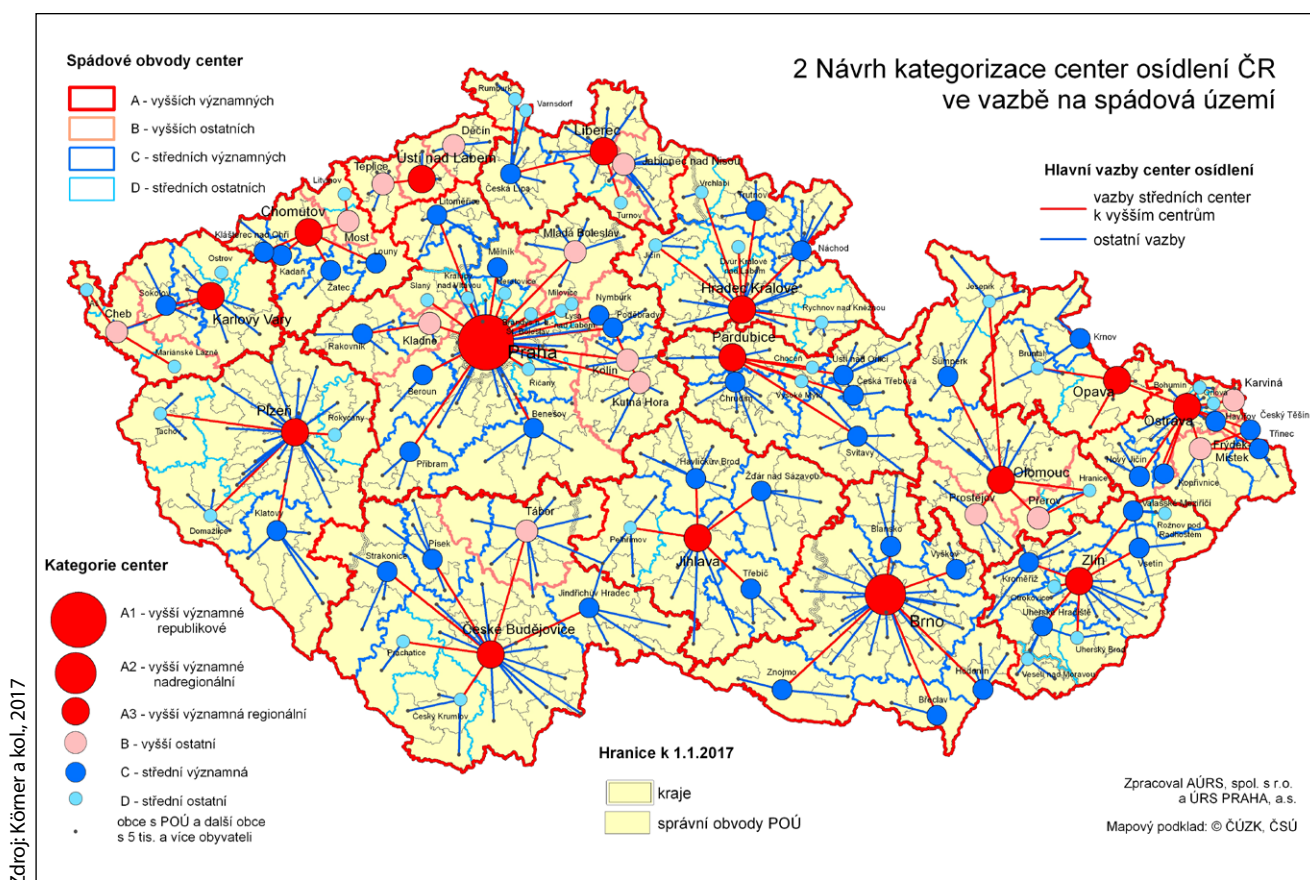
Vymezením dílčích struktur pro koncepční potřeby územního plánování a územního rozvoje se zabývali Körner a Müller [2023], kteří se podíleli na tvorbě jednotné metodiky k vymezení center různého řádu, a to na základě především dojízdky/vyjízdky podle výsledků Cenzu 2021. Při hodnocení přijaté metodiky Novosád a kol. [2023] chápe tuto metodiku jako podklad pro pořizovatele a zpracovatele územně analytických podkladů na úrovni krajů, kteří mohou na základě parametrů uvedených v metodice dále vymezovat mikroregionální a subregionální centra v kraji. Jako velmi ambiciózní, ale nanejvýš potřebný cíl pak mají výsledky kategorizace center sloužit nejen jako podklad pro nástroje územního plánování, ale také jako podklad pro vymezení rozvojových území v rámci Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ a i pro účely strategického plánování na úrovni krajů, zejména pro implementaci strategií rozvoje územních obvodů krajů.

Rozdílné vymezení funkčních vazeb v území umožňuje odlišné přístupy ke sledování územní diferenciaci a je dobře patrné na obr. 1–3, a to především na mezoregionální úrovni. Körner a kol. [2017] vymezují spádové obvody na základě převažující dojízdky do zaměstnání, ale nezohledňují druhé a další významné směry vyjízdky podle výsledků sčítání. Právě na základě pohybu za prací jsou pak v souladu s metodikou Centra osídlení České republiky [MMR, 2023] vymezena vyšší a střední centra jako centra dojízdky za prací.

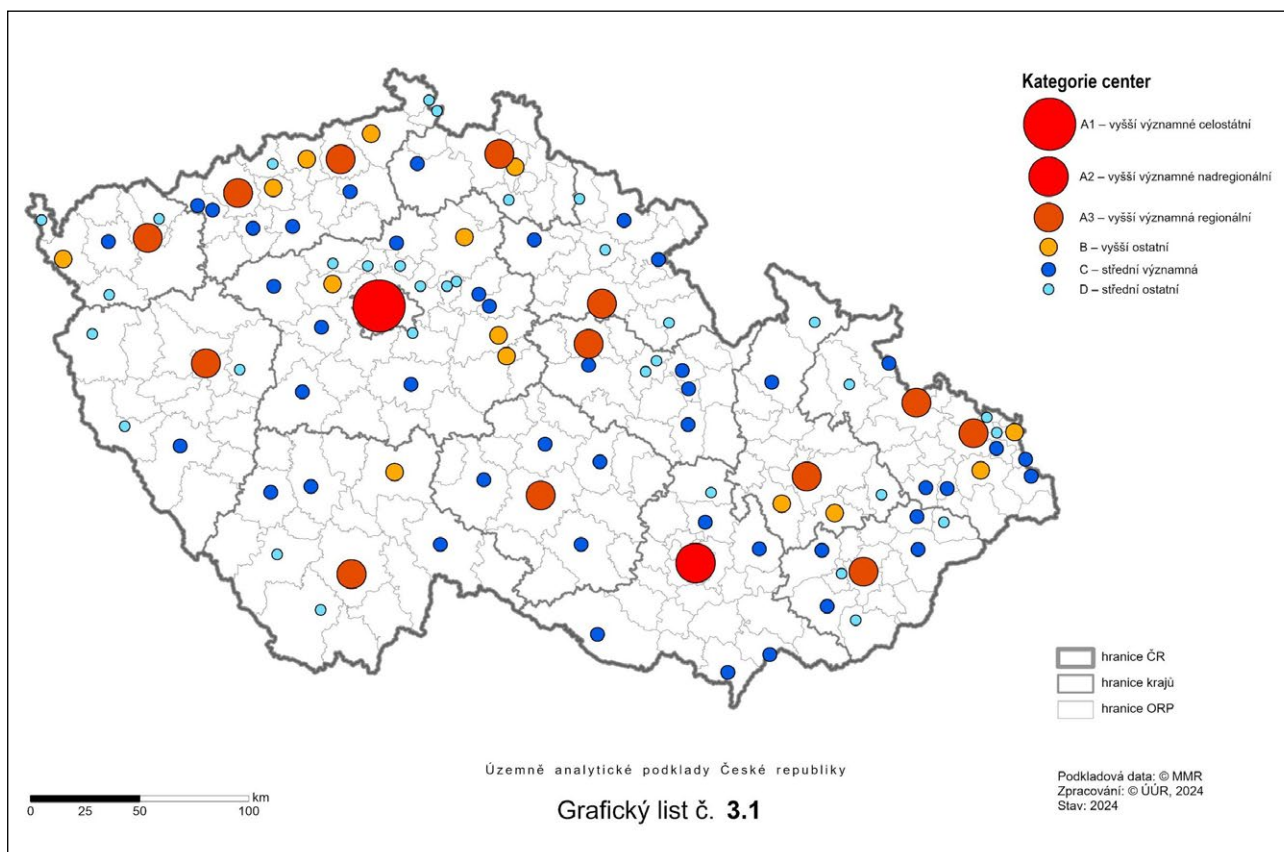
Regionalizace Česka dlouhodobě zpracovávaná Hamplm vychází nejen z výsledků dojízdky za prací, hodnotí také relativní regionální význam daného centra a jako regionalizace a výsledek výzkumného projektu není vázána administrativními hranicemi, a proto může některá centra (Jihlavu) hodnotit jinak.

Cíl příspěvku

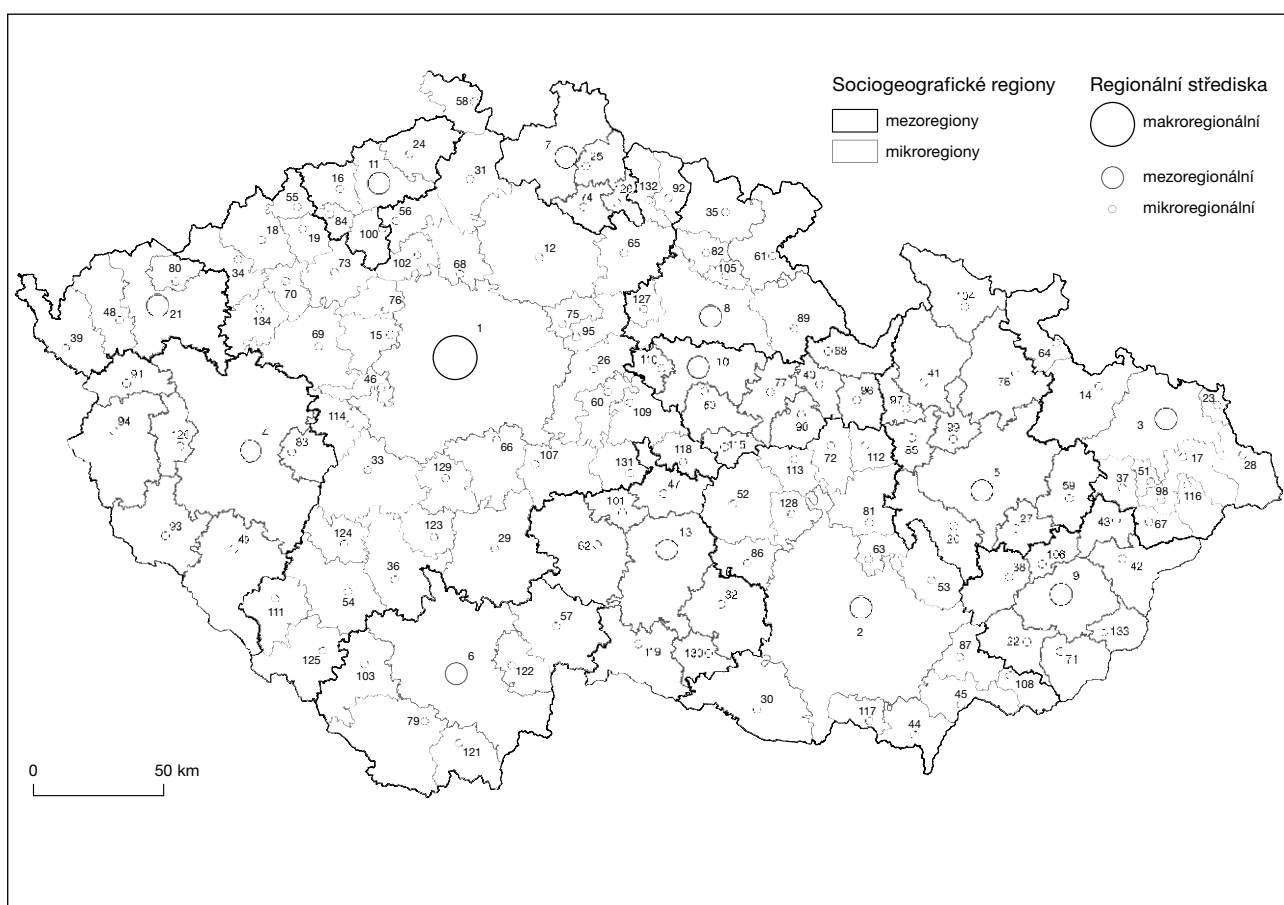
Cílem tohoto příspěvku je na základě kvantitativních dat vyhodnotit změny

Obr. 1: Kategorizace center osídlení

Obr. 2: Vymezení kategorie center A–D podle metodiky Centra osídlení České republiky

Obr. 3: Regionalizace České republiky

v systému sídlení v Česku po roce 1990 a doložit, nebo vyvrátit teze Hampla o postupném posunu dynamiky vývoje na menší řádovostní úroveň. Hampl [1996] zdůrazňuje, že s postupujícím vývojem organizace společnosti se dynamika vývoje, v tomto případě měřená změnou počtu obyvatel, postupně přesouvá z velkých jednotek na jednotky menší, tedy od populačního růstu v metropolitních nebo regionálních jádrech na mikroregionální úroveň, v tomto případě reprezentovanou správními obvody obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Základní výzkumná otázka je proto zaměřena především na sledování vývoje dílčích diferencovaných skupin sídel – od malých venkovských sídel až po metropole – a stejně tak na vyhodnocení změny ve struktuře osídlení v závislosti na poloze sídla vůči hlavním centrům osídlení, tedy na ose metropolitní–periferní poloha.

Metodika

Jako zdroje dat pro zpracování tohoto příspěvku slouží veřejně dostupná statistická data zpravidla ze zdrojů Českého statistického úřadu, která se vztahují k obyvatelstvu. Metodickým omezením, které znesnadňuje interpretaci dosažených dat, je vymezení obyvatelstva podle trvalého bydliště, tedy podle formálního místa bydliště. Především populace ve věku 20–35 let podle formální adresy v osobních dokladech stále bydlí na adrese u rodičů, reálně však již bydlí na jiném místě, a to jak v průběhu studia, tak i po studiu. Teprve v době uzavření manželství či narození dětí nebo jiné formalizace svých vztahů si tyto obyvatelé upravují institut trvalého bydliště do místa, kde skutečně žijí. Institut trvalého bydliště byl využit především z důvodu srovnání a zachování vývojových trendů mezi Cenzy od roku 1991.

Použitá vstupní data, která se dotýkají počtu obyvatel v jednotlivých obcích v letech sčítání 1991, 2001, 2011 a 2021 [ČSÚ, 1991, 2001, 2011, 2021], vyjadřují dynamiku sociálně-ekonomických změn ve společnosti v posttotalitním období a umožňují sledovat rozdílný vývoj sociálně-ekonomických změn v různých typech obcí a stejně tak i v různém typu území. Zvolená data tedy umožňu-

jí sledovat dynamiku sociálně-ekonomické diferenciace a naznačují hlavní trendy, které budou v dalším období ve vývoji sídelní struktury dominantní.

Pro hodnocení dynamiky vývoje sídelní struktury byly použity ukazatele, které hodnotí vývoj v celé sledované jednotce. Kromě sledování změn počtu obyvatel v jednotlivých letech sčítání data umožňují i hodnocení dynamiky v jednotlivých územních jednotkách. Především je možné sledovat rozdíly ve vývoji počtu obyvatel mezi jádrem hodnoceného regionu, tedy buď krajským městem nebo městem, které je sídlem SO ORP. Rozdíly v populačním vývoji mezi jádrem a jejich zázemím mohou naznačovat zvyšující se, nebo naopak klesající roli, a tedy i dominanci jádra vůči svému zázemí. Mezi tradiční ukazatele, které hodnotí sídelní strukturu a její intenzitu, patří ukazatel hustoty zalidnění. Rozdíly v tomto ukazateli mezi jednotlivými kategoriemi sídel nebo rozdílným územím mohou dále naznačovat míru intenzity využití území, a to především na ose jádro–periferie, kde předpokládáme v jádrových oblastech vyšší hustoty zalidnění a naopak v periferních oblastech nízké hustoty zalidnění.

Pro hodnocení podle územní struktury jsou samostatně hodnoceny kraje, v pří-

spěvku je sledována diferenciace mezi jednotlivými kraji a stejně tak i v rámci jednotlivých krajů. Při hodnocení územní diferenciace sídelní struktury podle krajů bylo jako jedna územní jednotka spojeno území Středočeského kraje spolu s Prahou. Druhou úroveň územní diferenciace představují SO ORP, které umožňují mikroregionální pohled.

Pro hodnocení řádovostní diferenciace byly v textu použity jak tradiční velikostní skupiny obcí, tak také kategorie obcí podle jejich statutu. V kategorii statutárních měst byla zařazena i Praha, v kategorii obcí byly zařazeny i čtyři vojenské újezdy, ve kterých ještě v roce 1991 žili obyvatelé. Po změně jejich vymezení v současné době ve vojenských újezdech však již žádní obyvatelé nežijí.

Diferenciace krajské struktury

Změny ve struktuře osídlení se projevují na různých řádovostních úrovních. Na lokální úrovni jsou tyto změny dobře dokumentovatelné vývojem počtu obyvatel v konkrétním sídle, na mikroregionální úrovni, kterou v Česku dobře reprezentují SO ORP, jsou pro sledování změn sídelní struktury zásadní vztahy mezi jádrem a jeho zázemím, tedy míra

Název kraje	Počet obyvatel 1991	Počet obyvatel 2021	Změna obyvatel 1991–2021	Podíl na změně populace 1991–2021
Hlavní město Praha	1 214 174	1 335 084	120 910	30,36
Středočeský kraj	1 112 831	1 397 997	285 166	71,60
Jihočeský kraj	622 889	643 551	20 662	5,19
Plzeňský kraj	558 307	591 041	32 734	8,22
Karlovarský kraj	301 985	292 920	-9 065	-2,28
Ústecký kraj	824 461	817 004	-7 457	-1,87
Liberecký kraj	425 120	442 476	17 356	4,36
Královéhradecký kraj	552 809	550 803	-2 006	-0,50
Pardubický kraj	508 718	522 856	14 138	3,55
Kraj Vysočina	513 740	508 852	-4 888	-1,23
Jihomoravský kraj	1 144 160	1 195 327	51 167	12,85
Olomoucký kraj	647 341	629 562	-17 779	-4,46
Zlínský kraj	596 903	580 119	-16 784	-4,21
Moravskoslezský kraj	1 278 726	1 192 834	-85 892	-21,57
Celkem Česko	10 302 164	10 700 426	398 262	103,87

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Tab. 1: Změny počtu obyvatel v letech 1991–2021 v krajích České republiky

Název krajského města	Podíl krajského města 1991	Podíl krajského města 2021	Změna podílu krajského města 1991–2021
Praha	109,11	95,50	-13,61
České Budějovice	15,61	14,64	-0,97
Plzeň	31,13	29,65	-1,48
Karlovy Vary	18,56	16,50	-2,07
Ústí nad Labem	11,91	11,26	-0,65
Liberec	23,80	23,56	-0,23
Hradec Králové	18,07	16,83	-1,25
Pardubice	18,60	17,55	-1,05
Jihlava	10,09	10,05	-0,04
Brno	33,94	31,99	-1,95
Olomouc	15,88	15,97	0,09
Zlín	13,59	12,84	-0,76
Ostrava	25,60	23,89	-1,71

Tab. 2: Relativní význam krajského města (Pozn.: Praha je chápána jako přirozené centrum pro Středočeský kraj.)

nodality, a na regionální úrovni, kterou v Česku představuje krajská struktura, jsou změny sídelní struktury dobře patrné na změnách relativního významu krajů, a podobně jako na mikroregionální úrovni i na změnách mezi jádrem, krajským městem a ostatním územím kraje.

I při jednoduchém srovnání změn počtu obyvatel mezi rokem 1991 a rokem 2021, tedy za uplynulých 30 let vývoje společnosti a sídelní struktury, jsou patrné velmi výrazné rozdíly mezi jednotlivými kraji (viz tab. 1).

Mezi lety 1991 a 2021 došlo k nárůstu počtu obyvatel o téměř 400 000. To je nárůst o necelá 4 % populace Česka. Celkový nárůst populace se na celém území projevil velmi nerovnoměrně. Především metropolitní zázemí Prahy, ale také metropolitní zázemí Brna velmi výrazně rostlo. Současně se i navzdory sycení metropolitních procesů z Prahy zvětšoval také počet obyvatel hlavního města. Moravskoslezský, ale také Zlínský a Olomoucký kraj ztrácely svoje obyvatele. Při relativním nárůstu počtu populace v Česku o 3,87 % se na tomto nárůstu dominantně podílel Středočeský kraj, Praha a dále částečně i Jihomoravský kraj.

Při sledování významu krajského města na populaci celého kraje je zcela zřetel-

né, že ve všech krajích Česka mezi roky 1991 a 2021 poklesl význam krajského města (viz tab. 2). To je především způsobeno rozšiřující se suburbanizací v zázemí krajského města. Největší relativní pokles významu krajského města na populaci celého kraje je dobře patrný v případě Prahy společně se Středočeským krajem a také již v mnohem menší míře v případě Jihomoravského kraje, kde podíl Brna na populaci kraje

klese o 1,95 %, a stejně tak i na příkladu Karlovarského kraje, kde podíl krajského města klese o více než 2 % populace celkem v kraji. Jedná se o příklady dvou ze sídelního hlediska odlišných krajů. Zatímco Jihomoravský kraj představuje velmi stabilní strukturu s relativně velkými venkovskými obcemi, stabilizovanými mikroregionálními centry a dobře vyvinutými významnými městy, Karlovarský kraj reprezentuje spíše strukturálně zatížené území s dominantními městskými sídly a slabou, nebo nevyvinutou strukturou venkovských sídel.

Kromě specifického postavení Prahy společně se Středočeským krajem mají krajská města 10–30% podíl na populaci kraje. Jihlava jako jedno z populačně nejmenších krajských měst má i nejmenší podíl na populaci kraje, tento podíl se však nemění. To dokládá relativně stabilní pozici Jihlavy jako krajského města a její přitažlivost i pro obyvatele jejího zázemí. Podobnou pozici má i Ústí nad Labem, které představuje největší, ale nikoliv jediné dominantní město v celé podkrušnohorské konurbaci. Přirozeně největší podíl krajského města na populaci celého kraje mají největší z krajských měst, tedy Brno, Ostrava a Plzeň.

Při tradičním hodnocení hustoty zalidnění podle jednotlivých krajů Česka se

Název kraje	Hustota zalidnění obyv./km ²		
	1991	2021	Změna 1991–2021
Hlavní město Praha	2 446,91	2 690,58	243,67
Středočeský kraj	101,83	127,92	26,09
Jihočeský kraj	61,93	63,98	2,05
Plzeňský kraj	72,99	77,27	4,28
Karlovarský kraj	91,22	88,49	-2,74
Ústecký kraj	154,43	153,04	-1,40
Liberecký kraj	134,39	139,87	5,49
Královéhradecký kraj	116,16	115,74	-0,42
Pardubický kraj	112,57	115,70	3,13
Kraj Vysočina	75,60	74,88	-0,72
Jihomoravský kraj	159,18	166,30	7,12
Olomoucký kraj	122,80	119,43	-3,37
Zlínský kraj	150,62	146,38	-4,24
Moravskoslezský kraj	235,47	219,65	-15,82
Celkem Česko	130,62	135,67	5,05

Tab. 3: Hustota zalidnění podle krajů

Název kraje	Urbanizace podle statutu obce			Urbanizace dle velikosti kategorií		
	1991	2021	Rozdíl 1991–2021	1991	2021	Rozdíl 1991–2021
Hlavní město Praha	100	100	0	100	100	0
Středočeský kraj	49,53	47,10	-2,43	57,76	51,48	-6,28
Jihočeský kraj	60,61	57,12	-3,50	67,23	63,57	-3,66
Plzeňský kraj	62,22	60,36	-1,86	69,42	66,73	-2,69
Karlovarský kraj	73,54	69,76	-3,77	85,52	81,85	-3,67
Ústecký kraj	69,77	66,26	-3,51	82,93	79,08	-3,86
Liberecký kraj	72,38	68,68	-3,70	80,15	76,95	-3,20
Královéhradecký kraj	63,50	59,72	-3,77	69,88	65,97	-3,91
Pardubický kraj	59,35	56,25	-3,10	64,28	61,33	-2,95
Kraj Vysočina	45,29	43,17	-2,12	58,58	56,13	-2,44
Jihomoravský kraj	65,73	63,05	-2,68	64,59	61,50	-3,09
Olomoucký kraj	58,63	55,45	-3,17	60,22	56,36	-3,86
Zlínský kraj	47,51	45,54	-1,98	61,26	58,45	-2,81
Moravskoslezský kraj	61,24	60,20	-1,04	78,35	73,63	-4,72
Celkem Česko	64,83	62,57	-2,26	72,38	68,80	-3,58

Tab. 4: Míra urbanizace podle krajů

také potvrzují diferenciační trendy, které byly zaznamenány již v dalších typech sledování (viz tab. 3). Mezi roky 1991 a 2021 se velmi výrazně zvýšila hustota zalidnění především ve Středočeském kraji a dále, již ne tak výrazně, i v Libereckém, Jihomoravském a Plzeňském kraji. Tyto změny hustoty zalidnění jsou přímým důsledkem změny v migračních trendech a nárůstu významu především malých venkovských obcí v suburbánním zázemí velkých měst nebo v širším metropolitním území. Zhoršenou socioekonomickou situací v Moravskoslezském kraji dokládá mimo jiné i snížení hustoty zalidnění, tedy snížení počtu obyvatel v jednotlivých sídlech kraje. Naproti tomu v Ústeckém kraji k takovému trendu nedošlo.

Při hodnocení vývoje míry urbanizace, tedy podílu obyvatel v dané územní jednotce, kteří žijí ve městech, je možné sledovat trendy suburbanizace, respektive deurbanizace (viz tab. 4). Hodnocení míry urbanizace bylo provedeno podle statutu obce, kdy za městské obce byla považována města, statutární města a hlavní město Praha a za venkovské obce byly považovány běžné obce a městyse. Velmi podobné výsledky nabízí i hodnocení míry urbanizace podle

velikostních skupin obcí, kdy za venkovské obce byly považovány všechny obce do 3 000 obyvatel a za městské obce ty, které měly více než 3 000 obyvatel.

Mezi lety 1991 a 2021 došlo ve všech v krajích Česka ke snížení míry urbanizace, ať již měřené prvním, nebo druhým způsobem. Především při hodnocení podle velikostních kategorií je velmi dobře patrný proces suburbanizace v zázemí Prahy a v zázemí dalších významných center, kdy dochází ke stěhování obyvatel z městských sídel do venkovských sídel v zázemí města, a tím tedy ke snižování míry urbanizace. Tento proces dobře dokládá dynamiku vývoje osídlení a postupný přesun migrační aktivity z větších obcí a měst, které měly do roku 1989 aktivní saldo migrace, do venkovských obcí, které jsou migračně aktivní nyní.

Při hodnocení populační dynamiky v Česku podle krajů je zcela zřetelná postupující diferenciace mezi jednotlivými krají. Na jedné straně především Praha a významná část Středočeského kraje, tedy metropolitní zázemí Prahy, populačně rostou a jsou přitažlivé jak pro obyvatele, tak i pro pracovní a obslužné funkce. V menší míře je možné podobné

procesy sledovat v zázemí Brna, a proto i Jihomoravský kraj je populačně aktivní. Kladné populační saldo v Plzeňském a Jihočeském kraji dokládá atraktivitu tohoto území pro obyvatele a naznačuje v delším časovém horizontu pozitivní vývoj. Na druhé straně populační ztráty především v Moravskoslezském kraji a částečně také ve Zlínském, Olomouckém, Ústeckém a Karlovarském kraji naznačují menší míru atraktivity těchto území pro bydlení i ztrátu socioekonomického potenciálu. Při sledování relativního významu změny počtu obyvatel je ale nutné zdůraznit velmi významný rozdíl mezi ztrátou více než 15 % populace v Moravskoslezském kraji a překvapivě pouze 2 % populace v Ústeckém a Karlovarském kraji. I přes relativně vysoké strukturální problémy v obou krajích zatím nedochází k významnému poklesu počtu obyvatel ani v jednom z nich.

Diferenciace mikroregionální úrovně

Mikroregionální úroveň hodnocení změny počtu obyvatel v Česku je možné vymezit na úrovni správních obvodů ORP. Celkem 206 těchto jednotek na celém území včetně Prahy umožňuje sledovat změny ve vývoji počtu obyvatel v dostatečném územním detailu. Při hodnocení dynamiky populační změny v rámci mikroregionální úrovně je možné sledovat jednak jako diferenciaci uvnitř každého mikroregionu, tak také i mezi mikroregionálními jednotkami v rámci celého Česka. Při hodnocení změny počtu obyvatel v městech, která jsou sídly ORP, a tedy jádry mikroregionů, a v ostatních obcích v rámci SO ORP jsou již rozdíly v populační dynamice velmi významné (viz tab. 5). Zatímco v jádrových městech klesal počet obyvatel v uvedeném období o 163 240 obyvatel (pokles o 2,65 %), v zázemí narostl počet obyvatel o 551 958 (růst o 13,27 %). Tyto významné rozdíly jasně dokládají změnu migračního chování a orientaci obyvatel na zajištění bydlení ze středních a menších měst do jejich zázemí, tedy do suburbánního prostoru. Zatímco v období normalizace, tedy mezi roky 1970 až 1990, rostla především okresní a další města [Körner, 2020], v tomto sledovaném období rostou především

menší sídla. Počet obyvatel středně velkých měst, ale i regionálních center klesá.

Územní diferenciacie změny počtu obyvatel podle SO ORP ukazuje podobně jako při hodnocení podle krajů výrazné rozdíly mezi sledovanými mikroregiony, které dále prohlubují rozdíly ve vývoji počtu obyvatel v rámci jednoho kraje. Vcelku pochopitelně největší ztrátu počtu obyvatel mají mikroregiony, kde se nachází velká města, jako je Ostrava, Karviná, Havířov a Orlová, která všechna leží v ostravské metropolitní oblasti. Menší nárůsty počtu obyvatel v zázemí těchto měst nemohou vyrovnat populační ztráty v jádru.

Mezi města a mikroregiony, které mají největší populační zisk, patří především regiony a podobně i jejich jádra v pražském metropolitním prostoru a stejně tak města, ale i celé regiony v zázemí Brna. Na rozdíl od regionálních center, která plní funkce krajských měst nebo dalších velkých měst v Česku, si Praha udržela kladné saldo populační změny. Praha jako celostátní centrum je i v tomto období populačně zisková. Srovnání vývoje počtu obyvatel v jádrech, tedy v centrech ORP, a jejich zázemí zprostředkovaně dokládá i významnou preferenci individuální bytové výstavby zpravidla v rodinných domech na úkor výstavby bytových domů ve městech.

Při hodnocení relativních změn počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2021 (viz tab. 6) došlo v celkem 12 SO ORP k poklesu počtu obyvatel o více než jednu desetinu stavu v roce 1991. Mezi SO ORP s největším relativním poklesem počtu obyvatel patří města a jejich správní území ORP v ostravské aglomeraci. Dopady strukturálních změn a konverze těžkého průmyslu se tak bezprostředně promítly i do sídelní struktury v tomto regionu. V dalších podobně strukturálně zatížených regionech na Karlovarsku a v severních Čechách nedochází s výjimkou SO ORP Litvínov k takovému poklesu obyvatel, a dokonce některá SO ORP v těchto regionech populačně rostou, nebo si udržely stejný počet obyvatel. Patří mezi ně například Cheb, Ostrov, Bílina, Kadaň, Chomutov, Teplice a Ústí nad Labem.

ORP	Změna počtu obyvatel 1991–2021		
	Celkem SO ORP	Jádro ORP	Ostatní obce v ORP
Ostrava	-36 667	-42 389	5 722
Karviná	-16 019	-17 503	1 484
Havířov	-14 252	-16 132	1 880
Přerov	-8 548	-8 849	301
Orlová	-8 093	-8 009	-84
Brno	-5 891	-5 891	0
Šumperk	-5 080	-4 970	-110
Karlovy Vary	-5 048	-7 735	2 687
Jeseník	-4 874	-2 062	-2 812
Most	-4 645	-5 329	684
Litvínov	-4 634	-5 607	973
Veselí nad Moravou	-4 056	-1 709	-2 347
Sokolov	-4 043	-2 286	-1 757
Liberec	10 472	3 099	7 373
Kladno	11 891	-2 857	14 748
Nýřany	12 174	-179	12 353
Lysá nad Labem	14 876	1 375	13 501
Beroun	16 900	1 983	14 917
Mladá Boleslav	17 544	647	16 897
České Budějovice	18 880	-3 014	21 894
Šlapanice	21 428	1 531	19 897
Říčany	35 880	5 517	30 363
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	51 136	3 776	47 360
Černošice	78 020	3 031	74 989
Praha	120 910	120 910	0

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Tab. 5: Maximální nárůst a ztráta počtu obyvatel podle SO ORP v letech 1991–2021

Při hodnocení SO ORP, která vykazují největší populační růst, patří regiony v zázemí Prahy a Brna. V celkem 14 mikroregionech došlo k nárůstu obyvatel o více než 20 %, přičemž v regionech v těsném sousedství Prahy, tedy v SO ORP Černošice, Lysá nad Labem a v Říčanech, se počet obyvatel ve srovnání s rokem 1991 zdvojnásobil. Na nárůstu počtu obyvatel v Lysé nad Labem se velmi výrazně podílí změna statutu města Milovice, které se po odchodu sovětských vojsk proměnilo a počet obyvatel v tomto jediném městě narostl o téměř 11 000, což z Milovic dělá nejrychleji rostoucí město v Česku.

Pro hodnocení změn v počtu obyvatel mezi jednotlivými SO ORP byly zvoleny kategorie relativní změny počtu obyvatel mezi rokem 1991 a 2021 (viz tab. 7). Hodnocení změny počtu obyvatel bylo

provedeno za celé ORP, za jádro ORP a za všechny obce, které leží v zázemí jádra. Zvoleno bylo celkem sedm kategorií, které popisují změnu počtu obyvatel ve sledované jednotce, a to od velmi silného poklesu až k velmi silnému nárůstu.

Mezi lety 1991–2021 se území Česka výrazně diferencuje (obr. 4). Jako růstové regiony na úrovni SO ORP jsou jednoznačně vymezeny často definované rozvojové osy podél dálnice D5 od Mariánských Lázní přes zázemí Plzně a dále ORP podél dálnice D5, metropolitní zázemí Prahy a dále přes hlavní rozvojovou osu směrem na Mladou Boleslav a Liberec a podobně, i když méně intenzivní osou, směrem na Hradec Králové a na Brno. Tato hlavní rozvojová osa Česka je definována i v dalších typech studií [např. Novák a Netrdová, 2011].

ORP	Změna počtu obyvatel 1991–2021		
	Celkem SO ORP	Sídlo ORP	Ostatní obce v ORP
Karviná	-20,61	-25,59	15,90
Orlová	-18,02	-22,04	-0,98
Rýmařov	-14,92	-14,08	-15,87
Havířov	-14,28	-18,69	13,89
Pacov	-13,44	-10,27	-16,42
Jeseník	-11,45	-15,81	-9,52
Český Těšín	-11,26	-13,17	42,32
Konice	-11,20	-11,16	-11,21
Litvínov	-11,15	-19,27	7,80
Bystřice nad Pernštejnem	-10,65	-14,21	-8,04
Ostrava	-10,36	-12,95	21,50
Horažďovice	-10,02	-10,43	-9,67
Neratovice	20,63	2,89	45,79
Kralupy nad Vltavou	21,50	3,07	57,58
Slavkov u Brna	22,70	19,61	24,00
Český Brod	26,42	0,50	48,08
Nýřany	26,46	-2,50	31,80
Židlochovice	27,12	17,59	28,44
Dobříš	27,29	12,49	38,43
Beroun	34,36	11,01	47,84
Kuřim	36,62	27,84	45,39
Šlapanice	43,14	24,81	45,74
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	79,50	24,14	97,30
Říčany	95,41	51,80	112,64
Lysá nad Labem	101,94	16,27	219,78
Černošice	105,06	69,66	107,26

Tab. 6: Maximální zisk a ztráta obyvatel v letech 1991–2021 v procentech podle SO ORP

Podobně nepřekvapivé jsou i vymezené populačně růstové oblasti v zázemí Brna a Českých Budějovic.

Jako populačně ztrátové jsou vymezeny především mikroregiony Olomouckého, Moravskoslezského a Zlínského kraje, části Kraje Vysočina a další regiony v Česku. Populačně ztrátové jsou překvapivě tři základní typy regionů, a to strukturálně postižené regiony, především v Moravskoslezském kraji, v menší míře regiony Karlovarského kraje, nikoliv však regiony Ústeckého kraje. Druhými typicky populačně ztrátovými regiony jsou periferní regiony, které lze vymezit například na Bruntálsku, Šumpersku, Jesenicku nebo v prostoru České Kanady, tedy na jihu Kraje Vysočina či na pomezí Středočeského a Jihočeského kraje. Třetím typem re-

gionů s populačním úbytkem jsou relativně bohaté a stabilizované regiony jižní a jihovýchodní Moravy především ve Zlínském kraji. Populační ztráty v těchto dobře vybavených regionech s velkými venkovskými obcemi, bohatým společenským kulturním životem a dalšími aktivitami je do značné míry překvapivý a může souviset především s nedostatkem atraktivních pracovních pozic a odchodem části populace do regionálních nebo dalších velkých center.

Při hodnocení populačního vývoje v jádrech ORP, tedy ve městech, která jsou centry celého správního obvodu ORP, je velmi zřetelný prakticky plošný pokles počtu obyvatel ve všech jádrových městech ORP v Česku (obr. 5). Výjimku tvoří pouze některá ORP v metropolitním zázemí Prahy, Brna, Plzně nebo v dalších

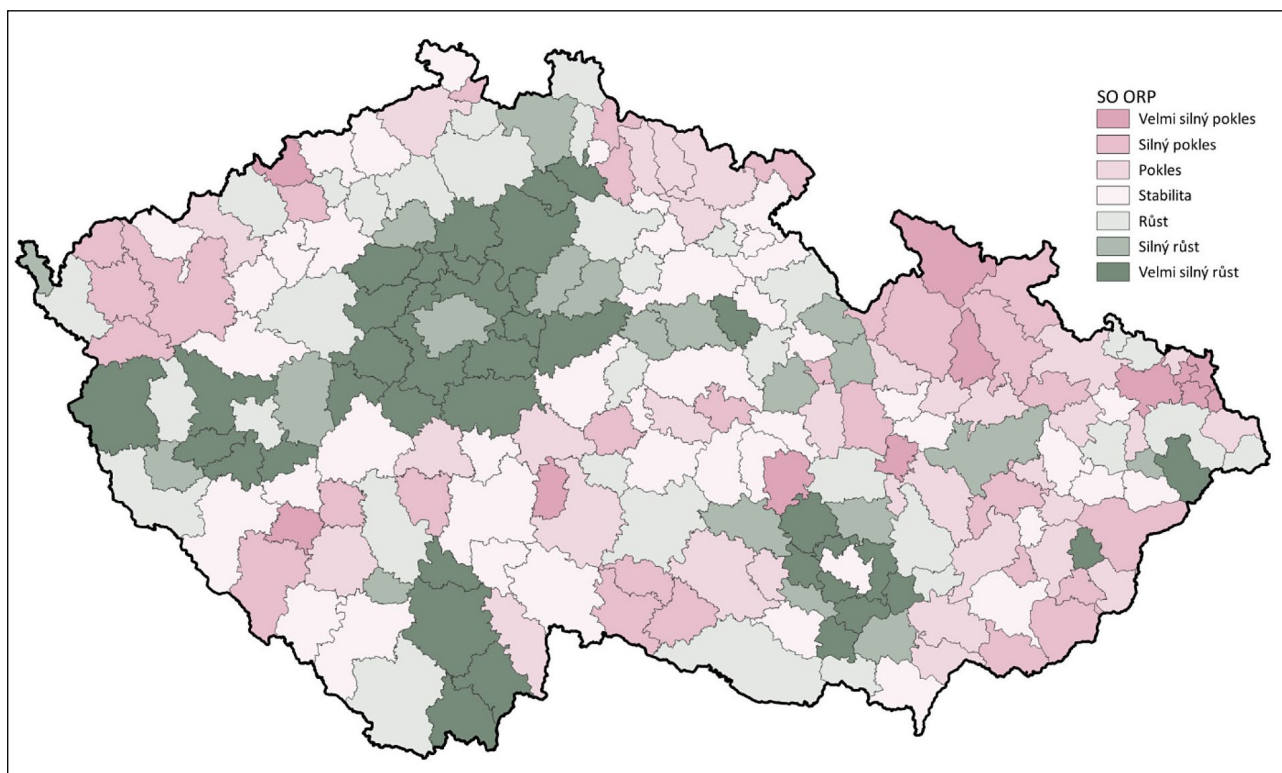
již ojedinělých regionech. Tento vývoj dobře dokumentuje změnu migračního chování od preference měst malé a střední velikosti, které bylo typické pro 70. a 80. léta [Körner, 2020], k migračnímu růstu především venkovských obcí, často v zázemí těchto měst. Ve středně velkých a malých městech, která jsou přirozená mikroregionální centra, dochází k poklesu jejich populační velikosti na úkor jejich zázemí.

Na rozdíl od sledování vývoje změn počtu obyvatel ve městech, kde dochází plošně k poklesu počtu obyvatel, je vývoj počtu obyvatel v zázemí správního centra SO ORP prakticky inverzní (obr. 6). Téměř na celém území Česka dochází k růstu počtu obyvatel v zázemí správního centra ORP, výjimku tvoří depopulační území Jesenicka a části Slezska a tradičně vymezovaná vnitřní periferie na hranicích Jihočeského a Plzeňského, resp. Středočeského kraje. Mezi další depopulační území patří také regiony v Podkrkonoší až po Náchodsko a již zmiňované regiony Zlínského kraje. Opakovaně zmiňované suburbanizační trendy ve vývoji struktury osídlení jsou patrné prakticky u všech regionálních center včetně Jihlavy nebo obcí v zázemí velkých center v ostravské aglomeraci. V těchto jednotkách se sice jedná o relativně velký růst počtu obyvatel, ale prakticky v absolutních hodnotách se jedná o nižší stovky počtu obyvatel, protože zázemí velkého centra v rámci ORP Ostrava, Karviná nebo Havířov tvoří vždy pouze několik menších venkovských obcí.

Při hodnocení změny počtu obyvatel podle SO ORP v jednotlivých kategoriích je možné srovnávat populační dynamiku mezi jádry ORP a jejich zázemím

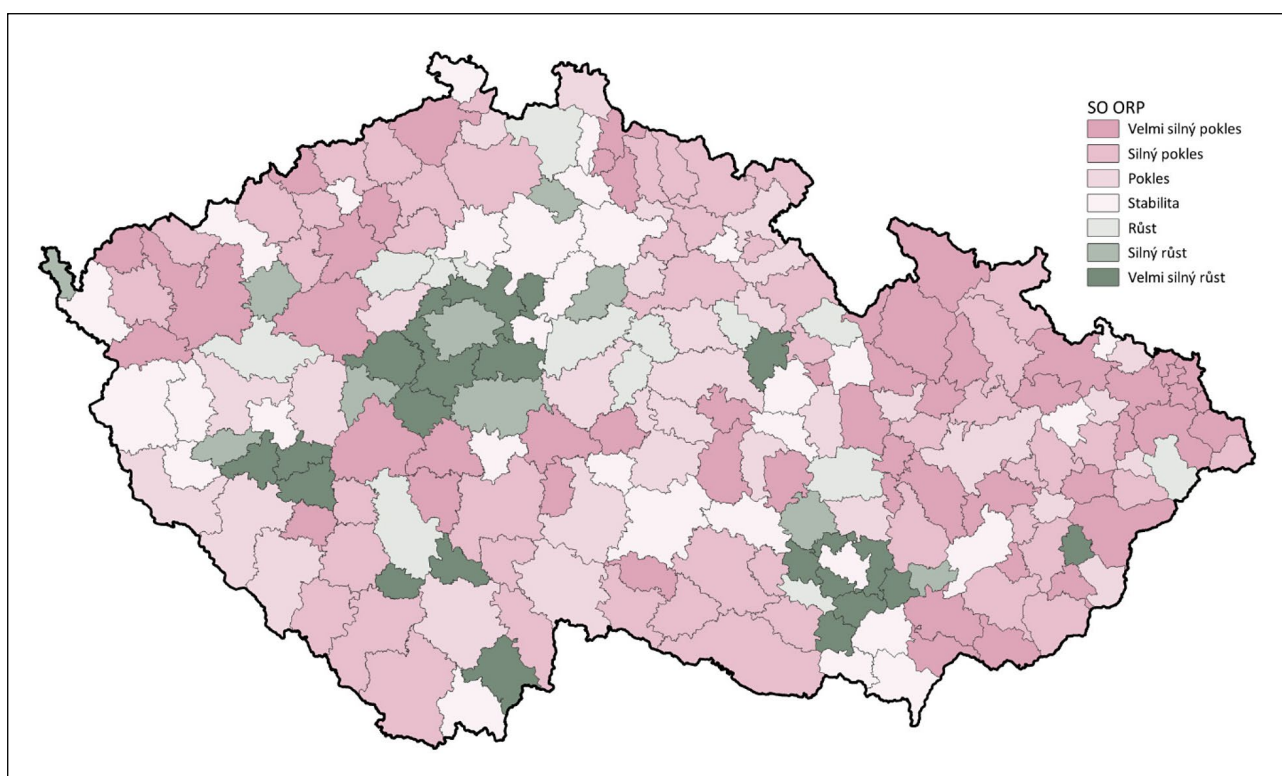
Název	Rozmezí
Velmi silný pokles	-10 % a více
Silný pokles	-5,00 % až -9,99 %
Pokles	-2,00 % až -4,99 %
Stabilita	-1,99 % až +1,99 %
Růst	+2,00 % až +4,99 %
Silný růst	+5,00 % až 9,99 %
Velmi silný růst	+10,00 % a více

Tab. 7: Kategorie změny počtu obyvatel podle SO ORP

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Obr. 4: Změna počtu obyvatel v letech 1991–2021 podle SO ORP celkem

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Obr. 5: Změna počtu obyvatel v letech 1991–2021 v jádru ORP

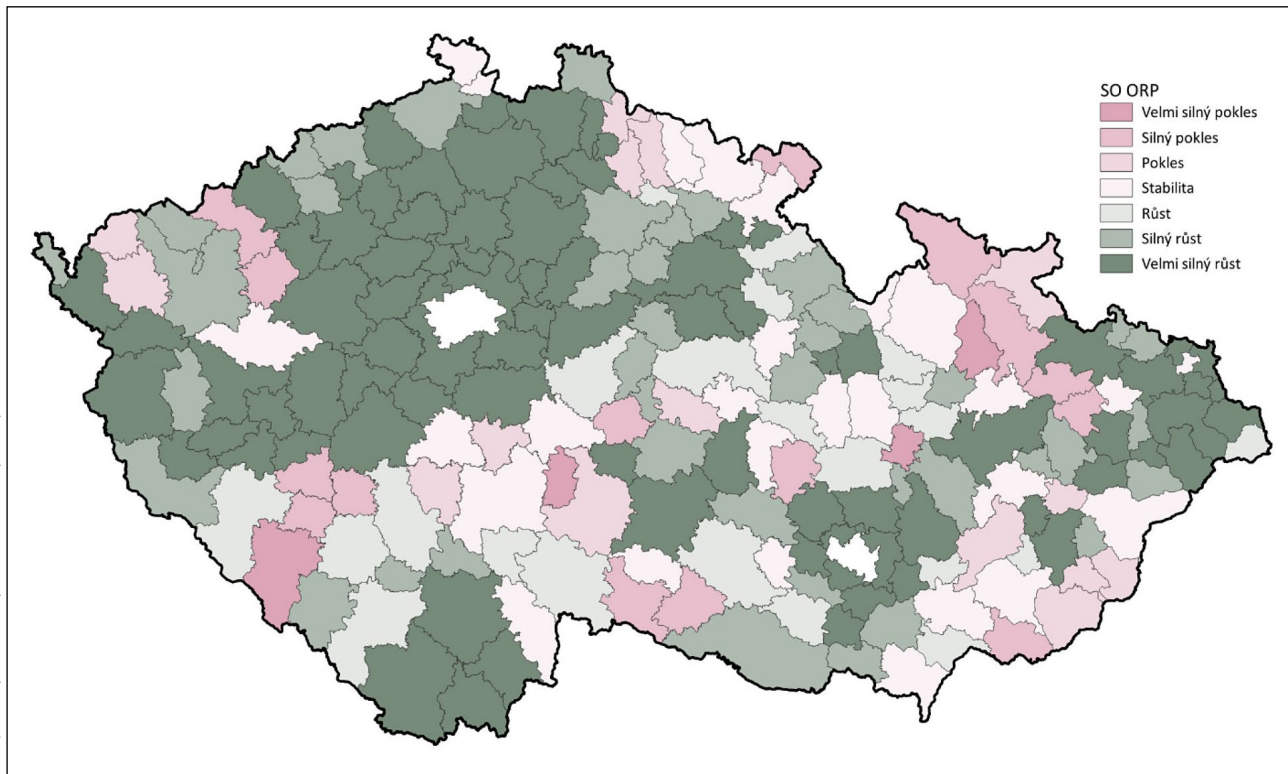
(viz tab. 8). Zatímco v celkem 51 městech, která jsou jádry ORP, došlo k poklesu počtu obyvatel o více než 10 %, pouze čtyři SO ORP mají pokles počtu obyvatel v zázemí, tedy mimo vlastní jádro, větší než 10 %. V Česku je možné

nalézt celkem 20 měst – jader ORP, která mají nárůst počtu obyvatel o více než 10 %, ale zázemí ORP roste o 10 a více % v celkem 82 mikroregionálních jednotkách. I tento údaj dokládá změnu preferencí obyvatel a intenzivní migraci do

malých obcí nebo menších měst především v zázemí regionálních center, ale i center dalších mikroregionálních jader.

V rámci hodnocení zázemí ORP bylo sledováno jen 204 jednotek, protože

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Obr. 6: Změna počtu obyvatel – zázemí SO ORP

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Kategorie ORP	SO ORP celkem		Jádro ORP		Zázemí SO ORP	
	Počet	Průměrná hodnota	Počet	Průměrná hodnota	Počet	Průměrná hodnota
Velmi silný pokles	12	-13,11	51	-13,43	4	-13,74
Silný pokles	30	-7,20	49	-7,65	15	-7,78
Pokles	31	-3,37	31	-3,45	15	-3,43
Stabilita	43	-0,46	31	-0,12	27	0,21
Růst	33	3,65	14	3,16	22	3,43
Silný růst	20	7,12	10	7,67	39	7,35
Velmi silný růst	37	26,74	20	21,37	82	27,27
Celkem	206	3,66	206	-3,02	204	11,67

Tab. 8: Počet a průměrná relativní změna počtu obyvatel v procentech v SO ORP podle jednotlivých typů

SO ORP Praha a Brno tvoří pouze vlastní správní území města.

Hodnocení podle velikostní struktury obcí

Při hodnocení sídelní struktury podle populační velikosti jednotlivých obcí, tedy při hodnocení řádovostní diferenciace, je možné sledovat významné

rozdíly mezi jednotlivými typy obcí na různé hierarchické úrovni (viz tab. 9). V kategorii venkovských obcí, tedy obcí do 3 000 obyvatel, jsou migračně velmi aktivní především obce v kategorii okolo 1 000 obyvatel. Nejmenší obce do 200 obyvatel, tedy obce, které zpravidla nemají žádné veřejné vybavení, jako je škola, ve kterých nefunguje ani obchodní síť a jsou uzavřeny hospody, jsou migračně ztrátové a počet jejich

obyvatel mírně klesá. Nejvyšší nárůst počtu obyvatel, a to jak absolutně, tak i relativně je v kategorii obcí mezi 1 000–2 000 obyvateli, tedy v obcích, kde se již nachází základní občanská vybavenost včetně veřejných služeb. Velmi významný, i když ne již tak dominantní růst počtu obyvatel je ale možné sledovat i v dalších kategoriích obcí od 500 až do 5 000 obyvatel. Obce a velmi malá města ve velikostních kategoriích od 1 000 obyvatel do 5 000 obyvatel zvýšila počet obyvatel o více než 10 %.

Naopak k největším ztrátám počtu obyvatel dochází ve městech střední velikosti od 20 000 do 80 000 obyvatel, v českém prostředí se typicky jedná o okresní a další středně velká města. Ve velikostní kategorii 20 000 až 50 000 obyvatel ubylo téměř 120 000 obyvatel. Ve velikostní kategorii od 50 000 do 80 000 obyvatel také došlo k významnému úbytku populace o téměř 65 000 obyvatel.

Ve velikostních kategoriích od 1 000 obyvatel až po 10 000 obyvatel došlo mezi lety 1991 a 2021 k nárůstu počtu obyvatel mezi 170 až 300 obyvatel na jednu obec. Naopak k největším populačním ztrátám přepočtené na obec došlo ve velikostní kategorii měst mezi 50 000 až

80 000 obyvateli. V těchto relativně velkých a nepochybně z hlediska sídelní struktury významných centrech ubylo celkem 8 000 obyvatel průměrně v každém z nich. Vnitřní rozdíly mezi jednotlivými městy v této velikostní kategorii, tedy mezi Opavou, Kladnem, Havířovem, Mostem, Zlínem, Jihlavou, Frýdkem-Místkem a Karvinou, jsou velmi významné. V této kategorii jsou sice všechna města ztrátová při hodnocení počtu obyvatel, ale nejvýznamnější pokles počtu obyvatel sledujeme ve městech ostravské aglomerace, tedy především v Karviné, Havířově a Frýdku-Místku. Na rozdíl od měst v ostravské aglomeraci město Most sice vykazuje ztrátu počtu obyvatel, ale řádově menší. Dopady strukturálních změn do vývoje počtu obyvatel v jednotlivých městech jsou tedy významně odlišné podle polohy konkrétního regionu. Za překvapivé pak lze považovat, že i Kladno jako významné centrum pražské metropolitní oblasti částečně ztrácí svoji populační velikost. V tomto městě došlo k poklesu počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2021 o více než 2 800 obyvatel.

V kategorii měst okolo 100 000 obyvatel, tedy nezpochybnitelných regionálních center, kam patří města Olomouc, České Budějovice, Ústí nad Labem, Pardubice, Liberec a Hradec Králové, má kladné saldo změny počtu obyvatel pouze Liberec. Všechna ostatní města v této velikostní kategorii částečně ztrácí svoji populaci, a to především na úkor svého zázemí. Rozdíl mezi počtem statisticky evidovaného počtu obyvatel v daném městě a skutečně přítomného obyvatelstva, tedy studentů, dojíždějících za prací, dojíždějících za službami a dalších, bude velmi významný a měl by být předmětem dalšího hodnocení především při zpracování územních plánů.

Významně kladnou bilanci změny počtu obyvatel je možné sledovat v kategorii čtyř největších měst v Česku. V této velikostní kategorii došlo k nárůstu o 75 000 obyvatel, to je více než 18 % z celkové změny obyvatel mezi lety 1991 a 2021. Mezi městy v této kategorii, tedy Prahou, Brnem, Ostravou a Plzní, jsou velké rozdíly v jejich populačním vývoji. Změna počtu obyvatel v této velikostní kategorii je sycena dominant-

Velikostní kategorie	Počet obcí	Změna počtu obyvatel 1991–2021		Změna počtu obyvatel na obec
		Abs.	V % ze stavu 2021	
0–199	1 422	–280	–0,16	–0,20
200–499	1 948	68 310	10,68	35,07
500–999	1 393	134 987	13,76	96,90
1 000–1 999	781	168 564	15,51	215,83
2 000–2 999	258	75 378	12,03	292,16
3 000–4 999	184	68 191	9,61	370,60
5 000–9 999	143	25 676	2,60	179,55
10 000–19 999	68	–15 953	–1,66	–234,60
20 000–49 999	43	–117 381	–9,15	–2 729,79
50 000–79 999	8	–64 816	–13,18	–8 102,00
80 000–119 999	6	–18 472	–3,21	–3 078,67
120 000+	4	74 058	3,40	18 514,50
Celkem	6 258	398 262	3,72	63,64

Tab. 9: Relativní změna počtu obyvatel podle velikostních kategorií

Velikostní kategorie	Počet obcí	Změna počtu obyvatel 1991–2021	
		Abs.	V % ze stavu 2021
Vojenské újezdy	4	–1 772	
Obce	5 414	470 201	15,32
Městysy	231	24 886	9,25
Města	582	–44 213	–1,19
Statutární město	26	–171 750	–7,42
Praha	1	120 910	9,06
Celkem	6 258	398 262	3,72

Tab. 10: Relativní změna počtu obyvatel podle statutu obce

ně nárůstem počtu obyvatel v Praze, kde se zvýšil počet obyvatel o více než 120 000, naproti tomu v Ostravě poklesl počet obyvatel o více než 42 000 a v Plzni a Brně došlo pouze k velmi malým změnám počtu obyvatel, procesy spojené se suburbanizací a odchodem obyvatel do zázemí byly do značné míry kompenzovány atraktivitou obou těchto měst pro nově příchozí.

Hodnocení změny počtu obyvatel podle statutu obce (viz tab. 10) nabízí velmi podobné výsledky jako předchozí hodnocení podle velikostních kategorií. Absolutně i relativně došlo k největšímu nárůstu počtu obyvatel v obcích a dále v městysích. Naopak nejvíce ztrátové jsou statutární města, ale také další města.

Hodnocení změn počtu obyvatel podle velikostních kategorií obcí, tedy sle-

dování řádovostní diferenciací vývoje počtu obyvatel, jasně dokládá posun dynamiky populačního růstu od středně velkých a velkých měst k menším venkovským obcím, které ale mají dobrou, nebo alespoň základní občanskou vybavenost, tzn. je v nich umístěna škola, obchody a standardní společenský a kulturní život. Nejmenší obce v kategorii do 200 obyvatel nejsou populačně ziskové právě z důvodu chybějících služeb.

Dopady transformace a dalších socioekonomických změn po roce 1991 se z hlediska populačního vývoje nejvíce dotkly středně velkých a velkých měst, která v Česku typicky reprezentují okresní města. V tomto typu měst došlo k relativně významnému poklesu počtu obyvatel, což souvisí především s poklesem výstavby bytových domů v těchto

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočty

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

městech a preferenci individuálního bydlení v zázemí města. Při dalším vývoji a postupné změně paradigmatu rozvoje města s důrazem na koncept města krátkých vzdáleností, resp. 15minutového města, je možné předpokládat, že i v těchto nezpochybnitelných regionálních a mikroregionálních centrech dojde k posílení výstavby bytů uvnitř zastavěného území, a tím i ke změně trendů ve vývoji počtu obyvatel.

Diskuse a závěry

Sídelní struktura představuje velmi stabilní a jen postupně se měnící strukturu, do které se ale dobře propisují probíhající změny ekonomické, sociální, kulturní, ale i změny obecné celospolečenské. V uplynulých 30 letech proběhla celá řada zásadních celospolečenských, ale i ekonomických nebo sociálních změn a sledování jejich dopadu do sídelní struktury přináší možnosti hodnocení vývoje osídlení v Česku. Jako první a zcela nezpochybnitelný trend je možné hodnotit kladné saldo změny počtu obyvatel ve venkovských obcích střední velikosti a v malých městech. Tento trend je ale na území Česka rozdělen velmi diferencovaně. Na jedné straně existují relativně rozsáhlá území, kde populace spíše stagnuje, nebo dokonce obyvatel ubývá, a na druhé straně existují suburbánní a metropolitní regiony, kde velmi rychle rostl počet obyvatel.

Současně ale platí, že proces suburbanizace, který se dotýká všech měst střední a vyšší střední velikosti, vede k poklesu počtu obyvatel v jádru a nárůstu počtu obyvatel v zázemí jádrového města.

Zachycení tohoto trendu prostřednictvím evidované změny počtu obyvatel, tedy trvale bydlících, nemusí plně zachytit skutečné územní dopady. Především v městech regionálního významu v českém prostředí, dominantně v krajských městech, se velmi výrazně liší počet evidovaných obyvatel a počet skutečně přítomného obyvatelstva. Při sledování skutečně přítomných v jednotlivých fázích dne ve městě podle Portálu geolokačních dat (www.kamdojzidime.cz) je v Jihlavě evidováno více než 52 000 trvale bydlících, ale v pra-

covní den je ve městě přítomno více než 60 000 lidí. Naproti tomu v krajském městě Hradec Králové je trvale evidováno více než 93 000 obyvatel, ale v pracovní den je ve městě přítomno také více než 93 000 lidí. Je to způsobeno především tím, že mezi Hradcem Králové a sousedními Pardubicemi existují obousměrné proudy pohybů obyvatel, potenciální nárůst počtu lidí ve městě z důvodu dojížděky do města je do značné míry kompenzován intenzivní vyjížděkou z města do sousedního centra, tedy do Pardubic.

Podobně dominantní roli v systému sídlení mají i další krajská města, a proto je u nich možné sledovat nárůst počtu přítomného obyvatelstva v pracovní dny ve srovnání s počty trvale bydlících. Například v Olomouci je trvale bydlících 103 000 obyvatel, ale v pracovní den se ve městě pohybuje více než 125 000 lidí.

Za částečně překvapivé lze považovat rozdíly v dynamice populačního vývoje ve strukturálně postiženém území v Česku. Zatímco v ostravské aglomeraci dochází k rychlému a vcelku masivnímu snižování počtu obyvatel, a to jak v jádrových městech, tak částečně i v jejich zázemí, v dalších dvou strukturálně postižených regionech – na Karlovarsku a Ústecku, je populace spíše stabilní a k významným změnám počtu obyvatel zde nedochází.

Při sledování územní diferenciaci na úrovni jak krajů, tak i na mikroregionální úrovni se zvyšují rozdíly mezi spíše populačně ziskovými a ztrátovými oblastmi. Mezi regiony, které mají nejvyšší poklesy počtu obyvatel, patří jak urbanizované území, tak i periferní území Moravskoslezského kraje, byť každý typ z jiného důvodu. V urbanizovaném území ostravské aglomerace došlo ke snížení počtu obyvatel především z důvodů obtížného řešení strukturálních problémů tohoto regionu. V periferním území kraje, tedy především na Krnovsku a na sousedním Jesenicku v Olomouckém kraji, dochází k úbytku obyvatel především z důvodu nedostatku pracovních příležitostí nebo atraktivity dalších center v Česku i v zahraničí. Mezi další významná území, která ztrácejí svoji populační sílu, patří překvapivě i Zlín-

sko, a to i přesto, že sídla v tomto regionu jsou dostatečně populačně silná. Tradičně periferní regiony označované někdy jako vnitřní periferie, které leží na krajských hranicích, patří také mezi regiony s poklesem počtu obyvatel. Mezi tyto oblasti patří především mikroregiony ležící při hranicích Kraje Vysočina a dále území na pomezí Plzeňského, Středočeského, Ústeckého a Karlovarského kraje.

Hodnocení změn v sídelní struktuře v Česku mezi lety 1991 a 2021 vcelku jednoznačně prokázalo očekávaný posun sídelního potenciálu z měst střední velikosti na města malé velikosti a velké venkovské obce, což je v souladu s tezí Hampla [1996] o řádovostním posunu dynamiky populačního vývoje na menší jednotky. Současně se změny počtu obyvatel přesouvají v rámci postupujících trendů suburbanizace z vlastního jádra do jeho zázemí, a to prakticky plošně na území celého Česka. V uplynulých 30 letech se sídelní struktura v Česku dále rozděluje na regiony s rychlým růstem populace a na regiony, které jsou spíše ztrátové. Důvodem těchto změn jsou v obecné úrovni společenské a socioekonomické změny po roce 1991 a konkrétně především změna priorit a možností zajištění bydlení včetně vlastnického bydlení v rodinných domech v zázemí měst. Tyto trendy ale vedou k výraznému rozvolnění zástavby, rozšíření zastavěného území obcí na úkor krajiny a k nízké hustotě zalidnění v suburbánních sídlech. Nově prosazovaný koncept krátkého města a snaha o vrácení výstavby bytů v bytových domech ve městech, tedy snaha o zvyšování hustoty zalidnění, snižování nákladů na zajištění technické a dopravní infrastruktury a další efekty vyšší hustoty zalidnění, se zatím ve statistických datech neprojevují. Koncept města krátkých vzdáleností však představuje výzvu pro urbanisty, developery a lokální politiky připravit takové podmínky v rozvojových dokumentech města, aby bylo možné efektivně a také účelně stavět nové domy pro bydlení především v zastavěném území města, a nikoliv na jeho okraji nebo na pomezí mezi zastavěným územím a krajinou.

Použité zdroje:

- ČSÚ. 1991. *Sčítání lidu domů a bytů 1991*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: www.csu.gov.cz/ceskoslovenske-scitani-lidu-1991.
- ČSÚ. 2001. *Sčítání lidu domů a bytů 2001*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: www.csu.gov.cz/datove-publikace-ze-scitani-2001.
- ČSÚ. 2011. *Sčítání lidu domů a bytů 2011*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: www.csu.gov.cz/scitani-2011?pocet=10&start=0&podskupiny=172&razeni-datumVydani.
- ČSÚ. 2021. *Sčítání lidu domů a bytů 2021*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: www.csu.gov.cz/scitani=2021?pocet=10&start=0&podskupiny=171&razeni-datumVydani.
- DI MARINO, M.; TOMAZ, E.; HENRIQUES, C.; CHAVOSHI, S. H. 2023. The 15-minute city concept and new working spaces: a planning perspective from Oslo and Lisbon. In: *European Planning Studies*, 31(3): 598–620. ISSN 0965-4313. Dostupné z: www.doi.org/10.1080/09654313.2022.2082837.
- HAMPL, M. a kol. 1996. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: DemoArt. 395 str. ISBN 80-902154-2-4.
- HAMPL, M.; MARADA, M. 2015. Sociogeografická regionalizace Česka. In: *Geografie*, 120(3): 397–421. ISSN 1212-0014. Dostupné z: www.geografie.cz/media/pdf/geo_2015120030397.pdf.
- HNILÍČKA, P. 2012. Sidelní kaše. Otázky k suburbaní výstavbě kolonií rodinných domů. 2. vyd. Brno: Nakladatelství Host. 212 s. ISBN 978-80-7294-592-4.
- KÖRNER, M. 2020. Vývoj českých měst v období 1950–1991. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 23(3): 27–37. ISSN 1212-0855. Dostupné z: www.uur.cz/media/vp4phfl/04-vvyvoj.pdf.
- KÖRNER, M.; MÜLLER, J. 2023. *Aktualizace vymezení center osídlení vyšší a střední kategorie (A–D) na základě aktuální dojezdky/vyjíždky ze SLBD 2021*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: www.mmr.gov.cz/getmedia/cdae10bb-6b-18-4861-bba0-99b9f86c2a36/AKTUALIZACE-vymezeni-center_2023_12_final.pdf.aspx?ext=.pdf.
- KÖRNER, M.; MÜLLER, J.; FEISTNEROVÁ, R.; ALMÁŠ-YOVÁ, B. 2017. *Sidelní struktura České republiky. Návrh kategorizace center osídlení ČR a vymezení hlavních vazeb center v celorepublikovém a středoevropském kontextu*. Dostupné z: www.mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/publikace-a-odborne-texty/sidelni-struktura-ceske-republiky. AURS, spol. s r. o., a ÚRS Praha, a. s.
- MAIER, K.; FRANKE, D. 2017. Trendy vývoje struktury osídlení v Česku v kontextu polycentrického rozvoje. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 20(5): 6–22. ISSN 1212-0855. Dostupné z: www.uur.cz/media/1osdk0u2/03-trendy.pdf.
- MARADA, M.; ZEVL, J.; ŠIMBERA, J. 2025. Sociogeografická regionalizace Česka 2021: změna v regionálním vývoji nebo přechodná stabilizace? In: *Geografie*, 130(2): 163–191. ISSN 1212-0014. Dostupné z: <https://doi.org/10.37040/geografie.2025.005>.
- MMR. 2023. *Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center*. 3. vydání. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: www.mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/stanoviska-a-metodiky/uzemni-planovani/9-zakon-c-283-2021-sb/3-uzemne-planovaci-podklady-a-jejich-aktualizace/centra-osidleni-ceske-republiky.
- MUSIL, J.; MÜLLER, J. 2008. Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 44(2): 321–348. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2008/02/05.pdf>.
- MV. 2024. Portál geolokačních dat. [on-line]. Praha: Ministerstvo vnitra. Dostupné z: www.kamdojzdim.cz.
- NOVÁK, J.; NETRDOVÁ, P. 2011. Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciací obcí v České republice. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 47(4): 717–744. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2011/04/05.pdf>.
- NOVOSÁD, F.; VRBOVÁ, K.; OPRAVIL, Z. 2022. Metodika Centra osídlení České republiky – vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 15(6): 3–7. ISSN 1212-0855. Dostupné z: www.uur.cz/media/b3mnr13b/01-metodikacentra.pdf.
- PERLÍN, R.; KOMÁREK, M.; MARADA, M.; HAVLÍČEK, T.; JANČÁK, V.; CHROMÝ, P.; BEDNÁŘOVÁ, H. 2019. Typologie mikroregionů Česka. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 22(4): 8–13. ISSN 1212-0855. Dostupné z: www.uur.cz/media/bqgd1su/04-typologie.pdf.
- PERLÍN, R.; KUČEROVÁ, S.; KUČERA, Z. 2010. Typologie venkovského prostoru Česka. In: *Geografie*, 115(2): 161–187. ISSN 1212-0014. Dostupné z: https://geografie.cz/media/pdf/geo_2010115020161.pdf.
- SÝKORA, L. 2002. Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost. In: SÝKORA, L. (eds.) a kol. 2002. *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Str. 9–19. Praha: Ústav pro ekopolitiku. ISBN 80-901914-9-5.
- VAISHAR, A. a kol. 2008. *Geografie malých měst a jejich úloha v systému osídlení*. Studia Geographica. Brno: Ústav geoniky AV ČR, v. v. i. ISBN 978-80-86407-57-9.
- VAISHAR, A.; ŠTASTNÁ, M.; ZAPLETALOVÁ, J. 2023. Small industrial towns in Moravia: a comparison of the production and post-productive eras. In: *European Planning Studies*, 31(8):1776–1796. ISSN 0965-4313. Dostupné z: www.doi.org/10.1080/09654313.2022.2110377.

RNDr. Radim Perlín, Ph.D.

✉ radim.perlin@natur.cuni.cz

Výzkumné centrum RURAL

Přírodovědecká fakulta

Univerzita Karlova

ENGLISH ABSTRACT

Changes in the Settlement Structure of the Czech Republic after 1991, by Radim Perlín

The settlement structure and changes in the number of residents represent one of the most stable indicators within the socio-economic development of the society. Nevertheless, socio-economic changes gradually reflect in the changes in population numbers, and thus in the settlement structure itself. Regions that are attractive in the long term from a socio-economic point of view are usually also attractive for residential purposes. Conversely, areas with long-term stagnation lose their population strength. Therefore, it is possible to assess the development potential of the settlement structure by examining population number changes according to different types of territories or various hierarchical levels. This article examines changes in population numbers during the 1991–2021 period, i.e. the past 30 years of relatively stable spatial as well as socio-economic development in the Czech Republic. The assessment was carried out at the regional level, represented by regions, and by administrative districts of municipalities with extended powers at the micro-regional level in the Czech Republic. A hierarchical perspective, i.e., monitoring changes in settlement structure development according to municipal size categories, enables assessing changes in population distribution as well as changes in the settlement importance regarding their size.

The assessment was carried out for the entire monitored territory and separately for the core (the centre of a given spatial unit) and for its hinterland, i.e., all other spatial units in the territory. This perspective allows a clear distinction between the

dynamics of the core development and its hinterland. The results of the study confirm a continuing shift in population development trends and the relocation of dominant growth from cities to rural municipalities in the suburban hinterland of cities. The territory of the Czech Republic is becoming increasingly differentiated in terms of population change. The most significantly declining areas include, above all, the Moravian-Silesian Region, both the structurally affected Ostrava area and the peripheral Krnov areas as well as the entire Jeseník area in the Olomouc Region. Likewise, the Zlín area, with a stabilised population living in relatively large municipalities, is also experiencing population losses. Other structurally affected areas – the Ústí nad Labem area and, to a lesser extent, the Karlovy Vary area – unlike the Ostrava area, are not burdened by substantial population loss. Growth areas are, unsurprisingly, primarily metropolitan or suburban background of large cities, including the main Czech development axis Plzeň–Prague–Liberec and, respectively, Hradec Králové.

SÍDELNÍ STRUKTURA V ZÁSADÁCH ÚZEMNÍHO ROZVOJE KARLOVARSKÉHO KRAJE

Barbora Merunková

Příspěvek se věnuje koncepci sídelní struktury v Zásadách územního rozvoje Karlovarského kraje. Popisuje historický vývoj sídelní struktury kraje, současné velikostní a funkční charakteristiky sídel. Dále je diskutováno promítnutí sídelní struktury v platných Zásadách územního rozvoje Karlovarského kraje včetně rozvojových os a oblastí, jejichž účelem je posílení obytných, pracovních a kooperačních funkcí sídel. Text poukazuje na potřebu aktualizace vymezení center osídlení v návaznosti na nový stavební zákon a reflektuje význam Zásad územního rozvoje Karlovarského kraje jako koordinačního nástroje mezi regionální a místní úrovní plánování. Součástí příspěvku je také úvaha o možném směřování budoucího vývoje sídelní struktury reflektující jak pozitivní, tak rizikové faktory ovlivňující sídelní strukturu Karlovarského kraje.

Úvod

Zásady územního rozvoje jsou základním koncepčním dokumentem, který stanovuje koncepci rozvoje a ochrany hodnot území kraje. Významnou součástí koncepce rozvoje území kraje, zohledňovanou v zásadách územního rozvoje, je sídelní struktura. Sídelní struktura v zásadách územního rozvoje je v současné době zakotvena v zákoně č. 283/2021 Sb., stavební zákon (dále jen „stavební zákon“). Tato úprava stavebního zákona a dosavadní diskuse o potřebě zohlednění sídelní struktury v územně plánovacích dokumentacích vyzývají k nutnosti rekapitulace a k reflexi řešení sídelní struktury v zásadách územního rozvoje.

Stěžejním tématem příspěvku je diskuse způsobu řešení problematiky sídelní struktury a její účel v platných Zásadách územního rozvoje Karlovarského kraje (dále jen „ZÚR KK“), které byly vydány dle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební

zákon), který koncepci sídelní struktury doslovně neupravoval a k sídelní struktuře se přistupovalo napříč kraji v zásadách územního rozvoje různorodě.

V příspěvku jsou popsány základní charakteristiky vývoje a současnosti sídelní struktury Karlovarského kraje. Promítnutí sídelní struktury v ZÚR KK vychází ze stávajícího sídelního uspořádání. Zároveň je také nastíněn možný budoucí vývoj sídelní struktury Karlovarského kraje a potřeba dalšího prověření její koncepce v ZÚR KK.

Sídelní struktura

Sídelní struktura je definována jako uspořádání sídel, které je dáno rozmístěním, velikostí a jejich vzájemnými prostorovými a funkčními vazbami [MMR, 2021]. Charakteristika sídelní struktury spočívá ve významovém rozlišení sídel (např. podle počtu obyvatel, počtu domů, funkce, půdorysu, vazeb) a je sledována pomocí velikostních –

kvantitativních ukazatelů nebo funkčních – kvalitativních vztahů [Toušek et al., 2008].

V rámci geografického studia sídel je sídelní struktura definována jako regionální soubor sídel (měst/obcí) vzájemně provázaných, kde se utváří přirozená funkční hierarchie vazeb sídel (centrum–zázemí) [Toušek et al., 2008; Hampl a Marada, 2015]. Sídelní struktura je hierarchická, což znamená, že sídla jsou vázaná na významnější sídlo (centrum, středisko), a to procesy a vazbami, za které se považuje např. dojíždka do práce, školy nebo za službami. Na základě významu těchto procesů je možné rozlišit i měřítko vazeb sídelního systému, a to mikroregionální, meziregionální a nadregionální [Hampl, 2005].

Vývoj sídelní struktury Karlovarského kraje

Počátky osídlení Karlovarského kraje jsou známé v oblasti podél řeky Ohře už

v době kamenné. Okolo 9. století bylo území kraje osídleno slovanským etnikem převážně v oblasti Chebu, Tašovic a Sedlece. Od 12. století docházelo ke kolonizaci horských oblastí, a to českým i německým obyvatelstvem. Města Cheb a Locket jako královská města znamenala největší rozvoj ve 14. století. Ve stejném období bylo založeno město Karlovy Vary, kde bylo osídlení datováno již ve středověku a správně spadalo pod město Locket. Na počátku 15. století tak byla založena většina současných obcí a měst dnešního území Karlovarského kraje [Beran et al., 2004]. V průběhu 16. století byly v souvislosti s rozvojem hornictví dosídleny oblasti v Krušných horách (např. Abertamy, Horní Blatná, Jáchymov) a ve Slavkovském lese.

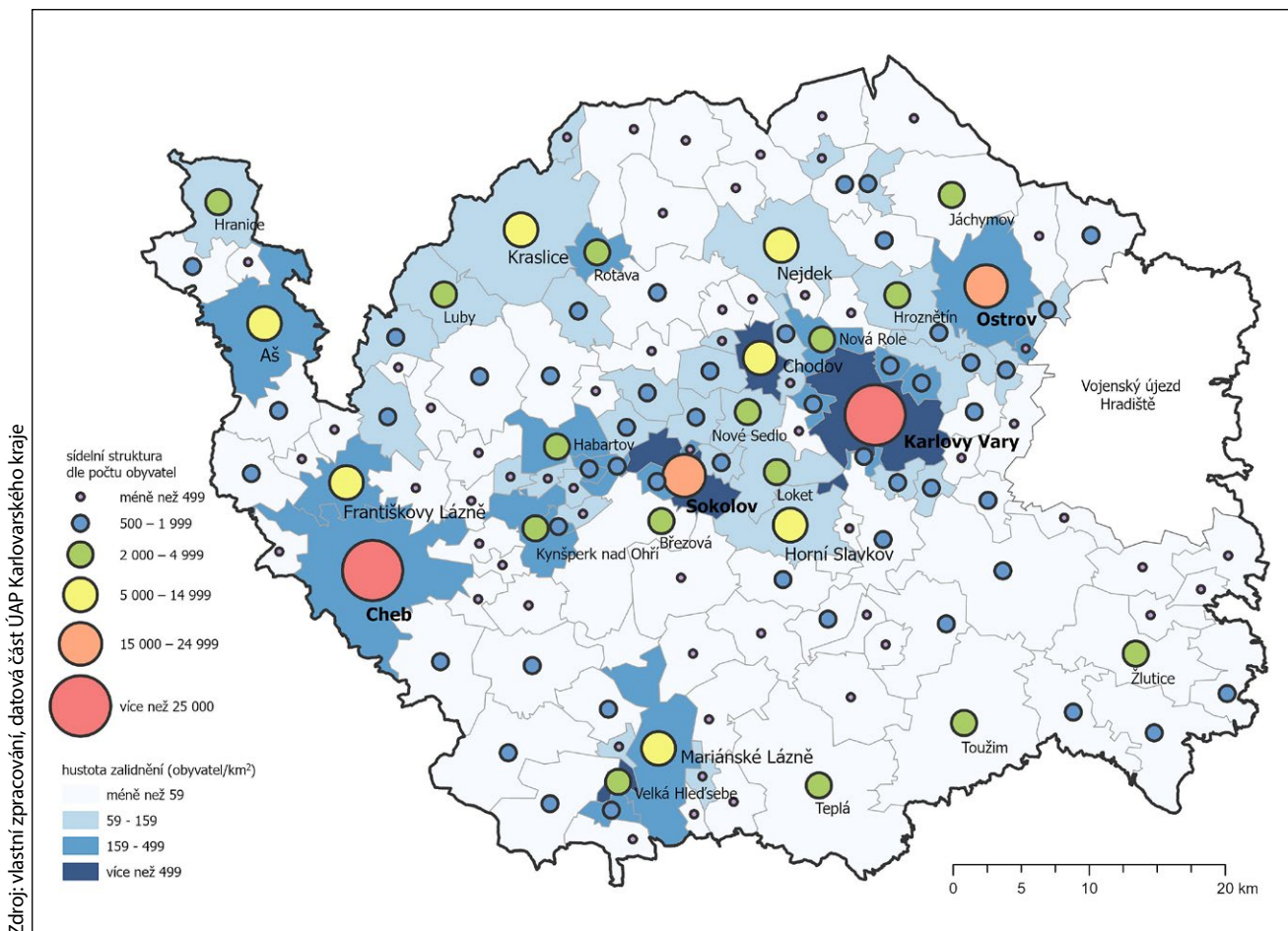
Výrazné změny ve struktuře osídlení (hlavně rozvoj sídelních center Chebu, Sokolova a Karlových Varů) přinesla od 19. století industrializace, která se vyznačovala koncentrací obyvatelstva a ekonomických aktivit do měst, na území Karlovarského kraje hlavně díky

rozvoji těžby nerostných surovin (uhlí a kaolinu), průmyslu a výstavbě železnic. Význam Karlových Varů jako lázeňského města i jako správního centra vzrostl. Řada dalších sídel, převážně v horských oblastech, svůj význam postupně ztrácela. Podle Hampla [2005] dochází právě v industriálním období k růstové dynamice a k masovému rozvoji měst a k formování hierarchických sídelních systémů. Lze tedy tvrdit, že se v tomto období utvořil základ pro současnou sídelní hierarchii Karlovarského kraje.

Po 2. světové válce prošlo území Karlovarského kraje téměř 50 lety zcela nepřírozeného vývoje. Z měst a obcí byla po válce vysídlena podstatná část německého obyvatelstva, která se podařila dosídlit jen z části. Noví přistěhovalci navíc směřovali do průmyslových měst a větších obcí [ČSÚ, 2003]. Na dosídlování navazovala migrace obyvatelstva do oblastí těžkého průmyslu (převážně uhelné pánve), což znamenalo zintenzivnění koncentračních procesů a zvýraznění rozdílů mezi hustotou osídlení

v pánevních oblastech a rozptýlenou strukturou venkovských obcí [Hampl, 2005]. Současně vznikla uzavřená hranice se sousedním Německem („železná opona“), která přerušila přirozené vazby sídel v pohraničních oblastech. Mimo to zanikla na území kraje celá řada obcí v souvislosti se zřizováním vojenských újezdů (oblast Slavkovského lesa a Doupovských hor) a s těžební činností (Sokolovsko) [Beran et al., 2004].

V 70. letech charakter osídlení ovlivnilo zavedení střediskové sídelní soustavy, kdy byly investice směřovány pouze do vybraných obcí a rozvoj ostatních obcí byl potlačen. Sloučením obcí se v rámci střediskové soustavy v Karlovarském kraji k roku 1980 snížil počet obcí ze 192 obcí na 87 [ČSÚ, 2003]. Sídelní disproporce území Karlovarského kraje se ještě prohloubila. V tomto období je za hlavní deformující vliv na sídelní strukturu, ale i na celkovou geografickou organizaci označována její stagnace, příp. úpadek [Hampl, 2005].

Obr. 1: Velikostní charakteristiky sídelní struktury Karlovarského kraje v roce 2025

Po roce 1989, společně se změnami společenského a ekonomického systému, se postupně vztahy v území a jejich odraz v sídelní struktuře Karlovarského kraje proměnily. Na jedné straně narostla dynamika těchto vztahů (např. dojížděkové vazby mezi sídly), na druhé straně území Karlovarského kraje čelilo útlumu těžebního průmyslu.

Současnost sídelní struktury Karlovarského kraje

Současnou sídelní strukturu Karlovarského kraje lze popsat několika charakteristikami – velikostními (počet obyvatel), ekonomickými nebo funkčními. V této části objasním základní trendy současné sídelní struktury Karlovarského kraje. Vycházím z jevů popsaných v územně analytických podkladech na základě aktuálních dat k roku 2025. Právě územně analytické podklady jsou zásadním podkladovým a výchozím dokumentem pro zpracování zásad územního rozvoje.

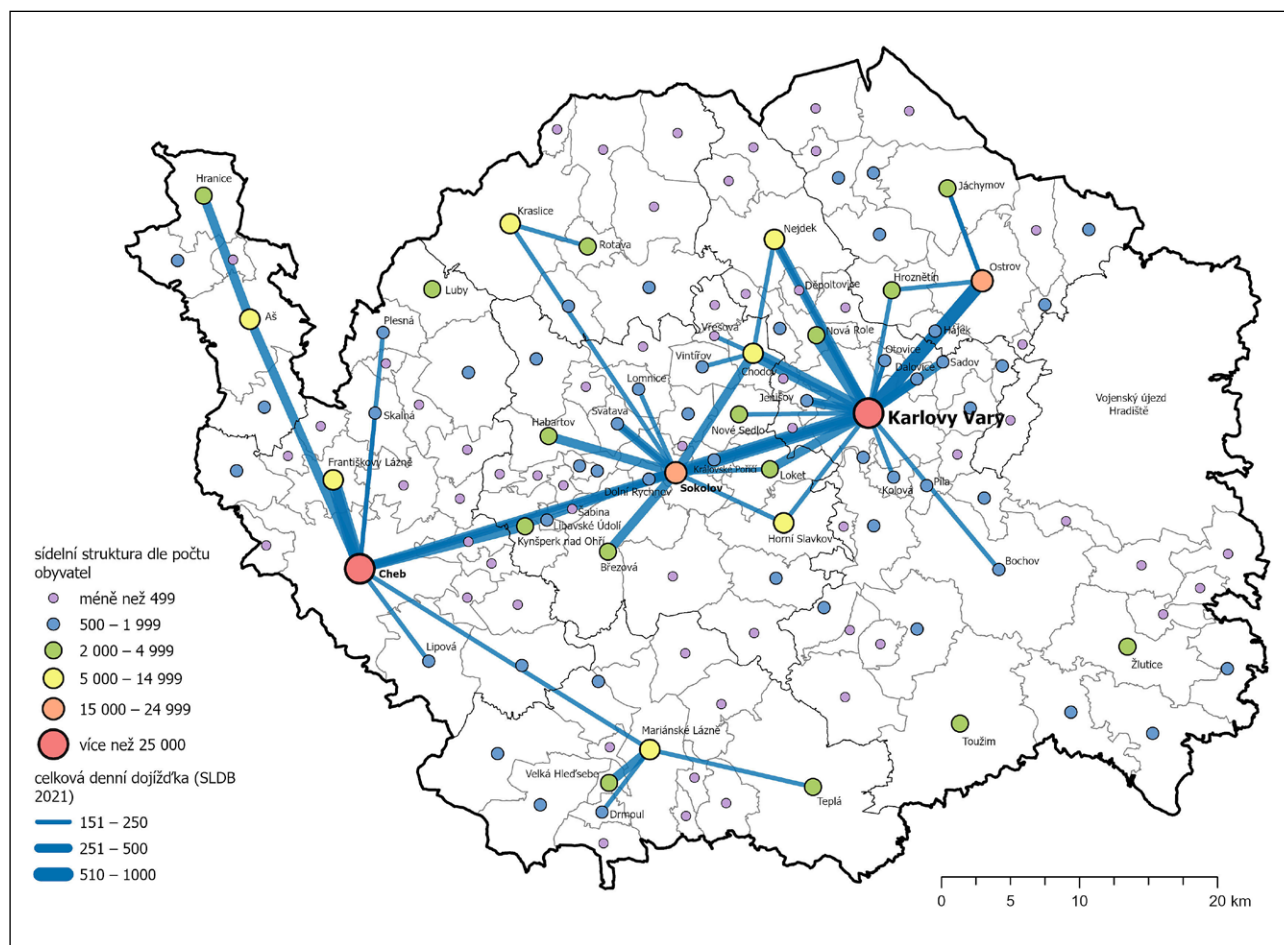
Jak je popsáno výše, základ současné sídelní struktury Karlovarského kraje byl utvořen v období industrializace. Území Karlovarského kraje se vyznačuje výraznou koncentrací obyvatelstva do měst v příhodnějších podmínkách, zejména v pánevních oblastech a v údolích podél řek, a rozptýlenou strukturou venkovských sídel v horských oblastech.

Velikostní charakteristiky sídelní struktury

Karlovarský kraj s počtem obyvatel (293 000 obyvatel k 31. 12. 2024) a počtem obcí (134) je nejmenším krajem České republiky, což se odráží i ve velikostní struktuře sídel (obcí) dle počtu obyvatel a hustoty zalidnění, která je znázorněna na obr. 1. Největší sídla jsou soustředěna do pásu podél údolí Ohře, a to v ose Cheb, Sokolov, Karlovy Vary a Ostrov. V jejich blízkosti se nachází řada menších měst (např. Kynšperk nad Ohří, Chodov, Horní Slavkov, Nejdek), jejichž počet obyvatel nepřesahuje 15 000. Tuto síť měst doplňují obce, které tvoří

jejich zázemí a kde je patrná suburbanizace. Trend suburbanizace se nejvíce projevuje v zázemí měst Cheb, Karlovy Vary a Mariánské Lázně [KÚ KK, 2021].

Řetězec největších sídel vytváří hlavní sídelní osu Karlovarského kraje, která se vyznačuje vyšší mírou urbanizace a hustotou zalidnění (obr. 1). Největším městem jsou Karlovy Vary s počtem obyvatel 49 000 a Cheb s 32 000 obyvateli (k 1. 1. 2025). Následují s odstupem města Sokolov (22 000 obyvatel) a Ostrov (16 000 obyvatel). Mimo hlavní sídelní osu se na území kraje setkáme především s odlehlejšími menšími středisky (Mariánské Lázně, Aš, Kraslice). Nejčteněji jsou pak v sídelní struktuře Karlovarského kraje zastoupeny obce do 2 000 obyvatel, které utváří převážně rozvolněné venkovské osídlení. Zejména okrajové horské polohy Krušných hor, oblast Slavkovského lesa a Doupovských hor jsou osídleny řídko. Venkovský prostor v rámci Karlovarského kraje zaujímá přibližně 64 % rozlohy kraje, patří do něj 108 obcí, tj. 80 % obcí.

Obr. 2: Dojížděkové vazby sídelní struktury Karlovarského kraje v roce 2021

V těchto obcích žije pouze pětina obyvatel Karlovarského kraje, což dokládá výraznou sídelní polaritu Karlovarského kraje [KÚ KK, 2021].

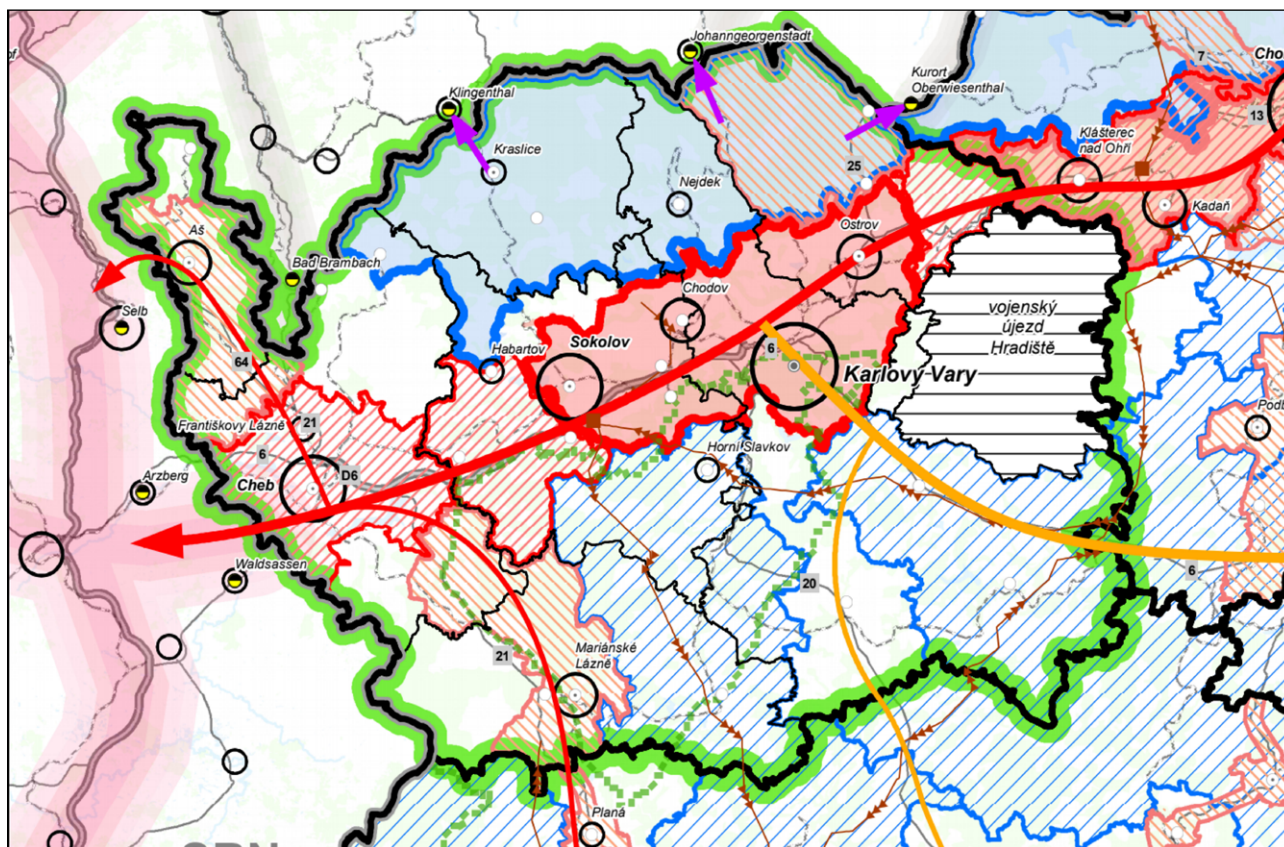
Funkční charakteristiky sídelní struktury

Spolehlivě vypovídající o systému sídelní struktury Karlovarského kraje jsou i vzájemné vztahy sídel dle denní pracovní dojížděky. Nejsilnější dojížděkové vazby v rámci krajského systému osídlení poukazují na rozvoj vzájemných vazeb a dokreslují sídelní koncentraci v sídelním pásu podél řeky Ohře (obr. 2). Nejintenzivnější dojížděkové vazby se svým zázemím (včetně města Ostrov) mají Karlovy Vary, což poukazu-

je na jejich význam jako krajského centra. I přesto, že jsou Karlovy Vary oproti ostatním krajským městům nejmenší, tak si vzhledem k této intenzitě vazeb se zázemím udržují postavení jako centrum metropolitního areálu [Hampl, 2005]. Silné vazby se utváří i mezi Sokolovem a jeho zázemím. Hlavní příčinou posilování prostorových vazeb v zázemí měst Karlovarského kraje je dobrá dopravní dostupnost individuální i hromadnou dopravou. Jedná se převážně o propojení dálnicí D6, kdy v úseku mezi Chebem a Karlovými Vary je časová vzdálenost mezi těmito centry přibližně 30 minut. Další možnou příčinou intenzivních vazeb je suburbanizace v zázemí větších center a změna životního stylu spojená s vyšší mobilitou obyvatel.

Významnější vazby lze zaznamenat mezi Ašskem a Chebem. Menší centra jako Mariánské Lázně a Kraslice nemají silné vazby s krajským městem. Velmi slabé vazby na krajské město mají města Toužim a Žlutice, které se nacházejí v tzv. vnitřní periferii.

Karlovarský kraj se vyznačuje i větší intenzitou přeshraničních vazeb denní pracovní dojížděky do sousedního Německa. Dle ÚAP Karlovarského kraje [KÚ KK, 2021] je podíl těchto pracovníků regionu z celkového počtu vyjíždějících za prací do zahraničí v ČR nejvyšší, nejvíce osob vyjíždí z obcí Ašska a Chebska.

ROZVOJOVÉ OBLASTI A OSY, SPECIFICKÉ OBLASTI

- rozvojová oblast republikového významu
- rozvojová osa republikového významu
- rozvojová oblast nadmístního významu
- rozvojová osa nadmístního významu
- specifická oblast republikového významu
- specifická oblast nadmístního významu

PROSTOROVÉ VAZBY

- rozvojový směr mezinárodního a republikového významu
- rozvojový směr nadmístního významu
- významná dopravní osa mezinárodního a republikového významu
- významná dopravní osa nadmístního významu
- ostatní významné přeshraniční vazby

Obr. 3: Výřez z výkresu širších vztahů

Zdroj: Karlovarský kraj, Atelier T-plan, ZÚR KK 2018

Sídelní struktura v platných ZÚR KK

Zásady územního rozvoje jsou základním koncepčním dokumentem, který stanovuje koncepci rozvoje a ochrany hodnot území kraje. Zpřesňují a zohledňují cíle a úkoly stanovené v Politice územního rozvoje ČR, ale také stanovují další řešení rozvoje území kraje v souladu s obsahem daným stavebním zákonem. Významná součást koncepce rozvoje území kraje v zásadách územního rozvoje je sídelní struktura. Sídelní struktura jako součást koncepce území byla v roce 2024 ukotvena stavebním zákonem v Politice územního rozvoje ČR.

Před rokem 2024, ještě před nabytím účinnosti současného stavebního zákona, již ZÚR KK obsahovaly řešení sídelní struktury. V současné době jsou na území Karlovarského kraje platné ZÚR KK, ve znění Aktualizace č. 1, které nabyly účinnosti v roce 2018. Jejich řešení navazuje na původní koncepci ZÚR KK z roku 2010. Aktualizací č. 1 ZÚR KK byla původní koncepce ponechána, jen byla prověřena, zjednodušena a formálně upravena v souladu s potřebami uplatňování územně plánovací dokumentace.

Nejvíce se sídelní struktura, převážně její vazby a funkce, promítá v ZÚR KK prostřednictvím zpřesnění vymezení rozvojových oblastí a os, a to v souladu s Politikou územního rozvoje ČR. Prostorové vymezení a vazby z hlediska širších vztahů jsou znázorněny na obr. 3. Všechny priority, podmínky a úkoly, které ZÚR KK stanovuje ve výrokové části, vychází z charakteristik stávajícího sídelního systému a struktury Karlovarského kraje. Toto řešení je možné shrnout takto:

Promítnutí hlavních vazeb a funkcí sídel současné sídelní struktury prostřednictvím rozvojových os a oblastí v ZÚR KK

Rozvojová oblast republikového významu OB12 Karlovy Vary

Oblast je vymezena územím s vazbou na město Karlovy Vary nadregionálního významu, které společně s regionálním centrem Sokolov a mikroregionálním centrem Ostrov tvoří jeden funkční celek. Mezi těmito centry existují silné prosto-

rové vazby a území tvoří hospodářsky nejsilnější část Karlovarského kraje. Metropolitní oblast charakterizuje silná koncentrace ekonomických aktivit a obyvatelstva a rozvojový potenciál v souvislosti s polohou na připravované dálnici D6.

Pro sídelní strukturu v rozvojové oblasti se stanovuje pouze obecný požadavek na vytváření podmínek pro posilování obytné a pracovní funkce center osídlení a vzájemných kooperačních vazeb včetně související veřejné infrastruktury. S nepřímým vlivem na sídelní strukturu se stanovují požadavky na podporu rozvoje ekonomických aktivit, dopravní infrastruktury, lázeňské funkce nebo rekreačních funkcí.

Rozvojová osa republikového významu OS7 (Bayreuth –) hranice SRN/ČR – Cheb – Karlovy Vary – Chomutov – Ústí nad Labem

Osa je vymezena v prostoru urbanizovaného pásu podél řeky Ohře, dálnice D6 a silnice I/13 a propojuje nejvýznamnější centra sídelní struktury Karlovarského kraje. Tato rozvojová osa má předpoklady pro soustředění investic pro zkvalitnění sídelních funkcí, nabídky rozvojových ploch pro ekonomické aktivity a nadmístní vybavenosti.

Osa se na území kraje dělí do třech částí, jejichž hranice reflektují přirozené funkční regiony zohledňující sídelní strukturu.

OS7-A hranice SRN/ČR – Cheb (– Kynšperk nad Ohří)

Nejvýznamnějším centrem osídlení této části osy je město Cheb, které plní obytnou, pracovní i obslužnou funkci svého regionu. Další obslužné centrum (s hlavní funkcí lázeňství) jsou Františkovy Lázně. Významný rozvojový potenciál v této části osy tvoří dobré dopravní napojení ve směru na centrální část kraje, ale i do Německa. V kontextu Karlovarského kraje se jedná o oblast s nejvyšším potenciálem rozvoje.

Hlavní požadavek na sídelní strukturu je vytvářet podmínky pro obytnou, pracovní a správní funkci města Chebu jako regionálního centra osídlení a dále posilovat vzájemné kooperační vazby včetně související veřejné infrastruktury. S nepřímým

dopadem na sídelní strukturu jsou stanoveny obecné požadavky na rozvoj ekonomických aktivit a zkvalitnění dopravního propojení a obsluhy území.

OS7-B (Cheb –) Kynšperk nad Ohří (– Sokolov)

Centry osídlení v této části osy jsou menší centra Kynšperk nad Ohří a Habartov, které v sídelní struktuře kraje nemají významnější postavení. V území, které má vysokou míru urbanizace v souvislosti s dřívější těžbou hnědého uhlí, existují silné vazby na blízké regionální centrum Sokolov.

Požadavky s vlivem na sídelní strukturu se také stanovují jako podpora obytné a pracovní funkce center osídlení, včetně rozvoje kooperačních vazeb, infrastruktury a zkvalitnění dopravní obsluhy území. Nepřímo sídelní strukturu ovlivní požadavky na rozvoj rekreace v oblasti jezera Medard a požadavky na rekultivaci ploch dotčených těžbou.

OS7-C (Ostrov –) Stráž nad Ohří – hranice KK/ÚK (– Chomutov)

Tato část osy zahrnuje severovýchodní část Karlovarského kraje při hranici s Ústeckým krajem. Její funkce je zajišťování mezikrajských dopravních vazeb. Pro tuto část osy se nestanovují konkrétní požadavky na sídelní strukturu.

Rozvojová osa nadmístního významu ROS-N1 (Cheb –) Aš – hranice ČR/SRN (– Selb – Rehau)

Do rozvojové osy spadají obce Ašského výběžku s dopravní vazbou na silnici I/64, s rozvojovým vlivem města Chebu a s přehraníčními vazbami na území Německa. Centrem je silné mikroregionální centrum město Aš.

Jako požadavek na využití území se stanovuje podporovat v sídelní struktuře mikroregionální centrum Aš a jeho obytnou, pracovní a správní funkci.

Rozvojová osa nadmístního významu ROS-N2 (Cheb –) Mariánské Lázně – hranice kraje KK/PK (– Planá)

Rozvojovou osu tvoří sídla podél silnice I/21 ve směru na Plzeňský kraj. Silné mik-

roregionální centrum osy je město Mariánské Lázně s hlavní funkcí lázeňství.

Jako požadavek na využití území se stanovuje podporovat v sídelní struktuře mikroregionální centrum Mariánské Lázně a jeho obytnou, pracovní, správní, ale i lázeňskou funkci. Vliv na sídelní strukturu v této ose má i požadavek na zkvalitnění propojení směrem na Plzeňský kraj a podpora rekreačního zázemí v části Slavkovského lesa.

Rozvojová osa nadmístního významu ROS-N3 (Ostrov – Jáchymov – hranice ČR/SRN – Oberwiesenthal) a (Ostrov – Pernink – hranice ČR/SRN – Johannegeorgenstadt)

Do rozvojové osy spadají sídla v Krušných horách v návaznosti na dopravní propojení, a to ve dvou směrech na německá města (Oberwiesenthal a Johannegeorgenstadt). Osa je vymezena v překryvu se specifickou oblastí SOB6 Krušné hory. Významnější pozici v sídelní struktuře této osy zaujímá pouze město Jáchymov, které plní i funkci lázeňství.

Požadavky na sídelní strukturu zahrnují podporu rozvoje obytné a pracovní funkce města Jáchymov jako spádového centra osídlení. Pro ostatní horská sídla se stanovuje podpora sportovně rekreačních aktivit a tomu odpovídající vybavenost a dostupnost s vazbou na blízká centra osídlení na německé straně.

Stabilizace území kraje s převážně venkovským typem sídel prostřednictvím specifických oblastí

Specifická oblast republikového významu SOB6 Krušné hory

Oblast zahrnuje část západního masivu Krušných hor. Vzhledem k řídkému osídlení této oblasti jsou jejími hlavními centry města Nejdek a Kraslice, která jsou v rámci sídelní struktury Karlovarského kraje slabšími mikroregionálními centry. Mezi další významná sídla se řadí Jáchymov a Rotava.

Jako opatření pro posílení stability center osídlení Kraslic, Nejdku, Jáchymova a Rotavy se stanovuje vytvářet územní podmínky pro podporu jejich obytné

a pracovní funkce, rozvíjení občanské vybavenosti a zkvalitňování dopravní a technické infrastruktury, a to v návaznosti na osídlení na německé straně. Pro další obce Kraslicka se stanovuje obdobně vytváření podmínek pro podporu rekreační funkce sídel s vazbou na centra osídlení v Německu.

Specifická oblast nadmístního významu SOB-N1 Slavkovský les

Oblast je vymezena převážně v severní a západní části masivu Slavkovského lesa a vyznačuje se velmi nízkou hustotou osídlení. Nejvýznamnějšími centry jsou města Horní Slavkov a Teplá. Ekonomicky je tato oblast závislá na nejbližších větších centrech (Mariánské Lázně, Sokolov, Karlovy Vary).

Pro posílení sídelní stability Horního Slavkova a Teplé se stanovuje požadavek na podporu jejich obytné a pracovní funkce s podporou rozvoje občanské vybavenosti a dopravní dostupnosti. V případě ostatních sídel se uplatňuje podmínka pro rozvoj rekreačního zázemí a současně ochranu hodnot s vazbou na CHKO Slavkovský les.

Specifická oblast nadmístního významu SOB-N2 Bochov–Žlutice

Oblast je vymezena v periferní poloze Karlovarského kraje, v zemědělské oblasti s převahou malých sídel. Přirozenými spádovými centry oblasti jsou lokální centra města Žlutice a Bochov. Dopravní osu tvoří silnice I/6 ve směru na Prahu. Jedná se o ekonomicky nejslabší část Karlovarského kraje.

Pro sídelní strukturu je stanoveno vytvářet podmínky pro posílení stability center osídlení Žlutice a Bochova, zejména jejich pracovní a obytné funkce.

Zohlednění sídelní struktury v dalších částech ZÚR KK

Zásady a úkoly pro upřesnění územních podmínek ve vztahu k sídelní struktuře Karlovarského kraje se stanovují i v dalších částech ZÚR KK. Jednak v kapitole E (Územní podmínky koncepce ochrany a rozvoje civilizačních hodnot) a dále v kapitole F (Stanovení cílových kvalit krajin).

V kapitole E jsou jako hlavní civilizační hodnoty kraje stanoveny: hierarchická sídelní struktura měst a vesnic a jejich částí, obytná a pracovní funkce městského a venkovského osídlení a občanské vybavení nadmístního významu v přirozených spádových centrech osídlení. Pro tyto hodnoty jsou stanoveny úkoly pro upřesnění tvorby územních podmínek pro ochranu a rozvoj těchto hodnot. Jedná se o stabilizaci a rozvoj měst a obcí v rámci polycentrické sídelní struktury a vytváření podmínek pro rozvoj obytné, pracovní, obslužné a rekreační funkce.

V kapitole F jsou definovány společné podmínky pro respektování sídelní struktury jako součást krajiny. Dále jsou požadavky na sídla definovány ve vztahu k tvorbě vnitřní struktury jednotlivých sídel pro každý typ vlastní krajiny.

Jak je popsáno výše, v platných ZÚR KK je koncepce sídelní struktury promítnuta převážně nepřímou. Požadavky a podmínky na využití území přesahují úzce vymezenou problematiku sídelní struktury a dotýkají se dalších oblastí využití území – jako jsou rozvoj dopravní infrastruktury, ekonomických aktivit včetně lázeňství či ochrany přírodních a civilizačních hodnot. I přesto stanovené požadavky směřují nejen k posilování funkcí sídel, ale i k rozvíjení vzájemných kooperačních vztahů a posílení jejich provázanosti v rámci celého území Karlovarského kraje.

Součástí koncepce sídelní struktury je rozvoj mikroregionálních vazeb mezi sídly, které jsou reflektovány zejména v rámci republikových a nadmístních rozvojových os. Tyto osy slouží jako pásy koncentrace rozvojových záměrů a zároveň vytvářejí prostor pro podporu spolupráce mezi sídly v jednotlivých částech kraje. V rámci os jsou definovány požadavky na podporu funkcí mikroregionálních center. Zvláštní důraz je v osách kladen na přeshraniční vazby, zejména ve vztahu k území Spolkové republiky Německo. Tyto vazby, vyplývající z geografické polohy Karlovarského kraje, mají vysoký potenciál pro rozvoj pracovních a sociálních vztahů a zároveň představují důležitý prvek pro rozvoj územní soudržnosti.

Jedním ze zásadních úkolů ZÚR KK v oblasti sídelní struktury je také stabilizace menších sídel, a to zejména prostřednictvím podpory jejich obytné a pracovní funkce, občanské vybavenosti a infrastruktury. Tato opatření jsou konkretizována především v rámci specifických oblastí, které se nacházejí mimo hlavní rozvojové osy a oblasti. Jejich cílem je vyrovňovat územní disproporce a důsledky periferní polohy, které jsou pro Karlovarský kraj, vzhledem k jeho historickému vývoji, stále charakteristické.

V platných ZÚR KK nejsou stanoveny konkrétní úkoly pro územní plány obcí ve vztahu k sídelní struktuře na úrovni jednotlivých center osídlení. V návaznosti na aktuální úpravu stavebního zákona bude potřeba prověřit a doplnit vymezení center osídlení do ZÚR KK podle metodiky Ministerstva pro místní rozvoj. Zvláštní pozornost si vyžádá kategorie center E–G, kterou mají ZÚR KK povinnost vymezit dle stavebního zákona. U těchto center lze předpokládat provázanost s již vymezenými centry v rámci rozvojových os a oblastí. Vymezení center bude vycházet z jejich funkčního postavení a úrovně vybavenosti, ale také z populační velikosti a dostupnosti jejich zázemí, přičemž bude potřeba využít datových podkladů ÚAP Karlovarského kraje. Prozatím však tato data nejsou kompletní, což bude nutné při navrhování řešení zohlednit, případně tato data doplnit.

Koordinační role ZÚR KK a budoucí vývoj sídelní struktury Karlovarského kraje

S ohledem na uvedené shrnutí je důležité zdůraznit koordinační roli zásad územního rozvoje v oblasti sídelní struktury jako nadřazené územně plánovací dokumentace, která vytváří rámec pro tvorbu územních plánů obcí a měst. Z koncepce sídelní struktury obsažené v ZÚR KK mohou vycházet i další koncepční dokumenty – jak na úrovni mikroregionů, tak na úrovni jednotlivých obcí. Tím ZÚR KK získávají jedinečné postavení jako koordinační nástroj pro funkční a prostorové uspořádání sídelního systému na území celého kraje. Koncepční rámec obsažený v platných ZÚR KK vytváří předpoklad pro podporu

vazeb mezi sídly, pro jejich funkční spojení a stabilizaci, a tím i pro udržitelný rozvoj území jako celku. V návaznosti na tyto vazby je pak možné na úrovni obcí upřesnit jejich konkrétní rozvojové priority, potřeby a cíle, a to v souladu s celokrajskou koncepcí. Naplnění těchto zásad, i za předpokladu, že jsou ukotveny v územních plánech obcí, však není automatické. Závisí na celé řadě faktorů, a to především na možnostech a kapacitách místních aktérů, na jejich ochotě s koncepcí aktivně pracovat, ale i na výši finančních prostředků a investic směřujících do území.

Výhled dalšího vývoje sídelní struktury Karlovarského kraje nelze jednoznačně předvídat. Lze ho však na základě dostupných dat a současných trendů alespoň odhadovat. Budoucí vývoj sídelní struktury Karlovarského kraje bude ovlivňován kombinací pozitivních i negativních faktorů, které se promítnou do prostorového uspořádání i funkčních vztahů mezi jednotlivými sídly. Na základě aktuálních trendů lze předpokládat posilování ekonomického a obytného významu města Chebu a jeho zázemí. Tato oblast bude pravděpodobně i nadále jedním z hlavních rozvojových pólů kraje. Naopak stagnace Karlových Varů a útlum regionu Sokolovska mohou zvyšovat územní rozdíly a prohlubovat polarizaci mezi jednotlivými částmi kraje. Karlovy Vary budou mít i nadále specifické postavení spojené s lázeňstvím a cestovním ruchem, což i tak představuje důležitý potenciál do budoucna. V případě Sokolovska bude zásadní transformace průmyslu a hledání nových rozvojových příležitostí, které by mohly zmírnit dopady hospodářského útlumu a přispět k rozvoji této části kraje.

Významným faktorem ovlivňující sídelní strukturu v Karlovarském kraji bude rozvoj dopravní infrastruktury, zejména dostavba dálnice D6, silnice I/13 a modernizace železnice, která zlepší napojení kraje na Prahu a posílí jeho vnitřní i vnější dostupnost. Rostoucí zájem o kvalitní přírodní prostředí může pozitivně ovlivnit atraktivitu venkovských a rekreačních oblastí. Na druhou stranu bude Karlovarský kraj nadále čelit úbytku obyvatelstva a nedostatku pracovních příležitostí v některých částech

území. Významnou roli zde sehraje i obtížně předvídatelné ekonomické, institucionální a geopolitické vlivy.

Do budoucna lze také očekávat postupné posilování vzájemných vazeb mezi sídly a rozvoj spolupráce v rámci kraje, což odpovídá trendu směřujícímu k postindustriálnímu typu sídelního systému založenému na intenzivnější provázanosti a kooperaci mezi hlavními centry a jejich zázemím. Význam těchto kooperačních vazeb podtrhuje myšlenku chápat Karlovarský kraj jako jeden funkčně provázaný prostor – jako tzv. velký městský region, kde je nutné jednotlivá sídla a jejich vztahy vnímat komplexně, obdobně jako součásti jednoho „města“ s různými funkčními a prostorovými rolemi.

Závěr

Sídelní struktura v zásadách územního rozvoje představuje zásadní prvek ovlivňující rozvoj území, jelikož vytváří základní prostorový rámec pro odehrání jednotlivých rozvojových procesů. I přesto, že rozvoj území závisí na celé řadě faktorů, znalost charakteristik sídelní struktury a její odborné začlenění do územně plánovacích dokumentů hraje zásadní roli při podpoře rozvoje regionu. Poznatky o velikostních a funkčních charakteristikách sídelní struktury Karlovarského kraje byly uplatněny při tvorbě koncepce sídelní struktury v ZÚR KK. Tato koncepce přispívá k vytváření podmínek pro rozvoj měst a obcí a zároveň podporuje jejich vzájemnou spolupráci. ZÚR KK má tak klíčovou koordinační funkci – svým koncepčním charakterem vytváří rámec pro plánování rozvoje sídelní struktury a zajišťuje provázanost mezi jednotlivými úrovněmi územně plánovací dokumentace.

Karlovarský kraj představuje území s relativně malým a méně složitým sídelním systémem, jehož další vývoj bude směřovat k postupnému zintenzivňování vzájemných vazeb sídel v rámci celého kraje. Do budoucna se tak nabízí možnost komplexního prověření vazeb sídelní struktury kraje s cílem ověřit a doložit fungování vazeb mezi jednotlivými sídly, a to s využitím aktuálních metod a datových zdrojů v ÚAP Karlovarského

kraje, a následně pak i zpřesnit koncepci v rámci ZÚR KK.

Důležitou součástí upřesnění koncepce sídelní struktury, které ZÚR KK v blízké době čeká, je vymezení center osídlení dle současného stavebního zákona. Tento krok posílí roli sídelní struktury v rámci ZÚR KK a přispěje k jejich lepšímu uplatnění v praxi, zejména při přípravě územních plánů jednotlivých obcí. Obcím a městům tak bude i nadále dostupný základní kvalitní nástroj, který jim umožní lépe plánovat svůj rozvoj v návaznosti na širší koncepci sídelní struktury kraje a současně tak získat podpůrné argumenty pro podporu investic a dalších rozvojových aktivit.

Na závěr je také důležité zdůraznit, že smyslem vymezení sídelní struktury a stanovení podmínek pro jednotlivá centra osídlení v rámci zásad územního rozvoje není omezování nebo přímé určování směru rozvoje obcí, ale nezbytné nastavení základu pro zajištění udržitelného rozvoje území Karlovarského kraje.

Použité zdroje:

BERAN, J. et al. 2004. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj. ISBN 80-239-3477-5.

ČSÚ. 2003. *Malý lexikon obcí 2002 – Karlovarský kraj a jeho okresy*. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/maly-lexikon-obci-2002-karlovarsky-kraj-a-jeho-okresy-n-d7iiseclgd> [cit. 12. 5. 2025].

ČSÚ. 2021. *Sčítání 2021*. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/scitani-2021?pocet=10&start=0&podskupiny=171&razeni=-datumVy-dani> [cit. 12. 5. 2025].

HAMPL, M. 2005. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: DemoArt. ISBN 80-86746-02-X.

HAMPL, M.; MARADA, M. 2015. Sociogeografická regionalizace Česka. In: *Geografie*, vol. 120(3): 397–421. Dostupné z: https://geografie.cz/media/pdf/geo_2015120030397.pdf.

KARLOVARSKÝ KRAJ. 2018. *Zásady územního rozvoje Karlovarského kraje ve znění Aktualizace č. 1*. Ateliér T-plan. Karlovy Vary: Karlovarský kraj. Dostupné z: <https://www.kr-karlovarsky.cz/temata/rozvoj-regionu-uzemni-planovani/uzemni-planovani/dokumentace-kraje/aktualizace-c-1-zasad-uzemniho-rozvoje-karlovarskeho-kraje-2018>.

KÚ KK. 2021. *Územně analytické podklady Karlovarského kraje ve znění 5. úplné aktualizace*. Karlovy Vary: Krajský úřad Karlovarského kraje. Dostupné

z: <https://www.kr-karlovarsky.cz/temata/rozvoj-regionu-uzemni-planovani/uzemni-planovani/dokumentace-kraje/uzemne-analyticke-podklady-karlovarskeho-kraje-uapk-rok-2021-archiv-2009-2011-2013-2015-2017> [cit. 12. 5. 2025].

MMR. 2021. *Možnosti pozitivního ovlivňování vývoje sídelní struktury nástroji územního plánování*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/publikace-a-odborne-texty/moznosti-pozitivniho-ovlivnovani-vyvoje-sidelni-st> [cit. 12. 5. 2025].

TOUŠEK, V.; KUNC, J.; VYSTOUPIL, J. 2008. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-114-4.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (od 1. 1. 2024 již neúčinný). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 5. 2025].

Zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 5. 2025].

Mgr. Barbora Merunková
Oddělení územního plánování
Odbor regionálního rozvoje
Krajský úřad Karlovarského kraje

ENGLISH ABSTRACT

Settlement Structure in the Spatial Development Principles of the Karlovy Vary Region, by Barbora Merunková

This paper focuses on the settlement structure concept in the Spatial Development Principles of the Karlovy Vary Region. It describes the historical development of the region's settlement structure as well as the current size and functional characteristics of its settlements. It further discusses how the settlement structure is reflected in the valid Spatial Development Principles of the Karlovy Vary Region, including development axes and areas aimed at strengthening the residential, employment, and cooperation functions of settlements. The text emphasises the need to update the delimitation of settlement centres in relation to the new Building Act and reflects on the importance of the Spatial Development Principles of the Karlovy Vary Region as a coordinating tool between regional and local levels of planning. The paper also includes considerations on possible directions for the future development of the settlement structure, taking into account both positive and risk factors influencing the settlement structure of the Karlovy Vary Region.

BRNĚNSKÁ METROPOLITNÍ OBLAST V DATECH: PROMĚNY, TRENDY A STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ

Matouš Čanda, Zdeněk Dvořák, Soňa Raszková, Petr Šašinka

Dynamika, rozsah a závažnost proměn v zázemí velkých měst vedou k nutnosti nového přístupu k řízení jejich rozvoje. Funkční městské oblasti (FUA), jako je Brněnská metropolitní oblast (BMO), čelí výzvám, které překračují správní hranice jednotlivých obcí – ať už jde o suburbanizaci, proměnu ekonomické struktury, dostupnost veřejných služeb nebo rostoucí tlak na dopravní a technickou infrastrukturu. Úspěšné metropolitní plánování proto vyžaduje přesná, aktuální a dostupná data, která umožňují sledovat široké spektrum jevů, a na jejich základě kvalifikovaně rozhodovat.

Rozvoj metropolitní oblasti je výsledkem složitých procesů, které lze účinně řídit pouze při využití sofistikovaných metod sběru, analýzy a interpretace dat. V podmínkách BMO se ukazuje, že datová základna je zásadní pro koordinaci mezi městem Brnem a jeho zázemím. Systém datových podkladů zde slouží nejen samosprávám, ale i expertům v oblasti dopravy, životního prostředí či sociálních služeb a je dostupný i širší veřejnosti skrze webovou stránku metropolitni.brno.cz. Využitím interaktivních map, tematických analýz a otevřených dat dochází k lepšímu pochopení vazeb mezi jednotlivými částmi metropolitní oblasti a efektivnějšímu strategickému plánování a rozhodování na základě datově podložených informací o daném území.

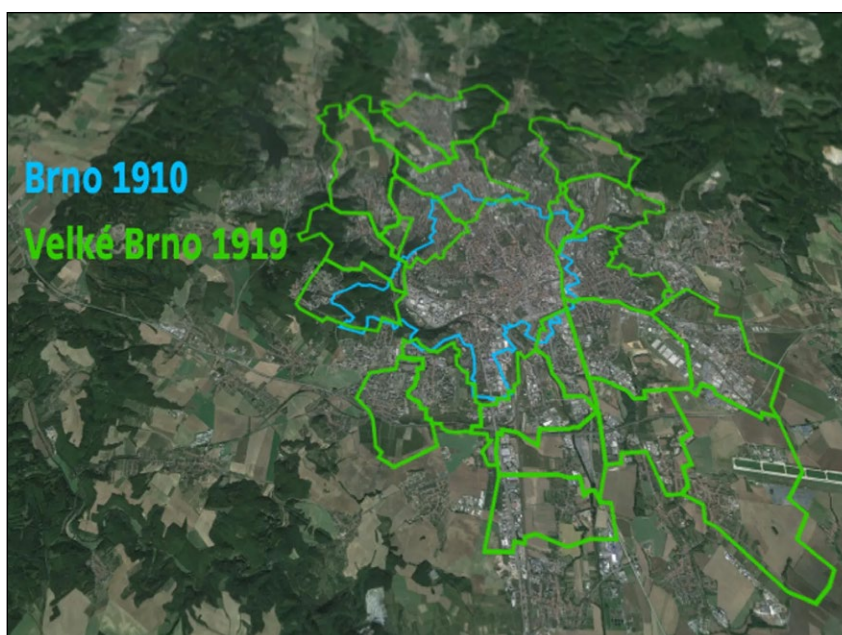
V tomto článku se zaměříme na klíčovou roli dat v metropolitním plánování. Představíme historické souvislosti, současné urbanizační trendy a konkrétní přínosy analytického přístupu, který byl implementován v Brněnské metropolitní oblasti. Ukážeme, jak data a vizualizační nástroje podporují rozhodování a strategické plánování mezi městem Brnem a jeho zázemím.

Od malé osady k Brněnské metropolitní oblasti

Historie rozvoje Brna sahá až do raného středověku, kdy se kolem brněnského hradu postupně formovala osada, která se v průběhu staletí rozrůstala o nové čtvrti a přilehlé obce. Zásadním mezníkem v upevnění městských práv bylo udělení městského privilegia v roce 1243 Václavem I., což podnítilo další urbanistický a hospodářský rozvoj. Tato éra symbolizuje první velkou fázi expanze, kdy se město postupně vymezeno ohrazenou zónou a městskými branami stalo centrem obchodu a řemesel. V 18. a 19. století se pak Brno proměnilo v průmyslové centrum; industrializace, rozvoj železniční dopravy (spojení s Vídní již od roku 1839) a vznik moderních tramvajových sítí přispěly k rychlému rozšiřování aglomerace. Výrazný rozvoj a expanze Brna však nastala až po první světové válce. Zásadním milníkem se stal rok 1919, kdy vzniklo tzv. Velké Brno. K historickému jádru Brna bylo připojeno 23 obcí včetně dvou měst – Králova Pole a Husovic. Díky této integraci se počet obyvatel zdvojnásobil (220 tisíc) a sedminásobně se zvětšila jeho rozloha. Po připojení se stalo Brno druhým největším městem nové Československé republiky a průmyslovým centrem, do kterého přicházelo stále více obyvatel [Kuča, 2000].

Nejen vytvoření Velkého Brna mělo značný vliv na rozvoj dopravní infrastruktury, velký vliv měly taktéž kanalizační, vodovodní a elektrické sítě a budování nových obytných čtvrtí, které výrazně proměnily městský ráz. Tato expanze byla podmíněna potřebou uspokojit rostoucí poptávku po pracovních místech a kvalitnějším životním prostředí. Na konci období první republiky ve „Velkém Brně“ žilo 306 tisíc obyvatel. Během komunistické éry došlo k intenzivní industrializaci, která

výrazně proměnila městskou krajinu. Jedním z prvních pokusů vymezení území, které by definovalo vztahy mezi jádrovým městem a jeho okolím, bylo usnesení vlády č. 4 z roku 1976. Usnesení návrhu urbanizace a dlouhodobého vývoje osídlení ČSR stanovilo třináct regionálních sídelních aglomerací, přičemž brněnská aglomerace byla jedním z nich. Následné vládní usnesení č. 26/1983 dále rozdělilo území ČSR na jedenáct sídelních regionálních aglomerací a 23 městských regionů – toto

Vznik Velkého Brna

Zdroj: Česká televize, 2014

členění zůstalo v platnosti až do roku 1993 [Pileček a kol., 2011].

Významným plánovacím nástrojem, který přispěl ke strukturování tohoto metropolitního území, byl **Územní plán velkého územního celku Brněnské sídelní aglomerace z roku 1985**. Ten stanovil hierarchii sídel, rozvojové osy a určoval, kde má být podporován růst a kde má být naopak omezen. Brno bylo definováno jako regionální centrum s dominantní úlohou v prostoru, zatímco jeho okolní sídla byla plánovitě podřazena do systému doplňkových funkcí, čímž se záměrně reguloval spontánní rozvoj v zázemí. Tento plán významně ovlivnil podobu prostorového uspořádání, která přetrvala i po roce 1989 [Pileček a kol., 2011].

Podle Šašinky a Zvary [2012] lze v rámci Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) z let 1980 a 1991 pozorovat v ČR typické projevy urbanizace – počet obyvatel ve městech rostl, zatímco menší obce zaznamenávaly úbytek. V období mezi SLDB 1991 a 2001 lze pozorovat změnu: samotné město Brno začalo ztrácet obyvatele, kteří se stěhovali do jeho zázemí, přičemž celkový počet obyvatel rostl jak v jádru, tak v okolních obcích. Tento trend podpořil i proces suburbanizace, který se v Brně a jeho blízkém zázemí začal v 90. letech postupně projevovat, byť v menší míře než například u Prahy [Mulíček, 2002; Ouředníček, 2009].

Po revoluci došlo i v rámci Brna a jeho okolí k zásadní transformaci, která odrazila přechod z centrálně plánované ekonomiky na tržní hospodářství. Tato transformace byla doprovázena úbytkem pracovních míst nejen v samotném Brně, ale i v jeho zázemí. Výsledkem bylo, že se pracovní příležitosti koncentrovaly především v jádru města, což vedlo k častějšímu dojíždění obyvatel z okolních obcí. Města jako Adamov, Rosice či Ivančice po transformaci ekonomiky ztratila značný počet pracovních míst, a proto obyvatelé těchto lokalit, přitahováni možnostmi levnějšího bydlení a kvalitnějšího životního prostředí v zázemí Brna, dojížděli za prací právě do Brna, kde se trh koncentroval [Šašinka a Zvara, 2014].

Jednou z prvních legislativních iniciativ demokratické republiky, která vymezila územní celek brněnské sídelní regionální aglomerace, bylo nařízení vlády č. 105/1994 Sb. Tento celek zahrnoval okresy Brno-město, Brno-venkov, Blansko a Vyškov [Hruška a kol., 2012]. Další iniciativa, která se snažila regionalisticky analyzovat rozvoj města Brna a jeho zázemí, byla „*Územní studie aglomeračních vazeb města Brna a jeho okolí*“, kterou vypracoval Ateliér ERA v roce 2008. Studie jednak prostorově vymezila území brněnské aglomerace, definovala její slabé a silné stránky, rizika a příležitosti, ale zároveň formulovala zásady a opatření pro optimální rozvoj vydefinovaného území [Fixel a kol., 2008].

Význam metropolitních oblastí a aglomeračních celků byl také stále více zdůrazňován v celé řadě koncepčních dokumentů prostorového (strategického a územního) plánování jak na národní (Strategie regionálního rozvoje, Politika územního rozvoje ČR), tak v menším rozsahu na regionální (Strategie rozvoje Jihomoravského kraje, Zásady územního rozvoje Jihomoravského kraje). Tyto a mnohé další aktivity postupně vedly k založení systematického dialogu zástupců Brna a okolních obcí. Historický vývoj položil základy pro současnou Brněnskou metropolitní oblast, jejíž dynamiku podrobněji popisuje následující část.

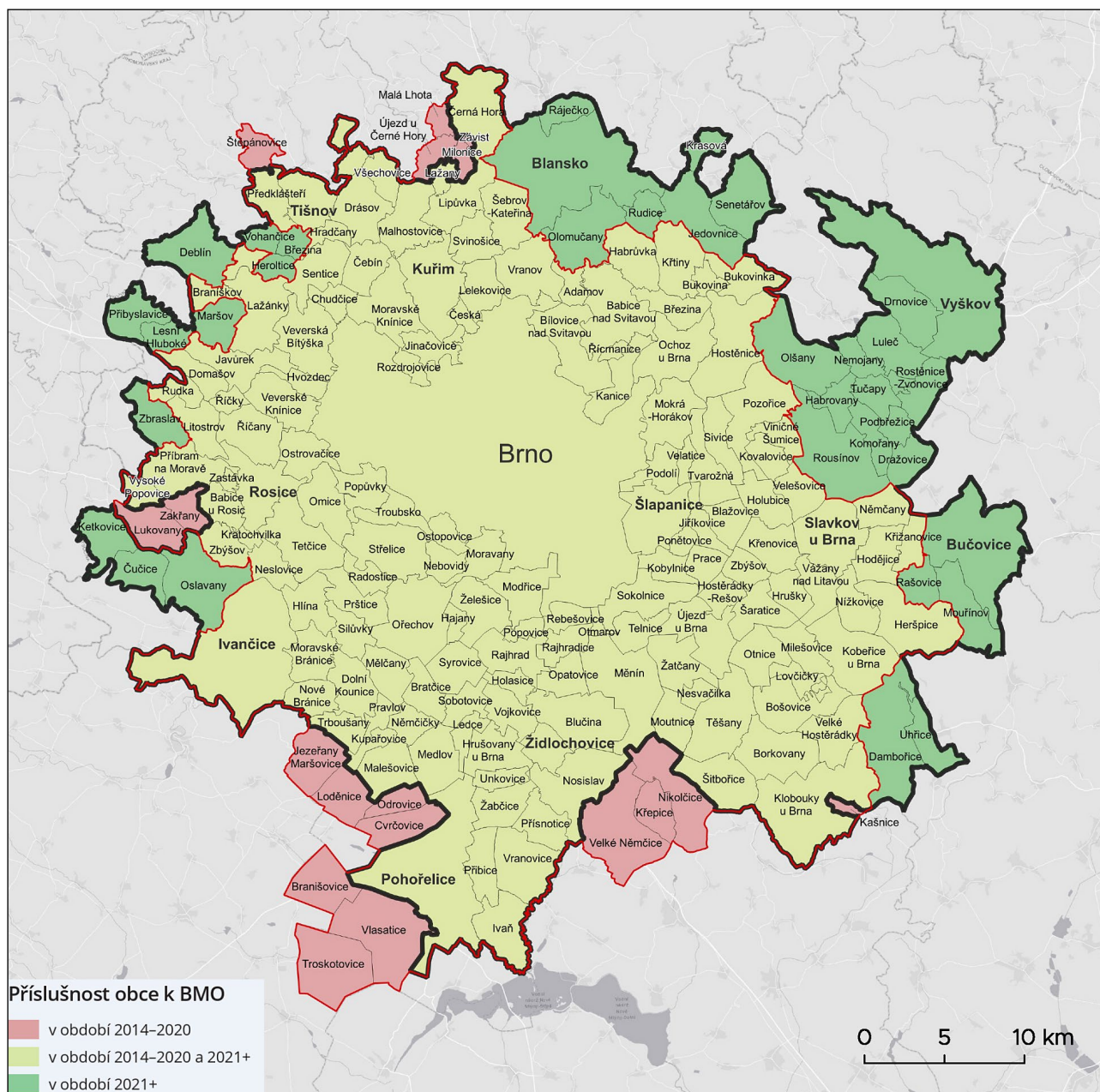
Nástroj integrovaných územních investic jako katalyzátor metropolitní spolupráce

Tento nastartovaný proces byl podpořen rovněž ze strany Evropské unie. Ta v programovém období EU 2014–2020 cílila na podporu měst a městských oblastí jako center růstu, kde se koncentrují ekonomické aktivity, ale i celá řada sociálních a environmentálních problémů, a to skrze nástroj integrovaných územních investic (ITI). Za účelem využití nástroje ITI bylo zpracováno vymezení území Brněnské metropolitní oblasti. Vymezení bylo provedeno z úrovně statutárního města Brna prostřednictvím výzkumného týmu expertů z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Studie „*Vymezení funkčního území*

Brněnské metropolitní oblasti a Jihlavské sídelní aglomerace“ využívá pět skupin ukazatelů – pracovní vztahy, dojížděku do škol, migrační vztahy, dostupnost individuální automobilovou dopravou a hromadnou dopravou. Kromě toho byly vyhodnoceny i dojíždějící toky dětí do škol a migrační vztahy, které sloužily k ověření funkční integrace jednotlivých obcí s městem Brnem. Na základě syntézy těchto dat bylo funkčně vymezeno území Brněnské metropolitní oblasti, jež zahrnovalo celkem 167 obcí a k roku 2011 byla tato oblast domovem pro přibližně 609 tisíc obyvatel [Mulíček a kol., 2013; Fixel a kol., 2008].

V prosinci 2015 byla schválena Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti pro uplatnění nástroje ITI (pro programové období EU 2014–2020), která řešila podporu území metropolitní oblasti skrze nástroj integrovaných územních investic. Téměř dvouletá práce na strategii probíhala participativním způsobem se zapojením řady partnerů – obcí a dalších významných subjektů. Na základě této spolupráce, vytvořených pracovních skupin, řídicího výboru či podepsaných memorand mezi Brnem, Jihomoravským krajem a okolními obcemi vznikla platforma, která nastartovala další zájem o systematickou a dlouhodobou metropolitní spolupráci. Implementací nástroje ITI se v České republice projevila synergie top-down a bottom-up přístupu. Zejména v území Brněnské metropolitní oblasti iniciovalo jádrové město Brno – v rámci bottom-up přístupu – potřebu formalizace spolupráce se sousedními obcemi. Top-down přístup byl zase iniciován rolí Ministerstva pro místní rozvoj jako garanta regionální politiky a nástroje ITI v ČR.

Využíváním nástroje ITI se BMO zaměřila především na realizaci strategických projektů většího rozsahu, které mají výrazný nadobecní dopad na dané území. V období 2014–2020 tak bylo podpořeno 125 projektů v hodnotě 5,5 mld. Kč, mezi něž patří například výstavba přestupních terminálů, protipovodňových opatření či nové tramvajové tratě. Pro období 2021–2027 vznikla na základě společných dohod se všemi statutárními městy, za koordinace Ministerstva pro místní rozvoj, jednotná metodika

Vymezení BMO 2014–2020 a 2021+

vymezení metropolitních území a aglomerací v České republice. Toto nové vymezení zahrnuje definici tří metropolitních oblastí a devíti aglomerací a slouží jako podklad pro realizaci regionální politiky prostřednictvím Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+. Vymezení území bylo provedeno na základě metropolizačních procesů, tedy analýzy denních dojížděk do práce, škol a dalších cest. K identifikaci těchto procesů byla využita data mobilního operátora, což umožnilo přesnější a dynamické vymezení území odpovídající aktuálním sociálně-ekonomickým realitám. I v období 2021–2027 byla pro území Brněnské metropolitní oblasti zpracová-

na Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti (dále Strategie). Nejprve došlo k vytvoření analytických východisek a společně se všemi stakeholdery byla definována vize Brněnské metropolitní oblasti a zpracována jednotlivá témata, cíle a opatření Strategie, které navazují na vydefinované potřeby a problémy. Při volbě témat taktéž došlo k prioritizaci a zaměření na nosná strategická témata s metropolitním rozměrem (mobilita, životní prostředí, sociální oblast a vzdělávání). Novinkou je horizontální téma spolupráce, které obsahuje mimo jiné rozvoj spolupráce a institucionalizace v BMO, koordinaci rezidenční a komerční výstavby a trávení volné-

ho času v metropolitní oblasti. Následně probíhal sběr konkrétních projektů a vytváření integrovaných řešení, která mají Strategii naplňovat. Integrovaná řešení se zabývají problémy více stran a při jejich plánování a realizaci jsou využity principy metropolitní spolupráce a integrovanosti. Jedná se v zásadě o propojení projektů do jednoho celku a vytvoření zastřešujícího „integrovaného řešení“, kterých Strategie obsahuje 65. Řídící výbor Brněnské metropolitní oblasti schválil dokument v únoru 2022 a k březnu 2025 bylo prostřednictvím nástroje ITI podpořeno již 114 projektů v hodnotě 6,4 mld. Kč z celkové alokované částky 8 mld. Kč. V současnosti

probíhají diskuse k možnosti posílení role a postavení metropolitních oblastí a aglomerací v systému regionálního rozvoje České republiky.

Brněnská metropolitní oblast a její proměny v čase na základě dat

Jak ukázala předchozí kapitola, Brno a jeho zázemí prošly dynamickým vývojem až k současné metropolitní oblasti. Pro detailnější pochopení současné dynamiky tohoto metropolitního území a identifikaci klíčových trendů je nezbytné se opřít o podrobnou datovou základnu, která v případě BMO postupně vzniká a nabízí cenné vhledy do jejího fungování. Právě skrze data se můžeme dívat na to, jaké změny Brněnská metropolitní oblast v posledních dekádách zažila – a co nám tato čísla říkají o dlouhodobějších trendech, které formují život v metropoli a jejím zázemí. Zároveň ale otevírají nové otázky pro další směřování regionu.

Nárůst počtu obyvatel zejména díky migraci

Podobně jako v období po vzniku Velkého Brna dochází i dnes k populačnímu růstu metropolitní oblasti, tentokrát

však taženému především migračními procesy. V roce 2023 tvořilo Brněnskou metropolitní oblast 730 tisíc obyvatel. Do roku 2019 byl nárůst obyvatelstva podpořen také přirozeným přírůstkem, nicméně s následným výrazným poklesem porodnosti se přirozený vývoj dostal do záporných hodnot. Jen pro představu, v roce 2018 se narodilo na území BMO 8 510 dětí, o pět let později to bylo 6 647, což představuje pokles o téměř 22 %. Mezi lety 2020–2022 byl pokles přirozeného přírůstku umocněn pandemií covid-19, která měla obecně na statistiku vliv. V těchto letech sice došlo ve více než polovině obcí k populačnímu přírůstku, jednalo se ale většinou o menší obce a města. U větších měst čísla stagnovala a přirozený úbytek potkal kromě Brna také Vyškov a Blansko.

Negativní čísla porodnosti tak v posledních letech vyvažují čísla migračního pohybu. Nejvýznamnějším jevem, který v rámci metropolitní oblasti s migrací souvisí, je suburbanizace. Jak již bylo zmíněno v článku výše, tento trend se začal projevovat od 2. poloviny 90. let a pokračuje dodnes. Suburbanizační proces s sebou do menších obcí v zázemí přináší nejen nárůst celkového počtu obyvatel, ale také posílení věkové skupiny mladých dospělých s dětmi. To samozřejmě přináší nové nároky na potřeby v území jako například posílení

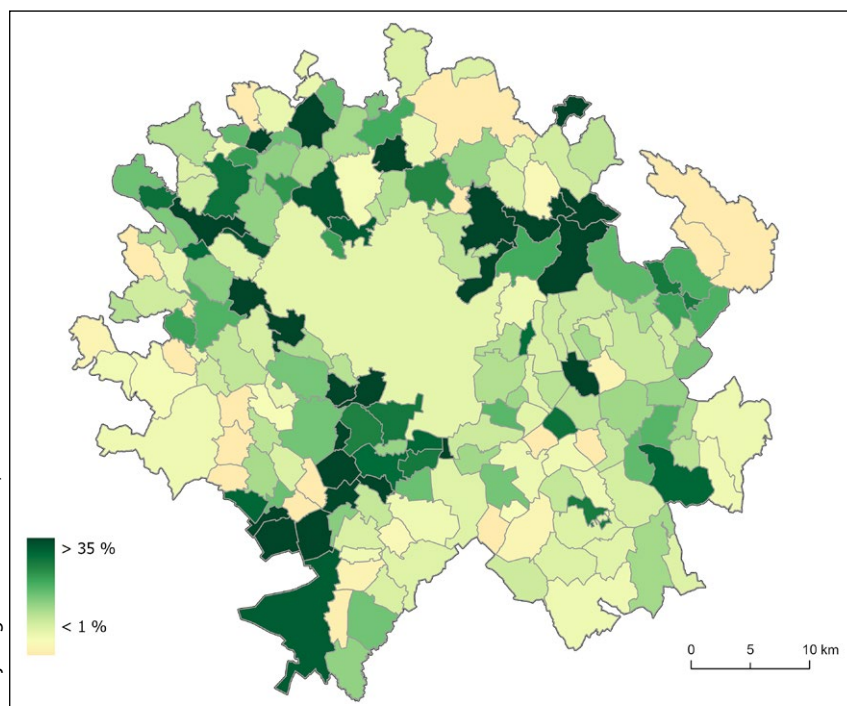
kapacit mateřských škol či spojů veřejné hromadné dopravy. Vysoké hodnoty migračního salda a zároveň nízké hodnoty indexu stáří jasně ukazují, která místa byla v posledních letech pro stěhování nejatraktivnější. Jedná se zejména o obce v severovýchodním zázemí (Babice nad Svitavou či Bukovinka) a také o „pás“ obcí táhnoucí se na rozvojové ose jižním směrem od Brna (Moravany, Syrovice nebo Malešovice).

Úbytek obyvatel v poslední dekádě naopak pozorujeme ve dvou největších centrech v zázemí, tedy Vyškově a Blansku. Potvrzuje se tím monocentricita BMO s jedním silným jádrem, městem Brnem. V těchto městech je nejzřetelnějším problémem demografické stárnutí, tedy zejména významný nárůst počtu lidí v důchodovém věku, kterému nedokáže konkurovat počet dětí a mladých dospělých. U Vyškova může mít vliv také postavení mezi dvěma významnými centry, kromě Brna i Olomouce, které hrají roli v otázce stěhování obyvatel.

Veškeré zmíněné migrační pohyby jsou ale vesměs dány stěhování uvnitř hranic BMO – z Brna se kromě větších sídel stěhovali lidé do populačně rychle rostoucích obcí, zejména např. do Bílovic nad Svitavou, Moravan či Holubic. Na výsledné hodnoty populačního přírůstku tak má zejména vliv migrace zahraniční. V té přišel zásadní zlom v roce 2022 v souvislosti s válečnou situací na Ukrajině. Zatímco v letech „předválečných“ nepřibývalo více než 3 000 osob, ve zmiňovaném roce to bylo téměř 19 000 lidí.

Postavení obcí v sídelní struktuře – jejich velikost a bytová výstavba

Jak již bylo zmíněno, v posledních letech došlo k populačnímu slábnutí dvou největších center v zázemí. Blansko ani Vyškov tak neposilovaly svou pozici v sídelní struktuře, a tím zároveň také polycentrismus celého území. Významný rozvoj naopak pozorujeme u obcí a měst nad 3 000, resp. 5 000 obyvatel. Jedná se o obce jako Pohořelice, Modřice, Moravany či Rajhrad. Změna sídelní struktury ve smyslu velikosti obcí

Vývoj počtu obyvatel v obcích BMO mezi lety 2010–2023

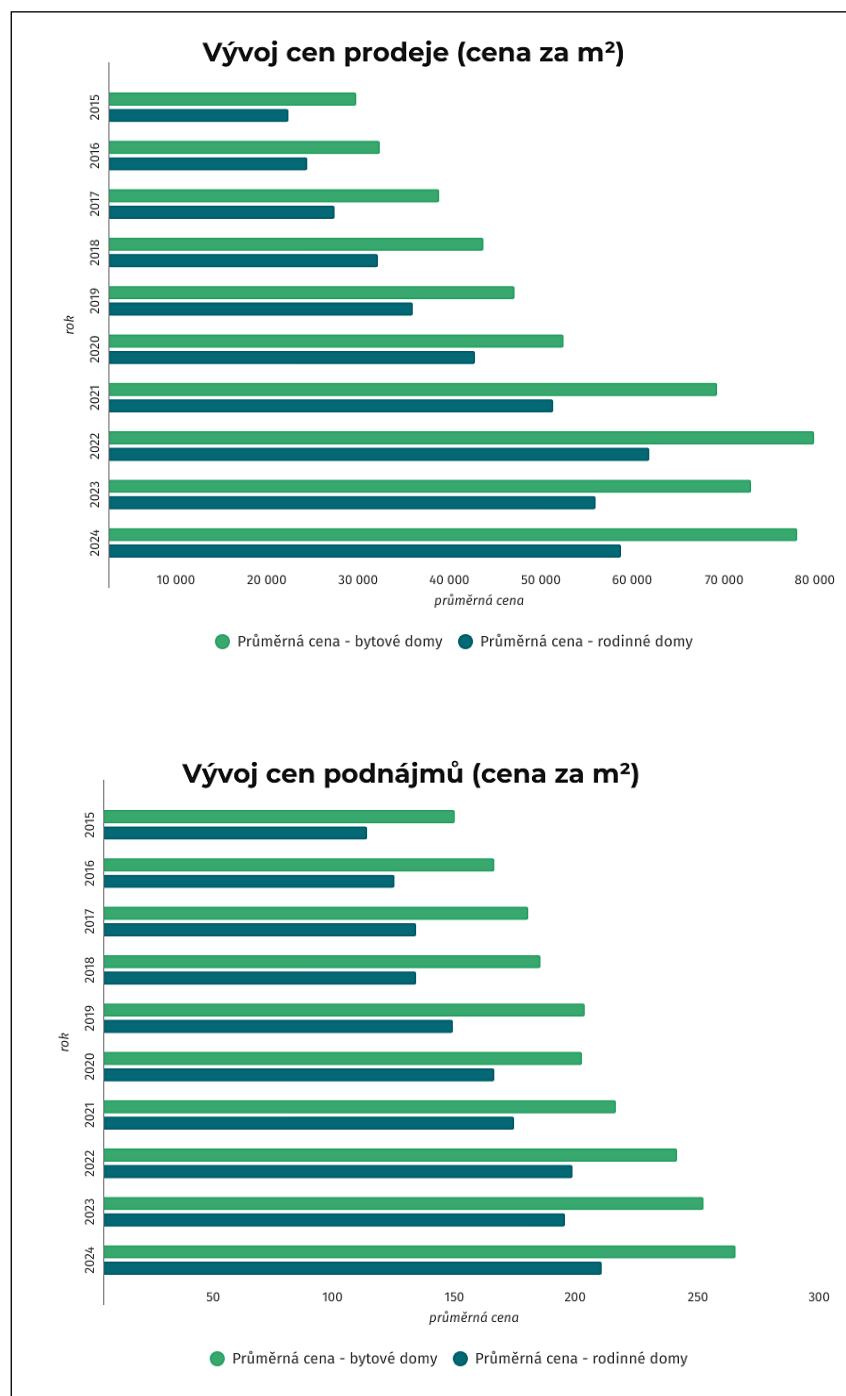
má ale jinak rostoucí charakter. Počet obcí v nejrychleji populačně rostoucí kategorii 1 000–10 000 obyvatel se zvýšil o pětinu na 84 obcí. Naopak postupně ubývá těch nejmenších sídel. Obcí BMO, kde žije méně než 300 obyvatel, je nyní již pouze osm. Jsou to navíc zpravidla území na samotném okraji BMO. To samo o sobě ukazuje nižší atraktivitu periferie BMO pro novou výstavbu a rezidenty oproti nejbližšímu zázemí Brna.

Výstavba je klíčovým indikátorem rozvoje obcí a sledováním počtu dokončených bytů víme, jak se území proměňuje a rozvíjí. Zároveň tím dochází k naplňování Integrované strategie rozvoje BMO, jež má ambici koordinovat vyvážený rozvoj výstavby ve vztahu k podmínkám v území a posilování polycentricity BMO. V měřítku celého území BMO má výstavba v posledních letech kolísavou tendenci. Po nejvyšších číslech v první dekádě tohoto století došlo společně s následky globální ekonomické krize k poklesu dokončených bytů, zejména v kategorii bytových domů a ostatních budov. Koresponduje to s vývojem stavební produkce v celorepublikovém měřítku, jejíž čísla začala růst opět po roce 2014. Poměrně výrazný pokles hodnot jsme mohli sledovat v roce 2022, který významně ovlivnily stoupající ceny stavebních materiálů. Netykalo se to až tak zázemí jako samotného Brna, kde byl nejnižší počet dokončených bytů za sledované období od roku 2000. Což mělo také souvislost s (v té době neschváleným) novým územním plánem, který mimo jiné počítá s významným nárůstem nové bytové výstavby. Počet dokončených bytů zároveň ukazuje dynamicky rozvíjející se sídla v zázemí. Kromě největších měst figurují na vrcholu pomyslného žebříčku také Holubice a Moravany, kde se díky intenzivní výstavbě zvýšil počet obyvatel až o 60, resp. 34 % od roku 2010.

Na základě otázky dostupnosti bydlení byla zpracována podrobná analýza vývoje cen na realitním trhu za všechny obce BMO. Statistiky prodeje bytů ukazují výrazný pokles počtu nových nabídek, a to jak u bytových, tak zejména u rodinných domů. Od roku 2015 se nabídka rodinných domů snížila o více než polovinu, v případě bytů to bylo o více než třetinu. Zároveň je třeba dodat, že

nabídka je celkově větší v zázemí Brna než v Brně samotném. Přestože v posledních letech nabídka nemovitostí klesá, poptávka po novém bydlení zůstává vysoká. Viditelné je to ve významném růstu průměrných prodejních cen. Je nutné zmínit, že se jedná o nominální hodnoty, na které měla v posledních letech významný vliv rostoucí inflace. Nejvyšší ceny bytů najdeme v bezprostřední blízkosti Brna, což je dáno především výbornou dopravní dostupností a krátkou dojezdovou vzdáleností do cent-

ra města. Výrazný nárůst cen v zázemí zaznamenává například SO ORP Kuřim a Šlapanice. Pro představu tam průměrná cena m² v bytovém domě stoupla za poslední dekádu zhruba ze 30 na 90 tisíc Kč. Ceny nemovitostí v BMO kopírují celorepublikový trend. Od roku 2015 vzrostly zhruba o 180 % [Sreality, 2024]. Zvýšená poptávka po bydlení byla poháněna rostoucími mzdami a větším zájmem o investice do nemovitostí. Realitní experti zároveň upozorňují na to, že v tomto období bylo bydlení navíc

Vývoj cen na realitním trhu

dostupnější i pro širší skupiny obyvatel díky nízkým hypotečním úrokovým sazbám, což dále přispělo k růstu cen. Během pandemie covid-19 došlo k dočasnému zpomalení růstu cen a výraznému poklesu nabídky nemovitostí. Na to ale po roce 2021 postupně navazovalo období charakterizované rekordní inflací. Do budoucna lze tedy očekávat, že ceny budou stále záviset na nabídce. Pokud se podaří zvrátit negativní trendy, zlepší se tím podmínky dostupnosti bydlení.

Ekonomická situace v obcích – analýza HDP a přehled zaměstnavatelů

Brněnská metropolitní oblast je dnes ekonomicky velmi výkonným regionem, který však prochází transformací od industrializace směrem ke znalostní ekonomice. Tato proměna klade důraz na dostupnost kvalifikované pracovní síly, kvalitní infrastrukturu i přítažlivé prostředí pro investory a talenty. Data ukazují prostorové rozdíly v ekonomické aktivitě i nutnost lepší koordinace mezi centrem a jeho zázemím.

Na metropolitní úrovni sledujeme ukazatele ekonomické výkonnosti území a díky stejnojmenné analýze dokážeme určit lokální HDP (LHDP) v jednotlivých obcích. Základem pro modelování výkonnosti jsou odhady za jednotlivé kraje na údajích ČSÚ, které mimo jiné poskytují porovnání s průměrem členských zemí EU27, dále také statistiky zaměstnanosti a údaje Ministerstva financí (Interní materiál MMB, 2023).

Všechny metropolitní oblasti a aglomerace ČR tvořily k poslednímu porovnání po roce 2022 asi 72 % z celkové výše celorepublikového HDP. To již samo o sobě ukazuje výkonnost těchto území, i když samozřejmě musíme přihlídnout k tomu, že zahrnují téměř všechna nejvýznamnější centra v zemi a samotná Praha a její okolí pokrývá téměř polovinu tohoto podílu. BMO je druhým nejvýkonnějším metropolitním územím a v přepočtu na jednoho obyvatele činila hodnota HDP více než 703 000 Kč. I díky tomu představuje ekonomický motor regionu tvořící 74 % HDP celého Jihomoravského kraje.

Výsledky ukazují, že BMO se stala atraktivním územím nejen pro obyvatele, ale také pro samotné zaměstnavatele a investory. V tomto ohledu funguje jako kompaktní celek, jehož hodnoty LHDP konstantně rostou ve všech územích obcí s rozšířenou působností. Z údajů průměrného LHDP na obyvatele je zcela patrné, že na vrcholu žebříčku jsou obce s velkým množstvím zaměstnavatelů, resp. s významným regionálním zaměstnavatelem. Na celém území BMO jsou „nejbohatší“ obcí Modřice, na jejichž území se nachází velké množství pracovních příležitostí (průmyslové parky, výrobní haly, velkoplošné maloobchodní prodejny). Ukazatel LHDP nám taktéž ukazuje hlavní rozvojové osy ve směru od Brna do zázemí. A to zejména s přihlédnutím k relativní změně ukazatele, který vykresluje silně se rozvíjející prstenec obcí v blízkém okolí Brna a pomaleji se rozvíjející obce na okraji BMO. Nicméně již teď vidíme tendence přesouvání se prstence dále od Brna (zejména v dynamických územích na jihu a severovýchodě), což indikuje postupné vyčerpávání možností růstu obcí v těsném sousedství metropole (vlastní šetření na podkladu dat z Ministerstva financí a ČSÚ, 2024).

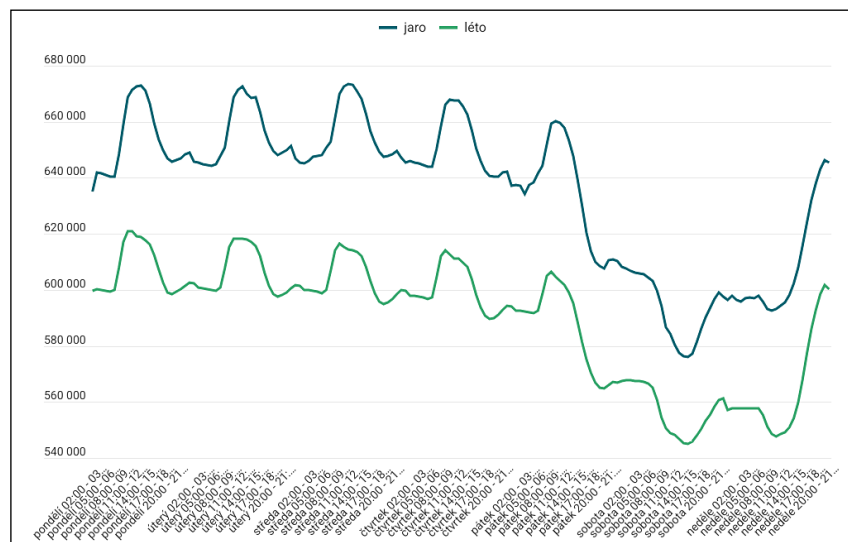
Data mobilních operátorů odhalují dynamiku metropolitní oblasti

Současné uspořádání BMO je výsledkem dlouhodobých procesů suburbanizace, která s sebou přinesla nejen růst

sidel v okolí Brna, ale i problémy s každodenní dojížděnkou, dopravní přetížeností a nedostatečnou infrastrukturou. V tomto kontextu jsou data o mobilitě, dojížděkových proudech a způsobech přepravy klíčová pro plánování dopravy i veřejných služeb napříč metropolitním prostorem.

V oboru sběru dat se v posledních letech zkoumají nejrůznější nové možnosti a technologie, které by co nejlépe a nejdetailněji dokázaly pokrýt a charakterizovat konkrétní problematiku či území. Jedním z těchto nástrojů jsou data od mobilních operátorů získávaná prostřednictvím SIM karet – ty se tak stávají nedílnou součástí informací ohledně umístění a pohybu obyvatelstva.

Data o počtu přítomných obyvatel v obcích jsou blíže analyzována také pro úroveň BMO. Je totiž důležité mít přehled nejen o počtu bydlících obyvatel obecně, ale také mít odhad, v jaký čas jsou různé části území nejvíce „zatíženy“ reálně přítomným obyvatelstvem. Když vytvoříme křivku celé BMO, můžeme zřetelně vidět rytmy pracovního týdne s vrcholovými hodnotami zpravidla mezi 8. a 14. hodinou. Tedy v čase, kdy je nejvíce lidí v zaměstnání a ve školách. Typický pokles zaznamenáváme již v pátek, což naznačuje možný kratší pracovní a akademický týden některých zaměstnanců (spojen s možností home-office) a studentů nebo případně volba prodlouženého víkendu. O víkendu je naopak ztelný odliv lidí v sobotu s vrcholem v odpoledních

Počet přítomných obyvatel v BMO v průběhu týdne

Zdroj: Magistrát města Brna, 2025

hodinách. Během neděle se pak lidé do území vrací postupně zpátky. Čísla v samotném Brně vykazují značný rozdíl mezi pracovním dnem a sobotou, který v zimních měsících tvoří až kolem 100 000 přítomných obyvatel.

Různé chování vykazují obce v zázemí. Na základě vlastní metodiky lze města a obce BMO klasifikovat do tří kategorií:

1. rezidenční obce,
2. sekundární pracovní centra v BMO,
3. obce v blízkosti turistických míst.

Čistě rezidenční roli tvoří největší část, zejména menších obcí, v zázemí Brna. Během dne zaznamenávají výrazný pokles počtu obyvatel s typickým vývojem křivky počtu přítomných. O víkend se již počty osob v obcích vyrovnávají číslům obvykle bydlících. Logicky to znamená jediné – absence pracovních příležitostí, stejně jako školských zařízení. Z tohoto důvodu velká část obyvatel musí dojíždět do většího centra. Tyto obce tedy během pracovního týdne fungují spíše jako místo pro „přenocování“.

V některých obcích Brněnské metropolitní oblasti hraje klíčovou roli v pohybu osob přítomnost významných zaměstnavatelů nebo center služeb. Typickým příkladem jsou Modřice, kde dochází k výraznému přílivu lidí jak z Brna, tak z okolních obcí – zejména během pracovního týdne a částečně i o víkendech, kdy hraje roli nákupní aktivita. Chování návštěvníků zde odráží otevírací dobu obchodů a existenci silného zázemí služeb. Zvyšuje se počet tzv. občasných a intenzivně vyjíždějících za službami (názorně pozorujeme v časové křivce, kdy přes týden dochází ke strmému nárůstu přítomných po 4. hodině ranní, o víkend ale až po 8., v závislosti na otevírací době provozoven – OC Olympia a přilehlé prodejny).

V případě Komořan má pohyb osob jiný charakter, ovlivněný zejména směnným provozem místního velkého zaměstnavatele (EDP). To se odráží v typických časových vlnách – pokles přítomných osob po skončení ranní směny a nárůst při nástupu nové, odpolední, po 15. hodině.

Zvláštní skupinu pak tvoří rekreačně atraktivní oblasti, které přitahují větší množství přítomných lidí hlavně

v letních měsících. Patří sem například Jedovnice a Křtiny na severovýchodě (přitahované rybníkem Olšovec s přílehlým kempem, památkami a blízkostí Moravského krasu) a oblast Maršova, Lažánek či Javůrku těžící z blízkosti brněnské přehrady, hradu Veveří a dalších menších rekreačních objektů. V letních měsících se přidávají další přírodní lokality. Celkově se ukazuje, že různé typy obcí mají odlišné časové a sezónní modely přítomnosti lidí podle jejich funkce – pracovní, nákupní nebo rekreační. Definování charakteru obcí nám poté lépe pomáhá pochopit funkční vztahy v území.

Proč je vhodné znát data na metropolitní úrovni

Data a analýzy jsou jedním z nejdůležitějších vstupů pro rozhodování na jakékoli úrovni. Strategické plánování na metropolitní úrovni není výjimkou. Samotná Integrovaná strategie rozvoje BMO je postavena na vytyčených tématech, která se neobejdou bez kvalitního datového přehledu o území. Na ně navazuje datová soustava Brněnské metropolitní oblasti, jejíž výstupy jsou dostupné na webu metropolitni.brno.cz. Sledování a aktualizace informací v různých tematických oblastech je přínosné nejen pro přehled vývoje a trendů v území, ale také pro schopnost adekvátní reakce na změny v území, stejně tak jako pro lepší předvídatelnost a koordinaci budoucího rozvoje. Ve vztahu dat a strategického plánování lze zmínit například monitoring počtu kapacit v mateřských a základních školách s přihlédnutím na vývoj počtu a věkové struktury obyvatel. To je kritické pro rozhodování o zacílení finanční podpory do míst, kde bude potřeba kapacity těchto zařízení posílit. V Brněnské metropolitní oblasti se nachází 365 mateřských škol a průměrně do každé z nich chodí 66 dětí (data za školní rok 2024/2025) [MŠMT, 2024]. Některé obce ale mateřskou školu vůbec nemají nebo jsou jejich školky značně poddimenzované. Díky realizovaným projektům tak celkově vzrostou kapacity mateřských školek o více než 1 000 dětí.

Důležité je sledovat také informace v tématu mobility. Ukazatele jako vývoj

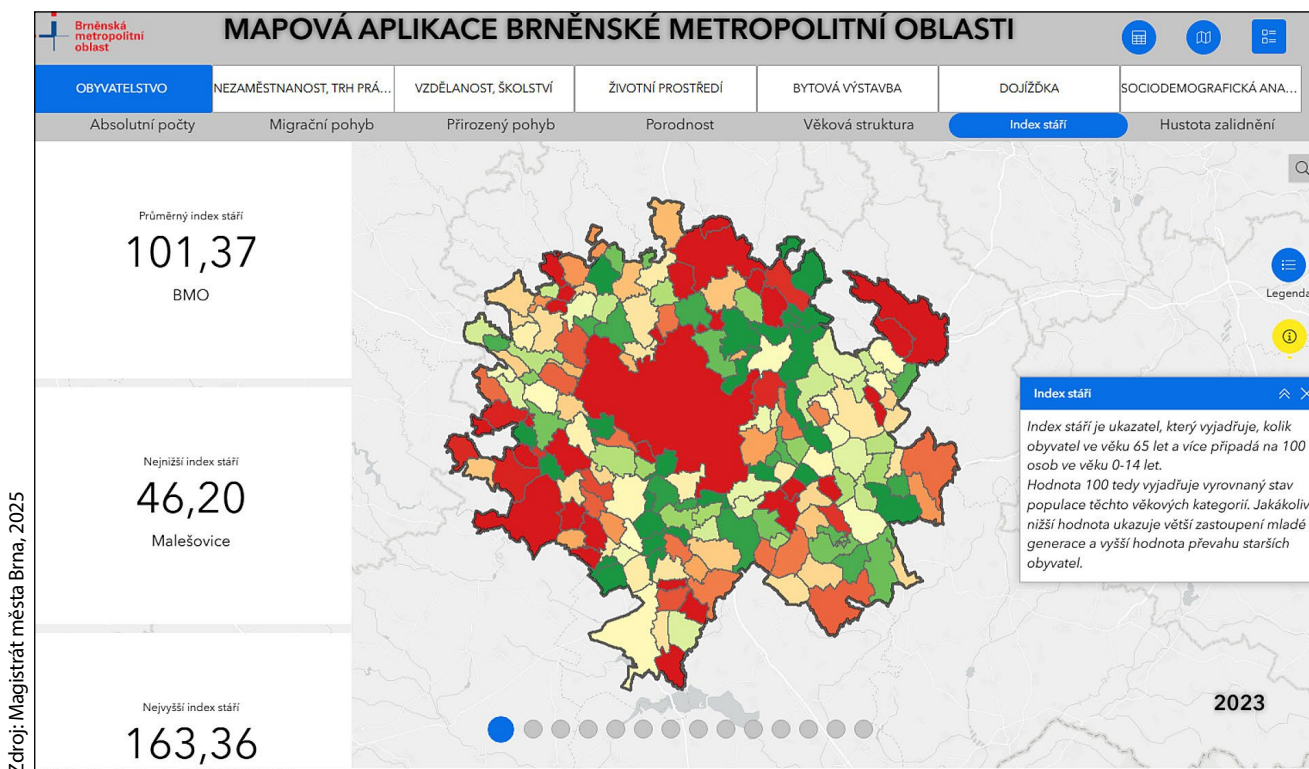
intenzity vozidel na vybraných úsecích, využívání dopravních prostředků nebo počet dojíždějících pomáhají nastínit změny chování obyvatel BMO v čase s cílem zajistit plynulost a pohodlnost přepravy. Jedná se například o investice do hromadné dopravy nebo výstavby záchytné infrastruktury v obcích v zázemí, jako například parkoviště P+R. Podobně můžeme hovořit i u dalších témat, například u infrastruktury sociálních služeb či odpadového hospodaření v obcích.

Datově-analytická soustava na webu metropolitni.brno.cz aneb datové výstupy v interaktivní podobě

Základním výstupem sběru informací o území bylo vytvoření datové sekce na novém webu Brněnské metropolitní oblasti, která je rozdělena do osmi základních tematických kategorií. Hlavní část tvoří interaktivní grafy, jež přibližují základní datové jevy o území BMO. Grafy jsou navíc doplněny interpretací daného ukazatele a jeho vývoje, čímž ulehčují čtení dat. Tato data neslouží pouze pro vizuální prezentaci, ale poskytují důležitý vstup do komplexnějších analýz, dokumentů a mapových aplikací. Některé výstupy více představíme v následující části.

Kromě infografik a analytických článků, ze kterých vychází mnoho cenných interpretací, jsou data na úrovni BMO prezentována formou mapových výstupů. Největší množství informací zahrnuje pilotní verze komplexní mapové aplikace BMO. Ta obsahuje velkou část důležitých statistických dat do úrovně obcí. Data jsou dostupná v časových řadách od roku 2010. Uživatel si může procházet jednotlivé roky a sám zkoumat, jak se ukazatele v čase a prostoru mění. Data jsou rozdělena do osmi tematických kategorií a přidanou hodnotou je mj. možnost filtrování a stahování dat z tabulky za vybrané období a území.

Mapové zobrazení dat mobilních operátorů ukazuje podrobnější rozdělení, než je v samotné analýze – tedy na zimní a letní roční období a zároveň na sobotu a pracovní den. Přítomnost obyvatel je pak také vyfiltrovaná na noc

Zdroj: Magistrát města Brna, 2025

Mapová aplikace BMO

a hlavní pracovní část dne. Uživatel si tak může zjistit údaje za každou obec pro každou hodinu vybraných časových období. Zjistí také průměrnou odchylku přítomného od obvykle bydlícího obyvatelstva.

Pro uživatele, které zajímají i další témata, jsou vytvořeny dílčí mapové výstupy, například v tématu dopravy. Jedná se třeba o mapu dopravních nehod dle příčiny nebo finanční škody, další přináší přehled a porovnání intenzity vozidel na vybraných silničních úsecích dle výsledků předchozích sčítání dopravy. Mapa využití půdy a mapa teplota povrchu zase odhaluje důležité informace a typy území pro plánování v tématu životního prostředí.

Důležitým prvkem je taktéž postupné otevírání datových sad širší veřejnosti. Vybraná témata přibývají v katalogu otevřených dat, který úspěšně funguje na stránkách data.brno.cz. Data lze stáhnout v několika formátech, čímž zajišťují přístupné informace pro veřejnost, odborníky i samosprávy.

V roce 2024 byl taktéž publikován nový Atlas BMO. Ten celkem v deseti kapitolách zpracovává nejrůznější témata od přírodních charakteristik přes sociode-

mografické, dopravní a ekonomické ukazatele po informace o cestovním ruchu a občanské vybavenosti jednotlivých obcí. Brno je jedním z mála měst, které v jedné publikaci nabízí detailní a systematicky zpracované informace o své metropolitní oblasti.

Závěr

Brněnská metropolitní oblast představuje dynamicky se rozvíjející funkční území, jehož řízení je efektivnější na základě kvalitních a aktuálních dat a analýz. Historický vývoj, současné urbanizační a demografické trendy, ekonomická transformace i změny v mobilitě obyvatel ukazují, že metropolitní úroveň je klíčovým měřítkem pro pochopení a řešení komplexních výzev v území. V posledních letech oblast zažívá výrazný populační růst, tažený především migrací a pokračující suburbanizací. Tento trend přináší nové nároky na infrastrukturu, školství a veřejné služby v zázemí Brna. Zároveň dochází k proměně sídelní struktury – posilují menší obce v blízkosti Brna, zatímco tradiční centra jako Vyškov a Blansko čelí úbytku obyvatel a stárnutí populace. Ekonomická aktivita se koncentruje v Brně a jeho blízkém okolí, kde vznikají

nová pracovní místa, zatímco vzdálenější části BMO stagnují. Data o mobilitě ukazují na silné dojížděkové proudy a potřebu koordinace dopravní infrastruktury. Tato zjištění potvrzují, že data nejenže umožňují přesněji identifikovat problémy a potenciály v území, ale také podporují informované rozhodování a strategické plánování napříč obcemi. Brněnská metropolitní oblast je příkladem toho, jak lze propojit analytický přístup s praktickými nástroji a spoluprací aktérů v území – a tím vytvářet prostředí, které je lépe připraveno na budoucí vývoj.

Použité zdroje:

ČSÚ. 2024. *Veřejná databáze* [on-line]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2>.

FIXEL, J. a kol. 2010. *Územní studie aglomeračních vazeb města Brna a jeho okolí*. Zhotovitel: Ateliér ERA – sdružení architektů Fixel & Pech. Dostupné z: https://mapy.jmk.cz/geoportal/JMKStranky/files/documents/vazby_mesta_Brna/index.htm.

HRUŠKA, L. a kol. 2012. *Socioekonomický atlas Moravskoslezského kraje*. Vyd. 1. Ostrava: Accendo – Centrum pro vědu a výzkum. 83 s. ISBN 978-80-904810-6-0.

ISR BRNO. 2024. *Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti pro uplatnění nástroje ITI* [on-line]. Brno: Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://metropolitni.brno.cz/o-bmo/strategie/>.

KUČA, K. 2000. *Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset. 644 s. ISBN 80-86223-11-6.

MF. 2024. *Vyhláška č. 264/2023 Sb.* Praha: Ministerstvo financí. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/kontrola-a-regulace/legislativa/legislativni-dokumenty/2023/vyhlaska-c-264-2023-sb-52799>.

MMB. 2024. *Atlas Brněnské metropolitní oblasti* [on-line]. Brno: Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://metropolitni.brno.cz/data-a-analyzy/atlas-brnske-metropolitni-oblasti/>.

MMB. 2025. *Brněnská metropolitní oblast* [on-line]. Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://www.brno.cz/mestske-casti-prehled>.

MULÍČEK, O. 2002. Suburbanizace v Brně a jeho okolí. In: *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, o. p. s. S. 171–181. ISBN 80-901914-9-5.

MULÍČEK, O. a kol. 2013. *Vymezení funkčního území Brněnské metropolitní oblasti a Jihlavské sídelní*

aglomerace [on-line]. Dostupné z: https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2024/02/BMO_JSA_vymezeni_2013_web.pdf. [cit. 2025-05-02].

MV. 2024. *Portál geolokačních dat* [on-line]. Praha: Ministerstvo vnitra. Dostupné z: <https://www.kamdojizdime.cz/o-datech>.

OUŘEDNÍČEK, M. a kol. 2008. *Suburbanizace.cz* [on-line]. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta. 96 s. ISBN 978-808-6561-721.

PILEČEK, J. a kol. 2011. *Regionální politika, územní disparity a dopady hospodářské krize v České republice*. Praha: ÚRS Praha, a. s., 169 s. ISBN 978-80-7369-383-1.

SREALITY. 2025. *Analýza trhu nemovitostí* [on-line]. Dostupné z: <https://www.sreality.cz/ceny-nemovitosti>.

ŠAŠINKA, P.; ZVARA, J. 2014. Institutionalization of metropolitan areas as possible solution of agglomeration externalities in the context of urbaniza-

tion development in the Czech Republic. In: *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 62(6): 1451–1463. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISSN 1211-8516.

ŠAŠINKA, P.; ZVARA, J. 2014. Specifika vývoje urbanizace v ČR v kontextu utváření funkčních regionů (s důrazem na situaci v brněnské metropolitní oblasti). In: *Hradecké ekonomické dny 2014*, s. 211–219. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-368-0.

Mgr. Matouš Čanda

Ing. Zdeněk Dvořák

Ing. Soňa Raszková

Ing. Petr Šašinka, Ph.D.

Oddělení řízení ITI

a metropolitní spolupráce

Odbor strategického rozvoje a spolupráce

Magistrát města Brna

ENGLISH ABSTRACT

The Brno Metropolitan Area in Data: Transformations, Trends, and Strategic Planning, by Matouš Čanda, Zdeněk Dvořák, Soňa Raszková, Petr Šašinka

The dynamics, scope, and significance of changes in the hinterland of large cities require a new approach to managing their development. Functional Urban Areas (FUAs), such as the Brno Metropolitan Area (BMA), face challenges that extend beyond the administrative boundaries of individual municipalities – whether in terms of suburbanization, transformation of the economic structure, accessibility of public services, or growing pressure on transport and technical infrastructure. Successful metropolitan planning, therefore, requires accurate, up-to-date, and accessible data that enables monitoring a wide range of phenomena, resulting in well-informed decisions based on them. The development of a metropolitan area is the result of complex processes that can be effectively managed only through the use of sophisticated methods of data collection, analysis, and interpretation. It has become clear, in the context of the BMA, that the data resources are essential for coordination between the City of Brno and its hinterland. The system of data resources serves both local governments and experts in the fields of transport, the environment, and social services, and is also accessible to the wider public through the website metropolitni.brno.cz. It is possible to gain a better understanding of the interconnections between different parts of the metropolitan area by using interactive maps, thematic analyses, and open data to achieve more effective strategic planning and decision-making based on data-based information about the territory.

This article focuses on the key role of data in metropolitan planning. It presents the historical context, current urbanisation trends, and specific benefits of the analytical approach implemented in the Brno Metropolitan Area. It also demonstrates how data and visualisation tools support decision-making and strategic planning processes between the City of Brno and its hinterland areas.

ARCHITEKTONICKÉ POLITIKY JAKO EVROPSKÝ STANDARD

V polském Gdaňsku se ve dnech 10.–12. června 2025 konala mezinárodní konference. Navázala na předchozí setkání odborníků a institucí napříč Evropou a potvrdila rostoucí význam architektonických politik jako strategického nástroje udržitelného rozvoje, sociální soudržnosti i ochrany kulturní identity.

Architektura jako veřejný zájem

Jedním z ústředních sdělení konference byla teze, že architektura již nemůže být vnímána jen jako nástroj tvorby estetiky, ale musí být zakotvena jako **politická agenda**. Normunds Popens z Evropské komise ve svém vystoupení zdůraznil, že architektura je základním stavebním kamenem evropské identity. V rámci pracovního plánu EU pro kulturu (Work Plan for Culture 2023–2026) je architektonická kvalita klíčovými tématy, které přesahuje rámec odborných kruhů a stává se věcí veřejného zájmu.

Ruth Schagemann (ACE – Architects' Council of Europe) uvedla: „*Nenavrhuje pouze budovy, ale budoucnost.*“ Kvalitní architektura není nákladem, ale **dlouhodobou investicí**, jejíž přínosy se promítají do zdraví, sociální soudržnosti i ekonomiky.

Evropské rámce a místní odpovědnost

Jednání se neslo ve znamení hledání rovnováhy mezi evropskými rámcovými strategiemi a jejich uplatněním na národní a místní úrovni. Byla připomenuta **Davoská deklarace**, iniciativy **New European Bauhaus** (NEB) i konkrétní strategie jako německé Federal Guidelines for Baukultur, rakouská Baukulturstrategie či francouzské národní politiky architektury.

V diskusi zaznělo, že územní plánování, architektura a stavební kultura jsou v řadě zemí stále odděleny, často chybí koordinace mezi ministerstvy, profesními komorami a místní samosprávou. Přesto se objevují i pozitivní příklady – např. Belgie rozvíjí systém tzv. „soft power“, kde státní nebo městští architekti působí jako nezávislí odborní garanti kvality, nikoliv jako povolovací orgány.

Jak soutěžit kvalitně?

Jedním z klíčových nástrojů pro podporu kvality vystavěného prostředí jsou **architektonické a urbanistické soutěže**. Zástupci města Bruselu popsali model, v němž se každý rok uskuteční desítky soutěží, a to jak pro veřejný, tak soukromý sektor. Soutěže probíhají dvoufázově, s důrazem na anonymitu, spravedlivou odměnu a profesionální přístup. Soutěžní model je postaven na principech kvality, nikoliv ceny – cenové nabídky nejsou součástí soutěže, což umožňuje zaměřit se na skutečnou hodnotu návrhu.

Tento přístup je kontrastem k realitě v mnoha zemích, kde se veřejné zakázky stále často soutěží výhradně na nejnižší nabídkovou cenu. Podle statistik v Polsku probíhá méně než jedno procento veřejných zakázek formou soutěže.

Kvalita vystavěného prostředí jako odpověď na klimatickou změnu

Téma kvality vystavěného prostředí bylo opakovaně spojováno s adaptací na změnu klimatu. Architektka Katarzyna Zielonko upozornila na důsledky zahušťování měst, přehřívání zástavby a center měst a význam větrných koridorů. Významnou roli hraje nejen množství zelené infrastruktury, ale především její prostorová distribuce a propojenost.

Monika Arczynska představila příklady z praxe: transformaci uličních prostorů, přestavbu nemocnic na dostupné bydlení a revitalizaci brownfieldů. Tyto zásahy ovšem podle ní často postrádají podporu veřejnosti, protože lidé nemají povědomí o jejich dlouhodobých dopadech, zejména ekologických.

Interaktivní model města Gdaňsk

Foto © Grzegorz Mehring

Úloha městských architektů

Různé přístupy k roli městských architektů reflektují rozdílnou legislativní a institucionální kulturu v jednotlivých státech. Zatímco v Lotyšsku nebo Belgii má městský architekt definované kompetence, v Polsku či České republice často záleží na osobní iniciativě a podpoře ze strany politického vedení města.

V závěrečném diskusním panelu zazněl konsenzus, že městský architekt by měl být **mediátorem mezi odbornou a politickou sférou**, měl by propojovat profese a být garantem dlouhodobé kvality. Někteří účastníci dokonce navrhli zakotvit tuto roli legislativně a vytvořit celoevropskou síť městských architektů.

Shrnutí a doporučení

Konference v Gdaňsku potvrdila, že architektonická politika (v České republice se jedná o Politiku architektury a stavební kultury ČR) musí být vnímána jako **strategický nástroj veřejné správy**. Její účel není pouze formální, ale směřuje k integraci kvalitativních standardů do každodenní praxe – od plánování přes zadávání zakázek až po udržitelné užívání staveb.

Z konkrétních doporučení vyčnívají zejména:

- Zrušit nebo významně omezit výběr zakázek na základě nejnižší ceny.
- Posílit roli nezávislých odborníků, městských architektů a městských inženýrů.

- Vytvořit národní architektonické strategie napojené na evropské rámce.
- Podporovat vzdělávání a osvětu v oblasti vystavěného prostředí.
- Využívat participativní nástroje, a to nejen vůči veřejnosti, ale i mezi profesemi.

Architektonická politika může být efektivním nástrojem změny, pokud jí bude přiznána odpovídající role a kapacita. Budoucnost měst, vesnic i krajiny závisí nejen na politických rozhodnutích, ale také na tom, jak a pro koho stavíme.

Ing. Jakub Kotrla
Ing. Martin Marek
Ústav územního rozvoje

EXAPTIVNÍ ODOLNOST PŘÍHRANIČNÍCH REGIONŮ V KONTEXTU SOUČASNÝCH VÝZEV: SEMINÁŘE ESPON V GDAŇSKU

V současném evropském kontextu, charakterizovaném geopolitickou nestabilitou, klimatickými změnami a demografickou nerovnováhou, nabývá na významu otázka odolnosti území. Zvláštní pozornost je věnována tzv. příhraničním regionům, které dlouhodobě vykazují vyšší míru strukturální zranitelnosti. Seminář *Exaptive Resilience in Border Regions*, organizovaný programem ESPON ve dnech 25.–26. června 2025 v Gdaňsku, otevřel prostor pro odbornou diskusi o potenciálu konceptu exaptivní odolnosti (*exaptive resilience*) v evropském územním rozvoji.

Exaptivita jako plánovací přístup

Pojem exaptace (z anglického „exaptation“) pochází z evoluční biologie a označuje jev, kdy určité znaky či struktury, původně vyvinuté pro jeden účel, jsou adaptovány k novému, nepředvídanému

mu využití. V přeneseném smyslu jej lze aplikovat i v oblasti územního plánování, kde exaptivní odolnost znamená schopnost regionů flexibilně reagovat na změny prostřednictvím nového využití stávajících zdrojů, infrastruktur, institucionálních kapacit či sociálních vazeb – často mimo jejich původní účel.

Tento přístup rozšiřuje tradiční pojetí resilience, založené na reaktivních opatřeních, směrem k inovativní, předvídatelné a systémové adaptaci. Klíčovým rysem exaptivity je neplánovanost původního využití, která ale nebrání budoucímu efektivnímu nasazení daného zdroje v novém kontextu.

Specifika příhraničních regionů

Příhraniční regiony v Evropě – včetně česko-polského, česko-německého, slovensko-maďarského a dalších přeshraničních území – se vyznačují:

- nižší mírou institucionální integrace,
- sociálně-ekonomickými disparitami,
- disperzní sídelní strukturou a omezenou infrastrukturou,
- historickou fragmentací funkcí a kapacit (např. dvojí správní systémy, jazykové bariéry).

V důsledku toho čelí tyto regiony větším výzvám v oblasti strategického plánování, krizového řízení a udržitelného rozvoje. Koncept exaptivní odolnosti tak nabízí alternativní rámec, který místo budování nových kapacit sází na redeklaraci hodnoty již existujících aktiv.

Klíčové výstupy semináře ESPON

Seminář v Gdaňsku, jehož se účastnili odborníci z institucí EU, národních plánovacích orgánů i akademické sféry, přinesl několik zásadních zjištění:

Foto © Martin Marek

Evropské centrum Solidarity

Identifikace a mapování exaptivních zdrojů

Zazněla potřeba systematicky mapovat nevyužitá nebo nedostatečně využívaná aktiva (např. opuštěná dopravní

infrastruktura, kulturní objekty, digitální sítě), která mohou být v kontextu krizových situací reaktivována pro nové funkce (např. jako záchytné body, místa komunitní pomoci, zdroje energie).

Foto © ESPON EGTC

Panelová diskuse

Flexibilita a adaptivita plánovacích nástrojů

Důraz byl kladen na snížení rigidnosti právních a plánovacích rámců, které často brání inovativnímu využití stávajících struktur. Exaptivní přístup volá po komplexním a mezioborovém plánování, které zahrnuje nejen urbanisty, ale také sociology, ekonomy, ekology a komunity samotné.

Mezinárodní a mezisektorová spolupráce

Příhraniční exaptivita vyžaduje koordinovanou správu napříč státními hranicemi, sdílení datových platform (např. geoportály), harmonizaci standardů i společné řízení krizí.

Příklady aplikací pro Českou republiku

Aplikace exaptivního rámce je vysoce relevantní i pro středoevropské regiony. Například v česko-polském příhraničí lze identifikovat:

- nevyužitě železniční tratě jako potenciál pro zelenou mobilitu,
- průmyslové brownfieldy pro obnovitelné zdroje energie,
- komunitní centra jako body sociální koheze v době krizí.

Navíc nástroje jako integrované územní investice (ITI), Interreg či národní strategie regionálního rozvoje mohou začlenit principy exaptivity do svých implementačních rámců.

Koncept exaptivní odolnosti představuje transformační rámec pro hraniční regiony, který podporuje inteligentní adaptaci, efektivní využití existujících zdrojů a zvyšování sociálně-prostorové resilience. Výstupy semináře ESPON v Gdaňsku nabízejí inspiraci a konkrétní metodická vodítka pro tvůrce politik i odbornou veřejnost. Více informací o semináři naleznete na webu espon.eu.

*Ing. Elena Fedrová
Mgr. Lucie Karmazínová
Ing. Jakub Kotrla
Ing. Martin Marek
Ústav územního rozvoje*

POSTŘEHY Z KONFERENCE DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA LITOMYŠL 2025

Ve dnech 13.–14. května 2025 proběhl již 19. ročník konference Dopravní infrastruktura za účasti 600 odborníků v prostorách zámeckého pivovaru v Litomyšli. Záštitu nad konferencí převzal ministr dopravy Martin Kupka, hejtman Pardubického kraje Martin Netolický a starosta města Litomyšle Daniel Brýdl.

V prvním bloku vystoupil ministr dopravy Martin Kupka, který hovořil o nedávném úspěchu se zavedením výhradního provozu evropského zabezpečovače ETCS na 622 km koridorových tratí, o skutečnosti, že se podařilo udržet tempo výstavby dopravní infrastruktury a že v rámci dopravních sektorových strategií III. fáze byly vytyčeny dopravní stavební priority příštích deseti let s důrazem na dokončení dálniční sítě.

Na vystoupení pana ministra navázal ředitel Státního fondu dopravní infrastruktury (SFDI) Zbyněk Hořelica a zmínil výdaje na dopravní infrastrukturu, které se oproti předchozím letům zvyšují – výdaje jsou určeny na výstavbu dálniční sítě návoznové trasy JEDU, železniční infrastrukturu, infrastrukturu vodních cest, ETCS, financování krajských silnic, zimní údržbu, zavádění BIM a další.

Generální ředitel Ředitelství silnic a dálnic (ŘSD) Radek Mátl nastínil, že nyní probíhá nejrychlejší výstavba dálnic za

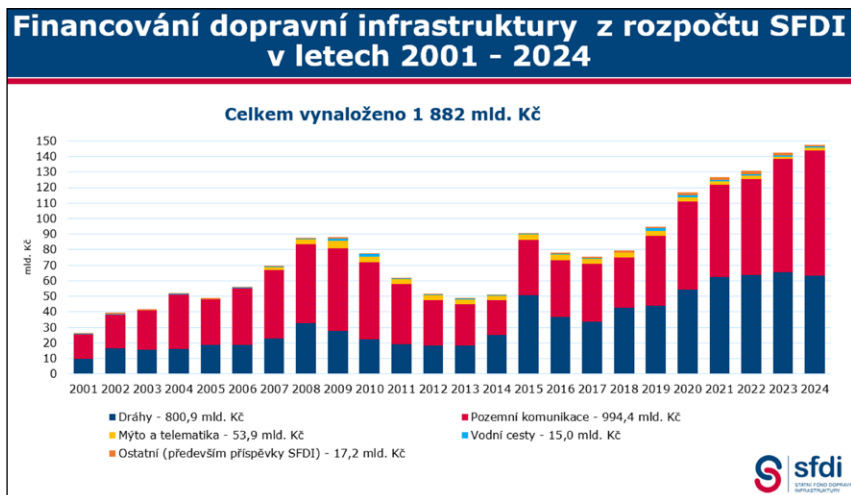
celé období výstavby, v roce 2024 to bylo 110 km, v roce 2025 je již postaveno 75 km oproti předěšlým letem, kdy to bylo v průměru 22 km dálnic ročně. Dokončena má být dálnice D1 (délka 372 km, výstavba 1967–2025). Přetrvávají však problémy s výkupy pozemků a protahující se odvolací řízení.

Generální ředitel Správy železnic (SŽ) Jiří Svoboda se zaměřil na strategické cíle, jako je zavádění ETCS především na tranzitních koridorech, posun rychlých železničních spojení (RS) hlavně na Moravě jako PPP projekty, mimo RS konverze stejnosměrné elektrické soustavy na střídavou, zkapacitnění, modernizace a zrychlení další sítě železnic a modernizace a přestavba některých železničních uzlů. Ředitel Ředitelství vodních cest upozornil na přetrvávající pokles množství přepraveného nákladu na Labi a Vltavě, ale také na významný nárůst rekreační plavby na všech vodních cestách.

Druhý blok s názvem Strategie, vize, plány zahájil Luděk Sosna, ředitel Odboru strategie Ministerstva dopravy. Dopravní sektorové strategie III. fáze pro období 2024–2033, schválené vládou v červnu 2024, obsahují 900 projektů v různém stadiu zpracování. Do roku 2050 je očekáván 30% nárůst dopravy (os/km, t/km), členění na klastry (i multimodální) a projektové balíčky.

Jakub Bazgier se ve svém příspěvku zabýval financováním vysokorychlostních tratí (VRT) Moravská brána a Jižní Morava. U obou VRT probíhá prověřování EIA. V řešení jsou VRT Polabí a Střední Čechy. Další přednáška se zabývala Operačním programem Doprava a přednesl ji Michal Ulrich z Ministerstva dopravy. Program podporuje zejména cíle 3 – Propojenější Evropa a 2 – Zelenější Evropa. Momentálně je v řešení OPD3 na období 2021–2027 (předcházely OPD 2007–2013 a OPD2 2014–2020). Řešení vychází z Dopravní politiky ČR pro období 2021–2027, Státní energetické koncepce a Strategie regionálního rozvoje. Největší podpora OPD3 bude do drážní městské infrastruktury (tramvaje, trolejbusy) s vazbou na Plány udržitelné městské mobility (SUMP) s využitím integrovaných teritoriálních investic (ITI), do roku 2040 bude doplněno o Plány udržitelné městské logistiky (SULP).

Následující příspěvek Pavla Tikmana se zabýval významem studií v koncepci dopravního projektování železnice. Zmínil, že by se mělo vycházet z územního plánování. Předprojektová příprava by měla řešit potřebnost, průchodnost, proveditelnost a projednatelnost. Jako poslední v bloku zkušenosti přípravy VRT v ČR představil ve svém příspěvku „Dialog VRT s veřejností a municipalitami“ Lukáš Tittl, vedoucí Oddělení veřejného prostoru Stavební správy VRT na SŽ. Tým VRT uskutečnil od roku 2022 721 jednání s municipalitami, což jsou v průměru dvě jednání týdně. Jednání s veřejností jsou méně častá, zatím jich proběhlo pouze 102 (mimo tyto klasické formy jsou pořádány komentované procházky místy budoucí VRT a výstavy pro představení VRT). V digitální době byly zapojeny také internet a sociální sítě, a to pocitovými mapami (pro další fáze projektu), mapovým portálem a bezplatnou mobilní aplikací VRT mobil, které umožňují uplatnit formou vláken další postřehy veřejnosti.

Odpoledne proběhly přednášky o zkušenostech z prostředí BIM, což je digitální proces vytváření, sdílení, užití a správy dat o stavbě během jejího celého životního cyklu. Přínos metody BIM roste při provádění stavby a nejvýznamnější je při správě a údržbě stavby.

Podvečerní diskusní panel byl věnován digitalizaci stavebního řízení, novinkám v legislativě a dalším aktuálním tématům.

V pátém bloku Dopravní infrastruktura zazněla další přednáška o realizaci a přípravě PPP projektů Jana Ornsta z Oddělení PPP projektů Ministerstva dopravy.

Co se děje v terénu, než se začne projektovat a stavět VRT, komentoval v příspěvku Martin Švehlík. Provedl posluchače přes geodetické zaměření sloužící jako podkladová mapa pro projekt, biologické, inženýrsko-geologické, hydrogeologické, stavebně-technické průzkumy až po stavebně-historické průzkumy a předběžný archeologický výzkum vč. praktických příkladů (Krušnohorský tunel, Hranické viadukty).

O stavebním programu Letiště Praha 2030+ referoval ve svém příspěvku Martin Hoffman. Z běžného letiště se tak postupnou koordinovanou výstavbou, dostavbou a přestavbou pomocí BIM stane dopravní uzel v požadované kvalitě TEN-T s obratem z loňských 16,8 mil. cestujících/rok na 30 mil. ces-

tujících po roce 2030 s rozšířením terminálových kapacit, kapacit letecké dopravy a kapacit pozemní dopravy.

Další přednáška Zuzany Volfové ze společnosti AFRY CZ byla věnována dopravnímu modelování. Zmínila, že především důvěryhodnost je klíčovým předpokladem užití dopravního modelu v praxi. Je třeba umět vysvětlit vstupní podmínky a zajistit průhlednost a otevřenost vstupních dat a předpokladů a obhájit vypovídací schopnost modelu i prováděné analýzy. Modelový přístup k problému je nástrojem a metodou práce, nikdy není mrtvým nebo konečným výstupem. V prognóze je žádoucí kvalifikovaná diskuse, model musí co nejvěrněji vystihnout nekonečnou složitost reálného stavu.

Koncepce a uspořádání železničního uzlu Praha se týkal další příspěvek, který přednesli Michal Babič (Mott MacDonald), Pavel Paidar (SŽ) a Martin Vachtl (AFRY CZ). Přednášející nejprve informovali o probíhajících stavbách v Praze (trať na letiště a do Kladna, nádraží Smíchov a Libeňský přesmyk pro nákladní dopravu, železniční mosty pod Vyšehradem) a následně představili řešení, tzv. Metropolitní expres spodem, schválené Centrální komisí Ministerstva dopravy v roce 2025.

Problematicke vyvlastnění pozemků pro výstavbu pozemních komunikací se věnovala Zuzana Fantová. Typické důvody pro vyvlastnění jsou nevěle vlastníka,

exekuce, neidentifikovaný či nekontaktovaný vlastník. Byla popsána právní východiska v kontextu nového stavebního zákona, podmínky vyvlastnění a jejich splnění, nemožnost dohody, průběh vyvlastnění a mezitímní rozhodnutí.

Jan Gallo z Policejního prezidia ČR se věnoval řešení závad v dopravním značení a stavu sjízdnosti pozemní komunikace (překážkám ohrožujícím provoz na pozemních komunikacích, zeleň ohrožující bezpečnost provozu).

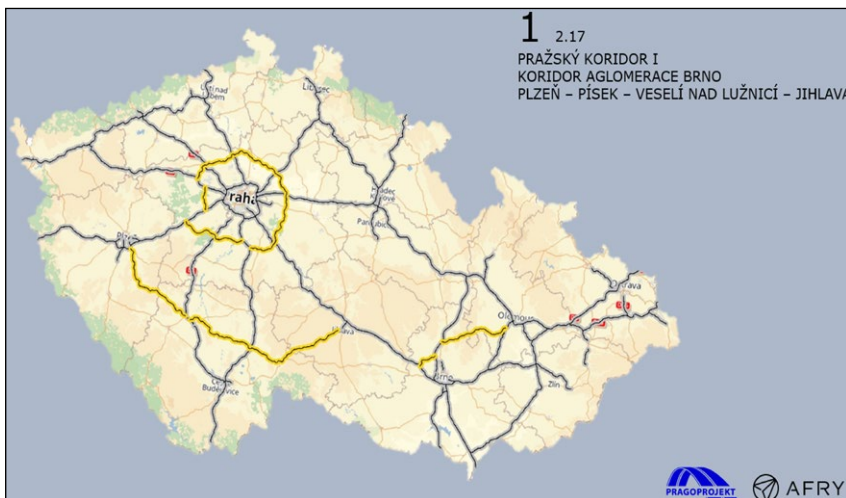
Další přednášky se zabývaly mostními objekty na stavbě silničního okruhu kolem Prahy, přípravou terminálů VRT jako multimodálních uzlů dopravy a vlivem vodorovného dopravního značení na jízdu v noci na krajských komunikacích.

Souběžný blok Věda, výzkum, data nabídl přednášku Celostátní sčítání dopravy – příležitost pro moderní technologie, kterou přednesli Petr Kumpošt a Petr Richter z ČVUT v Praze, ve které se zamýšleli nad využitím nadcházejícího sčítání dopravy v roce 2025.

Příspěvky se věnovaly také problému růstu počtu obyvatel ve městech, dojíždě z regionů, stupni automobilizace, růstu nároků na dopravu a snižování rezervy kapacity komunikací. Následovaly příspěvky reflektující záchranný archeologický průzkum, projekt řešící proměnné parametry vozovek se zaměřením na klasifikační stupnice pro parametr hlučnosti vozovek, datovému slovníku o správě znalostních databází v životním cyklu pozemních komunikací v rámci openBIM, využití AI ve správě informací ve stavebnictví nebo diagnostice dopravních staveb v návaznosti na nové poznatky a trendy a zásadám zklidňování dopravy ve městech.

Letošní konferenci lze hodnotit jako velmi přínosnou a inspirativní, a to nejen pro dopravní odborníky, ale i pro zástupce veřejné správy, zástupce municipalit i zástupce akademické sféry. Konference je inspirativní platformou pro výměnu zkušeností a nových přístupů přispívajících k řešení aktuálních dopravních výzev.

*Ing. František Nantl
Ústav územního rozvoje*

Možnost a příležitosti rozvoje dálniční a silniční sítě – nejlépe hodnocená varianta rozvoje dálnic v ČR po roce 2035 v multikriteriální analýze s pěti iteracemi

PUBLIKACE PROJEKTU ESPON K TÉMATU SÍDELNÍ STRUKTURY

Role malých a středně velkých měst v územním rozvoji a soudržnosti (Role of small and medium-sized towns and cities in territorial development and cohesion)

Publikace se zabývá politikou EU zaměřenou na malá a středně velká města a podrobněji zkoumá příslušné politické rámce v Německu, Itálii, Portugalsku a Španělsku. Nabízí také úspěšné příklady měst, které byly představeny při navrhování a implementaci veřejných politik, jejichž cílem je dosáhnout strategické transformace a stát se hnací silou regionálního rozvoje v oblastech s nízkou hustotou zalidnění. Publikace obsahuje politické závěry a doporučení, které mají pomoci malým a středně velkým městům dosáhnout optimální role v územním rozvoji a přispět k posílení územní spravedlnosti.

ESPON SUPER – Udržitelná urbanizace a způsoby využití území v evropských regionech (ESPON SUPER – Sustainable Urbanisation and land-use Practices in European Regions)

Tato příručka ukazuje, proč a jak mohou tvůrci politik a rozhodovací orgány na různých úrovních v Evropě aktivně přispívat k rovnoměrnějšímu, vyváženějšímu a udržitelnějšímu územnímu rozvoji. Nabízí řadu inspirativních příkladů opatření, strategií a projektů, včetně jejich dopadů, realizovaných v celé Evropě. Na základě těchto zkušeností identifikuje různé faktory úspěchu, které je

třeba mít na paměti při vytváření intervencí. V neposlední řadě vysvětluje, že neexistuje univerzální řešení udržitelného využití území – každé území vyžaduje vlastní balíček politik s ohledem na územní citlivost. Přijímání pečlivých a uvážlivých rozhodnutí o využití území je nejen politickým a technokratickým, ale také společenským rozhodnutím. I když neexistuje „správný nástroj“ nebo „správný cíl“ pro všechny evropské regiony, existují „správné postoje“, které lze zaujmout na podporu udržitelnosti.

Teze politik. Vnitřní periferie v Evropě (Inner peripheries in Europe)

Publikace se věnuje problematice vnitřních periferií v evropském kontextu. Tyto regiony jsou definovány jako území se slabým ekonomickým potenciálem, zhoršeným přístupem k veřejným službám a nedostačnou propojeností s okolím. U těchto oblastí je důležité budovat strategické institucionální kapacity formou navazování spolupráce a konektivity napříč hranicemi a využívat zavedené programy na úrovni jednotlivých zemí i celé EU. Důraz je kladen na potřebu zviditelnění jejich specifických potřeb, zapojení do rozhodovacích procesů a podporu prostřednictvím národních a evropských politik. Publikace rovněž apeluje na důležitou roli zprostředkujících regionálních subjektů a nutnost zajištění jejich dlouhodobé efektivity. Publikace poskytuje cenný základ pro formulaci politik soudržnosti a regionálního rozvoje zaměřených na územní spravedlnost a vyrovnávání rozdílů mezi centry a periferiemi. Publikace vychází z projektu ESPON PROFECY – Processes, Features and Cycles of Inner Peripheries in Europe.

Teze politik. Měkká spolupráce jako stavební kámen územní soudržnosti ve funkčních oblastech (Soft cooperation as a building block of territorial

cohesion in functional areas)

Tyto teze politik se zabývají nejen tzv. měkkou územní spoluprací. Zabývají se i způsoby, kterými může program ESPON podpořit procesy spolupráce na základě požadavků zainteresovaných subjektů, a to pomocí schematického znázornění území a uspořádání správy s cílem podpořit dialog s těmi, kteří se podílejí na rozvoji oblastí komunální, přeshraniční, nadnárodní nebo makroregionální spolupráce. Tato publikace je určena především tvůrcům politik a odborníkům z praxe na různých úrovních, kteří se zabývají diskusí o modelech a perspektivách územního rozvoje přesahujících administrativní a statistické hranice, zaměřenou na výsledky prostřednictvím participativních procesů.

Teze politik. Udržitelná urbanizace v Evropě. Hledání příležitostí k podpoře udržitelné urbanizace v mém regionu (Sustainable urbanisation in Europe. Finding opportunities to promote sustainable urbanisation in my region)

Účelem těchto tezí politik je poskytnout městům, regionům a státům metodický přístup k zefektivnění současných postupů urbanizace, a tím podpořit realizaci Evropské zelené dohody, Územní agendy 2030 a Nové lipské charty. Uplatnění tohoto přístupu demonstrují dva případy, jeden v Chorvatsku a druhý v Litvě. Po zemětřesení v okolí Záhřebu v březnu 2020 si Ministerstvo pro územní plánování, výstavbu a státní majetek Chorvatské republiky vyžádalo doporučení, jak propojit procesy obnovy ve třech postižených regionech s udržitelným využíváním území. Ministerstvo

životního prostředí Litevské republiky požádalo o podporu při realizaci Komplexního plánu území Litevské republiky. Problémy, s nimiž se Chorvatsko a Litva potýkají, jsou podobné jako v jiných členských státech EU. Mnoho středomořských oblastí je vystaveno zemětřesení a rozvoj měst ve zmenšujících se oblastech není v Evropě zdaleka ojedinělý. Přístup k analýze situace a hledání možných řešení, který popisují tyto teze politik, je proto použitelný i v mnoha dalších evropských regionech.

Teze politik. Produktivní města a metropole v Evropě (Europe's productive cities and metros)

Tyto teze politik vycházejí zejména z předpokladu, že průmysl slouží jako katalyzátor výzkumu a inovací pro místní ekonomické systémy, je hlavní hnací silou růstu produktivity a mezd a zajišťuje větší odolnost při různých krizích. Zachování průmyslových činností by mělo být důležitou součástí strategií místních politiků, aby zachovali diverzifikovaný hospodářský sektor nebo obecně vysoké mzdy. Průmyslové politiky stále zůstávají procesem zkoumání neznámého území, ale měly by být otevřené novým řešením, experimentům a učení, tedy procesům, v nichž by tvůrci politik a podniky měli vést intenzivní dialog. Výsledky by měly být specifické pro jednotlivá města/metropole, měly by přinášet cílené přístupy a měly by být podpořeny dynamikou ekologického a digitálního vývoje, v němž nové technologie změni tvář výroby a prohloubí složitý a vzájemně závislý vztah s odvětvím služeb. Požadovaná velikost zpracovatelského nebo jiného technologicky vyspělého odvětví musí být v souladu s obecnými politickými cíli a strategiemi s ohledem na zdroje a životní podmínky.

Teze politik. Řídicí, plánovací a finanční nástroje ve službách polycentrického rozvoje (Governance, planning and financial tools in support of polycentric development)

K čemu má sloužit a jakým způsobem lze podporovat polycentrický rozvoj? Jak spolu souvisí sektorové politiky a polycentrický územní rozvoj a jaké synergie mezi nimi existují? Jakými nástroji a přístupy lze podporovat polycentrický rozvoj? To jsou otázky, na které tato publikace hledá odpovědi. Jejím cílem je poskytnout argumenty a inspiraci k polycentrickému rozvoji pracovníkům, kteří se věnují tvorbě a implementaci politiky místního rozvoje, územní agendy EU po roce 2020 a budoucí kohezní politiky EU. Toto shrnutí má za cíl vzbudit zájem nejen u tradičních účastníků tohoto procesu, jakými jsou tvůrci politik, odborníci a akademikové v oblasti plánování a politiky, ale i u politiků v praxi a rozhodovatelů na celostátní, regionální a místní úrovni a u nově vznikajících zainteresovaných subjektů ze soukromého sektoru, občanských organizací a sdružení.

Polycentrické územní struktury a územní spolupráce (Polycentric Territorial Structures and Territorial Cooperation)

Publikace se věnuje konceptu polycentricity jako nástroji pro posilování územní spolupráce mezi městy a regiony v Evropě. Zdůrazňuje, že sdílení zdrojů, propojování existujících kapacit a vzájemné doplňování funkcí může vést k vyšší konkurenceschopnosti, efektivnějšímu využívání omezených zdrojů a většímu užítku pro obyvatele. Namísto snahy měnit stávající sídelní strukturu navrhuje podporovat tok a interakci mezi místy, čímž lze využít regionální rozmanitosti k posílení soudržnosti a snížení regionálních rozdílů. Publikace se zaměřuje na tři klíčové otázky: „Proč je územní spolupráce důležitá?“, „Kde v Evropě existují, nebo se mohou rozvíjet polycentrické struktury?“, „Jak by měli tvůrci politik na různých úrovních podporovat tato územní uspořádání?“ a zároveň nabízí úvahy o možné podobě Evropského územního referenčního rámce jako nástroje pro posílení územní agendy Evropské unie po roce 2020.

Projekt ESPON SPIMA – Prostorová dynamika a strategické plánování

v metropolitních oblastech (Projekt ESPON SPIMA – Spatial dynamics and strategic planning in metropolitan areas)

Publikace představuje výsledky projektu SPIMA, který se zaměřuje na výzvy metropolitního rozvoje v Evropě. Zdůrazňuje potřebu hlubšího porozumění komplexním vztahům mezi městskými jádry, suburbánními oblastmi a širším zázemím. V kontextu překračujícím plánování tradičně orientované na jádro a správní hranice se ukazuje, že současné politiky a způsoby správy za těmito proměnami zaostávají. V metropolitních oblastech, kde jsou sociální a ekonomické vazby velmi úzké, chybí často jediný orgán s pravomocí řešit problémy v celém území. Výsledkem projektu jsou doporučení a nástroje pro podporu koherentního metropolitního plánování. Analyzováno je sedm klíčových témat: (1) definice pro vymezení metropolitních oblastí, (2) klíčové socio-ekonomické a environmentální trendy určující prostorovou dynamiku a měřítko metropolitního rozvoje, (3) současné výzvy územního rozvoje, správy území a institucionálního rámce, (4) klíčové faktory úspěchu, motivace a nástroje politiky pro zlepšení metropolitního řízení, (5) typy metropolitních oblastí, (6) důsledky politik na proces metropolitního plánování, (7) relevantní pokyny pro zavedení uceleného přístupu k metropolitnímu plánování.

METRO – Role a budoucí perspektivy politiky soudržnosti ve strategickém plánování metropolitních oblastí a měst – Příloha VI / Případová studie Brněnské metropolitní oblasti

(Projekt ESPON METRO – The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and Cities)

Případová studie Brněnské metropolitní oblasti (BMO) se zabývá třemi politickými otázkami (Jakou roli hrají metropolitní oblasti a města v rozvoji, řízení a implementaci politiky soudržnosti? Jaká

je přidána hodnota politiky soudržnosti při plánování a provádění metropolitních politik? Jakou úlohu hraje politika soudržnosti při upevňování metropolitní správy a spolupráce?) a nabízí shrnutí hlavních poznatků, výzev a doporučení. Případová studie se zaměřuje na roli BMO při implementaci politiky soudržnosti EU a na dopad, který má politika soudržnosti na rozvoj v metropolitní oblasti a na metropolitní správu. Publikace popisuje územní, institucionální a politický rámec pro metropolitní správu na národní úrovni a na úrovni případové studie (metropolitní městský region), stejně jako zahrnuje poznatky z aktuální

praxe metropolitní spolupráce v BMO. Studie dále představuje rámec řízení politiky soudržnosti EU na národní úrovni, konkrétně ve vztahu k metropolitnímu rozměru, implementaci politiky soudržnosti a dopadu na BMO. Cílená analýza je založena na průzkumu jednotlivých dokumentů, na dvanácti polostrukturovaných rozhovorech s klíčovými aktéry zapojenými do metropolitní spolupráce a procesu implementace ITI jako klíčového nástroje politiky soudržnosti pro rozvoj metropolitních oblastí v České republice a v neposlední řadě na účasti v pracovní skupině organizované Ministerstvem vnitra, která se zaměřuje na

diskuse o tom, jak a za jakých podmínek zahrnout metropolitní oblasti do české legislativy.

Uvedené publikace se vztahují k programu ESPON 2020. Z aktuálního období programu ESPON 2030 zatím nejsou k tématu žádné publikace k dispozici. Většina titulů byla přeložena Ústavem územního rozvoje jako národním kontaktním místem ESPON. Překlady publikací jsou dostupné na www.uur.cz/mezinarodni-spoluprace/espon/. Publikace v anglickém jazyce naleznete na archive.espon.eu.

PROGRAM ESPON

Publikace ESPON

V červnu byl dokončen překlad publikace **Poskytování veřejných služeb v zaostávajících regionech a oblastech se speciálními potřebami**, která vznikla

jako výstup z maďarského předsednictví v Radě EU. V rámci dokumentu je analyzováno poskytování pěti typů veřejných služeb (vzdělávání, zdravotní péče, sociální péče, regionální doprava, maloobchodní zařízení) v členských státech EU. Součástí publikace jsou ukázky praktických řešení a doporučení, které mohou být příkladem pro zajištění dostupnosti veřejných služeb všem občanům. Publikace byla přeložena Ústavem územního rozvoje ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj a je dostupná na webových stránkách ÚÚR (sekce Mezinárodní spolupráce) a programu ESPON (sekce Library).

Kromě výše uvedené publikace jsou v knihovně ESPON také k dispozici výstupy z nedávno dokončeného projektu **ESPON CleanEnergy4CE** (Putting clean energy transition policies into practice in Central Europe), ve kterém byli zapojeni i čeští projektoví partneři

a který je zaměřen na analýzu nejnovějších trendů a na hlavní faktory (ne)úspěchu energetické transformace ve střední Evropě, stejně jako závěry z projektu **ESPON KARPAT** (Determinants and opportunities for the socio-economic and spatial development of the Carpathian region), který se zabývá komplexním výzkumem karpatské oblasti (přírodní, kulturní dědictví, územní výzvy, demografie, ekonomika) s cílem podpořit dynamičtější, udržitelnější a socioekonomicky lepší budoucnost této oblasti.

Časopis TerritoriALL

Na oficiálních stránkách programu ESPON bylo zveřejněno 16. vydání časopisu TerritoriALL, tentokrát s podtitulem Renewable Energy Transition: New space required (Přechod na obnovitelné zdroje energie: potřeba nového prostoru), což je téma odpovídající prioritě dánského předsednictví v Radě EU. Časopis obsahuje příspěvky evropských vědců a politiků k zelené transformaci nebo alternativním zdrojům energie, zahrnuje mj. i článek od českých autorů popisující závěry projektu ESPON CleanEnergy4CE.

Výběrové řízení

Analýza konkurenceschopnosti z pohledu kognitivní regionální vzdálenosti (Analysing

Competitiveness through the lens of Cognitive Regional Distance – ACCORD)

Cílem tohoto projektu je analyzovat faktory, které přispívají ke snížení kognitivní vzdálenosti mezi méně konkurenceschopnými regiony Evropy a jejich centry inovací a konkurenceschopnosti, se zaměřením na veřejný sektor. V rámci projektu mají být zjištěny mechanismy, které podporují přenos znalostí a spolupráci a zvyšují konkurenceschopnost regionů. Uzávěrka: 23. 9. 2025 v 11:00 h.

Předpokládaný rozpočet projektu: 100 000 eur bez DPH

Národní seminář ESPON

Dne 12. 11. 2025 pořádá Ústav územního rozvoje společně s Ministerstvem pro místní rozvoj národní seminář ESPON zaměřený na čistou energetiku. Seminář proběhne v Praze v prostorách MMR a budou na něm představeny přístupy MMR a MŽP k otázce obnovitelných zdrojů a čisté energetice, stejně jako výstupy z relevantních projektů ESPON. Podrobný program bude zveřejněn na webových stránkách ÚÚR.

Neformální plánování jižního Randstadu: jak rozumět dynamice vztahů v polycentrickém regionu

V Nizozemsku se současné uspořádání sídelní struktury a územně plánovací realita neshodují s formálními úrovněmi správy území, což stvrzují i nizozemští odborníci na územní plánování. Jelikož mnoho polycentrických městských regionů čelí podobným problémům, kladla si analýza, kterou provedli urbanisté Fakulty architektury a vystavěného prostředí Technické univerzity v Delftu, za cíl pomoci vládním orgánům při řešení nesouladu mezi sídelní strukturou a systémem formální administrativní správy území. Výzkum využíval výstupy dvou výzkumných úkolů (ESPON TANGO a ESPON RISE)¹ a projektu pro metropolitní region Rotterdam-Haag². Ve svém výzkumu představeném v článku, který vyšel již v roce 2016, se zaměřili na region tzv. jižního Randstadu a analyzovali vliv neformálních spolků ustavených obcemi a provincií na řešení regionálních problémů rozvoje. Svoji práci chtěli přispět k diskusi o důvodech vzniku neformálních uskupení, jejich cílech a zúčastněných stranách, jakož i o důvodech, proč v přibližně stejné oblasti koexistují v rámci veřejného sektoru různé formy spolupráce.

Nizozemský Randstad je asi nejznámější polycentrická sídelní struktura v Evropě ležící na části území čtyř provincií (Severní Holandsko, Jižní Holandsko, Flevoland a Utrecht). V území se nacházejí čtyři největší nizozemská města – Amsterdam, Rotterdam, Haag, Utrecht a mnoho menších měst, mimo jiné Almere, Dordrecht, Leiden nebo Delft. Města tvoří pomyslný kruh, uvnitř něhož se nachází relativně málo osídle-

ná zemědělská oblast, tzv. Groene Hart (zelené srdce). Randstad zabírá asi 20 % rozlohy Nizozemska, žije zde osm milionů obyvatel, tj. více než 40 % populace státu, a hustota osídlení je jedna z nejvyšších v Evropě: 1 200 obyvatel/km². Konurbace se svou celkovou ekonomickou výkonností (216,3 mld. eur) řadí na páté místo v Evropě, a to po Londýně (546,8 mld. eur), Paříži (465,7 mld. eur), Porýní-Porúří (330,9 mld. eur) a Miláně (241,2 mld. eur). Název Randstad je složen z nizozemských slov *rand* – okraj a *stad* – město.

Správní členění státu a správa jednotlivých měst a obcí, které jsou součástí Randstadu, mají klasickou hierarchickou strukturu, která ovšem dnes neodráží reálné územní vazby v této části Nizozemska. V průběhu let se zvažovalo mnoho neformálních struktur správy území a obcí, které by tento problém řešily. Důvodem pro takové platformy nebo spolky vždy bylo „dostat věci do pohybu“, překonat rigiditu a nepružnost formálních administrativních struktur.

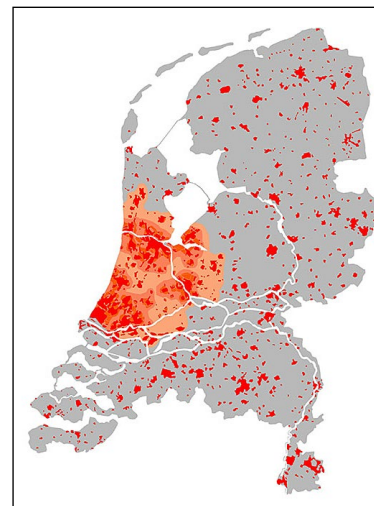
Neformální systémy správy věcí veřejných jsou typickými příklady tzv. měkkých nástrojů, které se mj. vyznačují nejasnými hranicemi kompetencí. Při studiu takových neformálních systémů správy je klíčové vědět, proč a jak vznikají a jak se vyvíjejí v čase, aby se zjistilo, kteří aktéři jsou do nich zapojeni, kdo stanovuje program a kdo jsou „vítězové a poražení“. Užitečné je rovněž vědět, jaký rozdíl mají neformální systémy správy v porovnání s těmi ustálenými formálními.³

Jižní Randstad zahrnuje území od města Leiden na severu po Dordrecht na jihu včetně dvou velkých měst Rotterdamu a Haagu. V regionu se dále nachází desítky měst a obcí, které společně vytvá-

řejí polycentrický sídelní útvar. Formálně území spravuje provincie Jižní Holandsko a v ní se nacházející jednotlivé obce. Vazby v území a přirozená struktura osídlení se ovšem nepřekrývají se správními hranicemi a vlastně chybí správa na úrovni celého regionu. Nizozemská vláda se několikrát pokoušela tuto mezeru přemostit jiným správním modelem, který by vyžadoval i změnu ústavy. Třístupňový systém správy (stát, provincie, obec) nechtěly ovšem politické strany narušit. Když se nepodařilo prosadit změny ve formální správě státu, vznikly v daném území dvě smluvní uskupení – platformy, které se vzájemně částečně prostorově překrývají: Spolek pro jižní křídlo Randstadu (*Samenwerkingsverband Zuidvleugel*) a sdružení obcí Metropolitní region Rotterdam-Haag (*Metro-poolregio Rotterdam Den Haag, MRDH*).

Spolek pro jižní křídlo Randstadu (Samenwerkingsverband Zuidvleugel)

Spolek pro jižní křídlo Randstadu byl založen v roce 1997 jako dočasná orga-

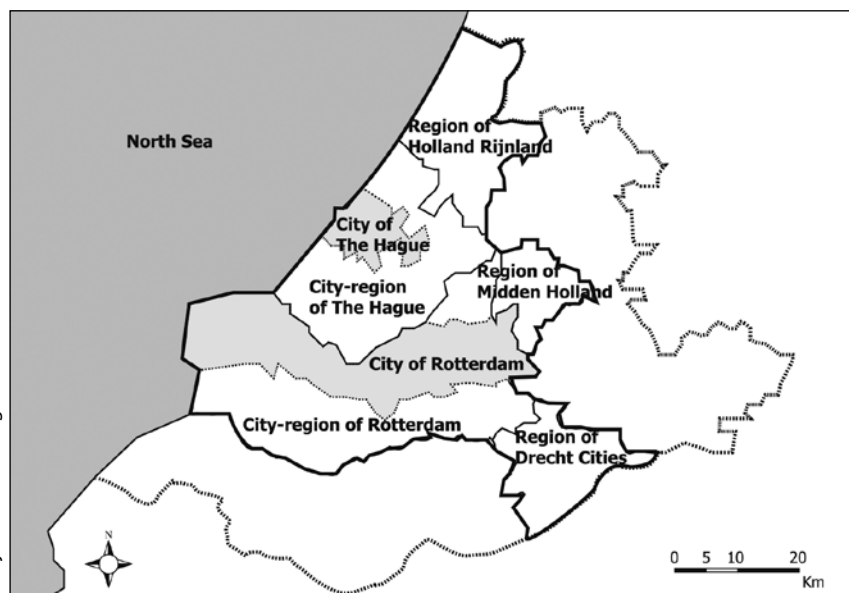
Schematické vyznačení Randstadu v rámci Nizozemska

Zdroj: <http://www.krotfokans.nl/van-randstad-naar-randland/>

¹ SPAANS, M.; STEAD, D. 2013. *Case Study Report Integration between Public Transport and Urban Development in the Metropolitan Region of Rotterdam-The Hague (Annex 3)*. Luxembourg: ESPON. SPAANS, M. et al. 2013. *ESPON TANGO Territorial Approaches for New Governance*. Luxembourg: ESPON.

² MEIJERS, E.; HOLLANDER, K.; HOOGERBRUGGE, M. 2012. *A Strategic Knowledge and Research Agenda on Polycentric Metropolitan Areas*. The Hague: European Metropolitan network Institute.

³ ALLMENDINGER, P.; HAUGHTON, G.; KNIELING, J.; OTHENGRAFEN, F. (eds.). 2015. *Soft Spaces of Governance in Europe: A Comparative Perspective*. London: Routledge.

Vymezení území, ve kterém působí platforma Zuidvleugel v rámci provincie Jižní Holandsko (bodová hranice)

nizace: měla provádět přípravné práce pro novou dohodu mezi neformálně vzniklým regionem a národní vládou týkající se investic do bydlení a infrastruktury. Hlavním posláním platformy je posílení mezinárodní konkurenceschopnosti jižního Randstadu, a tím zvýšení významu regionu pro hospodářství celé země. Tato část Nizozemska vykazuje horší ekonomické výsledky, je zde nadprůměrná nezaměstnanost vyplývající z předchozí deindustrializace, nižší vzdělanost a nižší produktivita práce.

Vznik platformy však nebyl výsledkem skutečného rozhodnutí národní vlády shora dolů. To je v Nizozemsku jako decentralizovaném unitárním státě politicky prakticky nemožné. V platformě tak jsou spolu vedle sebe provincie, svazky obcí i jednotlivá města. Samotní aktéři o platformě hovoří jako o „síti sítí“.

V platformě Zuidvleugel byla ovšem potlačena role dvou velkých měst, Rotterdamu a Haagu, protože jsou jen dvěma z osmi sdružených subjektů: vedle nich je zde provincie Jižní Holandsko a pět spolků menších obcí. Ve skutečnosti města Rotterdam a Haag mají mnohem silnější pozici při vyjednávání s vládou než samotná provincie, a tato síla se nemohla plně v platformě uplatnit. Proto se v jižním křídle objevila nová, více zdola nahoru orientovaná struktura spolupráce: metropolitní region Rotter-

dam-Haag. V tomto druhém uspořádání hrají hlavní roli dvě velká města (Rotterdam a Haag), což je v kontrastu s principy platformy Zuidvleugel, která byla iniciována provincií.

Partnerství pro metropolitní region Rotterdam-Haag

Hlavní cíl partnerství pro metropolitní oblast je podobný cíli platformy Zuidvleugel: dosáhnout lepšího ekonomického postavení oblasti. To bude spojeno s očekávaným nárůstem počtu obyvatel o cca 400 000 a tomu odpovídajících pracovních příležitostí a infrastruktury. Jelikož spolek v rámci platformy Zuidvleugel nikdy nebyl zamýšlen jako organizace přijímající politická rozhodnutí, nové partnerství pro metropolitní region převzalo iniciativu v politické diskusi o rozvoji území včetně oblasti územního plánování. Některé menší obce zpočátku zpochybňovaly přidanou hodnotu partnerství metropolitní oblasti, částečně proto, že se obávaly, že budou přehlasovány svými velkými sousedy, ale také proto, že by se mohly potýkat s „problémy velkých měst“, jako je kriminalita a znečištění [Meijers, E. et al., 2012]. Nakonec projevená shoda obou velkých měst a přilehlých obcí přiměla vládní orgány k souhlasu, aby spolek metropolitního regionu převzal roli správce dopravní agendy a řešil investice do dopravních staveb v regionu, převážně v oblasti hromadné dopravy,

a to i přesto, že nebyl podřízen volené politické reprezentaci – zastupitelé jsou voleni za jednotlivé obce a města.

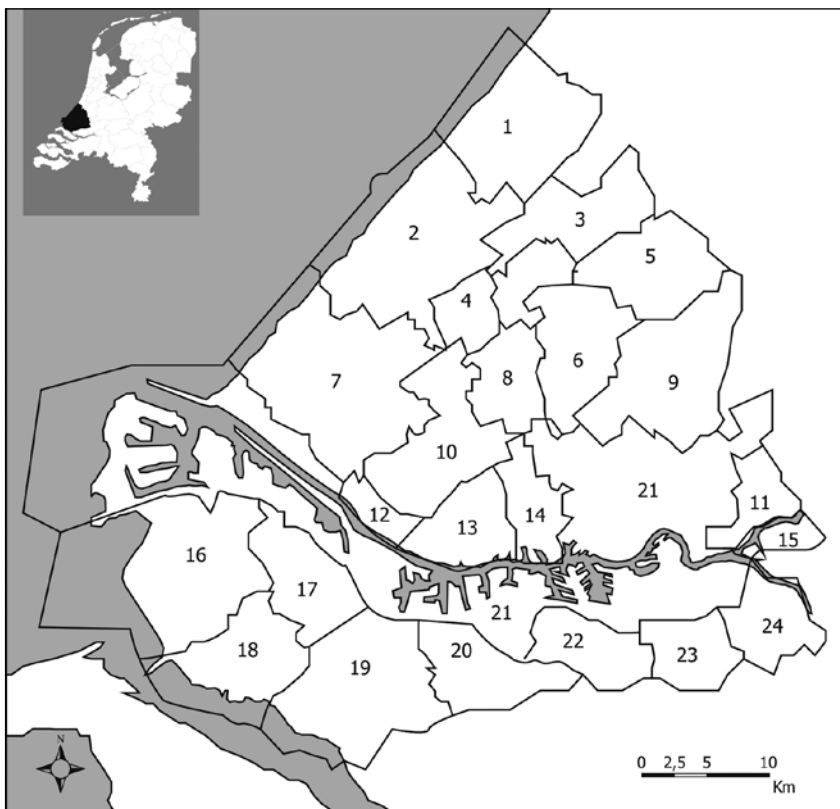
Zajímavou otázkou je, proč bylo partnerství pro metropolitní oblast zavedeno navíc k platformě Zuidvleugel. Na základě zjištění autorů studie je prvním důvodem mocenský boj mezi třemi hlavními jmenovanými správci v této oblasti: dvěma starosty velkých měst a guvernérem provincie. Zatímco platforma Zuidvleugel je více ovládána provincií, metropolitní region je ovládán dvěma velkými městy, a proto je více „vlastněn“ vládními zainteresovanými stranami v této oblasti a v tomto smyslu je legitimnější než spolupráce v rámci platformy Zuidvleugel. Právě příklad metropolitního spolku ukazuje, že leadership je pro budování kapacit správy území zásadně důležitý.

Shrnutí

Motivací pro vznik platformy Zuidvleugel bylo sladění politik mezi obcemi navzájem a mezi obcemi a provincií v rámci regionálního systému městské hromadné dopravy. Pro metropolitní region to byla příprava rozvoje regionu, která se nakonec promítla do vzniku nového dopravního úřadu, na nějž jsou vázány velké vládní rozpočtové dotace do území.

Celkově lze říci, že obě diskutované formy správy území fungují jako platformy pro překonání nepružnosti formálního administrativního vymezení územních kompetencí. Za povšimnutí stojí, že tato neformální uskupení byla de facto iniciována formálními správami obcí, resp. provincie. Žádní aktéři mimo veřejného sektoru se neúčastní ani jednoho z těchto spolků. To však není v Nizozemsku vždy pravidlem, jak ukazuje příklad spolupráce v regionu Eindhoven. Nutno podotknout, že účast soukromého sektoru na obdobných uskupeních je v některých evropských zemích mnohem běžnější než v Nizozemsku (viz různé příklady v Allmendinger et al., 2015).

Obecným problémem ve vztahu k (novým) formám správy mimo existující formální správní struktury je to, kdo ponese politickou odpovědnost za rozhodnutí jdoucí mimo rámec územně

1 Wassenaar	11 Capelle aan den IJssel	21 Rotterdam
2 Den Haag	12 Maassluis	22 Albrandswaard
3 Leidschendam-Voorburg	13 Vlaardingingen	23 Barendrecht
4 Rijswijk	14 Schiedam	24 Ridderkerk
5 Zoetermeer	15 Krimpen aan den IJssel	
6 Pijnacker-Nootdorp	16 Westvoorne	
7 Westland	17 Brielle	
8 Delft	18 Hellevoetsluis	
9 Lansingerland	19 Bernisse	
10 Midden-Delfland	20 Spijkenisse	

Zdroj: www.mrdh.nl

Vymezení území, ve kterém působí Partnerství pro metropolitní region Rotterdam-Haag

samosprávných celků. „Řešením“ v Nizozemsku, jak je na uvedených případech patrné, je nepřímá odpovědnost, a to prostřednictvím stávajících struktur, jako jsou městská nebo provinční zastupitelstva. Politicky závazná rozhodnutí nakonec potřebují schválení těchto zastupitelstev – zejména pokud jde o rozpočty územně správních celků nebo agendu územního plánování (zejména rozhodování o využití území). Obvykle mohou městská a provinční zastupitelstva říci jen ano, nebo ne na dohody, kterých dosáhli administrátoři, zatímco bohatost otevřené diskuse a rozpravy často chybí. Proto je model neformálních dohod pro všechny zúčastněné i nadále atraktivní.

Jaké plyne poučení z analýzy dvou neformálních správních platform v jižním Randstadu pro podobné městské regiony v zahraničí? Z výše popsaných příkladů je vidět, že neformální uspořádání správy může tvořit platformu pro budování konsenzu mezi aktéry veřejného sektoru ve funkčně integrovaném území, i když je administrativně roztržštěné. Správní spolky byly vytvořeny pro velké překrývající se oblasti. Dominance v síti aktérů se však lišila: na jedné straně stál zájem části obcí v provincii, na druhé straně převážila ambice místní městské samosprávy ve velkých městech. Také důvod existence každé z obou platform je jiný: sladění politiky mezi regionem a národní vládou versus

příprava na zřízení dopravního úřadu a infrastrukturálních fondů. I když aktéři z metropolitního regionu začali v první platformě s nízkými pravomocemi, získali v druhé platformě dostatečnou sílu, aby dosáhli změny postoje vlády.

Obě uspořádání byla zřízena proto, aby se „věci pohnuly“. Určité záměry v první platformě se nedařilo prosadit kvůli kompetenčním asymetriím. To vedlo ke zřízení druhé platformy, která se s mocenskými vztahy v území vypořádala jinak. Jelikož pravomoci v neformálních uspořádáních nejsou stanoveny v zákonech a předpisech, je to právě interakce účastníků, která určuje rozdělení moci. Účastníci případných budoucích neformálních platform by si měli být velmi vědomi potenciálních dopadů a změn v nastavení kompetencí správy území.

Cílem článku autorů z Technické univerzity v Delftu bylo poskytnout inspiraci a poučení pro jiné polycentrické regiony: ty spočívají hlavně v uvědomění si citlivosti vztahů mezi jádrovými městy aglomerace a regionální úrovní na jedné straně a mezi jádrovými městy aglomerace a jejich okolními menšími městy a obcemi na straně druhé. Zřízení neformálních platform spolupráce tak, aby se záměry v polycentrickém regionu uskutečnily, vyžaduje křehkou rovnováhu mezi klíčovými úrovněmi veřejného sektoru. Na závěr svého článku autoři doplňují, že pokud se uspokojivě vyřeší kompetence pro veřejnou správu, je tu další výzva: jak zajistit, aby se region nebo metropolitní oblast stala efektivní a zároveň otevřená pro účast nevládních agentur a aktérů například ze soukromého sektoru. Toto téma by se mohlo stát námětem na jině podrobnější vyhodnocení.

[SPAANS, M.; ZONNEVELD, W. 2016. Informal Governance Arrangements in the Southern Randstad: Understanding the Dynamics in a Polycentric Region. In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 107(1): 115–125. ISSN 0040-747X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/tesg.12174>.]

Výběr tématu a překlad: Vít Řezáč

CO PÍŠÍ JINDE

Zelenomodré centrum Jaroměře získalo titul Urbanistický projekt roku 2025

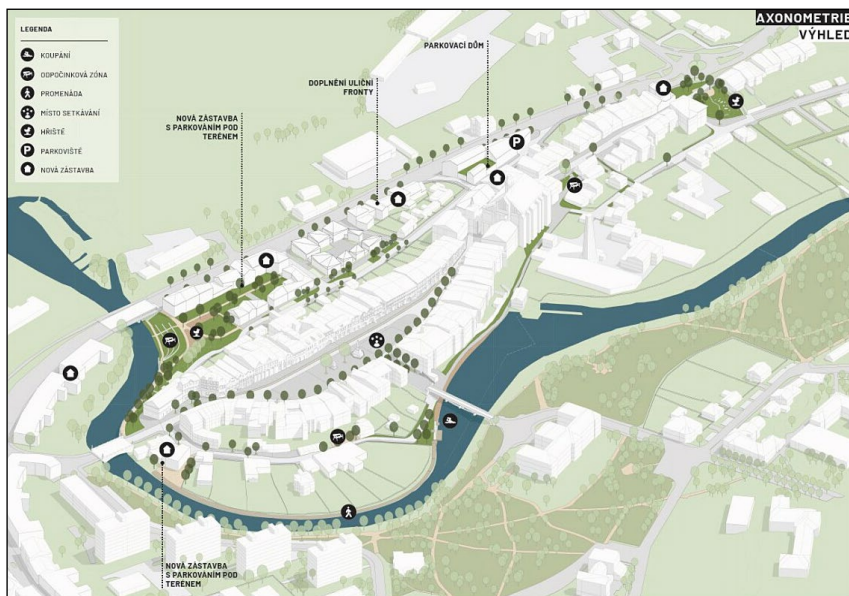
Zelenomodré centrum Jaroměře – urbanistická studie; autoři: A8000 – Martin Krupauer, Pavel Kvintus, Martin Sedmák (plocha řešeného území: 9,77 ha; projekt: 2024–2025; realizace: 2025–2028).

Urbanistická studie Zelenomodré centrum Jaroměře zpracovává základní koncepci veřejných prostranství v centru města v návaznosti na komunikační síť,

strukturu a hierarchii zástavby a optimalizuje veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu. Cílem urbanistické studie je rozpracování návrhu veřejných prostranství centra Jaroměře dle územní studie z roku 2022 a v souladu s platným územním plánem města i dotačními podmínkami 77. výzvy IROP. Studie prověřuje a redefinuje funkční členění jednotlivých lokalit veřejného prostoru v návaznosti na existující záměry a doplňuje urbanistickou kompozici a prostorovou strukturu. Území je řešeno po jednotlivých lokalitách s důrazem na modrozelenou infrastrukturu. Primárně

udržitelné hospodaření s dešťovou vodou, adaptaci města na výzvy klimatické změny a zvýšení biodiverzity. Důraz je kladen na propojení města s vodním tokem – to zahrnuje revitalizaci nábřeží, návrh prvků modrozelené infrastruktury a využití vody jako klíčového prvku pro zlepšení mikroklimatu a pobytové kvality veřejného prostoru. Důležitým aspektem návrhu je doplnění veřejných prostranství o nové výsadby a optimalizace hospodaření s dešťovou vodou (v maximální možné míře sbírat dešťovou vodu ze zpevněných ploch a střech a přivádět ji ke stromům a do záhonů a velkou část nových povrchů vyměnit za propustné materiály). Studie také formuje názor na území v širším kontextu strategického rozvoje města. Jsou definovány některé principy přesahující rámec řešeného území, které jsou však klíčové pro udržitelný rozvoj celého území města do budoucna.

Cílem návrhu je oživit centrum města prostřednictvím zvelebení jeho veřejných prostranství tak, aby zde obyvatelé a návštěvníci chtěli trávit čas a využívali jej k setkávání. Ulice jsou navrženy s ohledem na bezpečnost, inkluzivitu a pobytový charakter a jsou doplněny o místa k zastavení. Celkové zatraktivnění náměstí a zobytněných přílehlých lokalit napomůže do prostoru vrátit podnikatelské aktivity. Město otáčí svou orientaci k řece Labe a využívá tak jednu ze svých hlavních hodnot. Pobytové břehy a jejich prostupnost jsou klíčem k probuzení dříve zanedbaných lokalit. Návrh maximálně využívá znovuobjevení potenciálu hodnoty v podobě historických odkazů. Místa se zajímavým příběhem zdůrazňuje a provazuje procházkovým okruhem. Dále se počítá s doplněním nových atraktivních intervencí, které by vhodněji reagovaly na současné potřeby a doplnění soudobé architektonické vrstvy. Návrh respektuje unikátní historické a kulturní hodnoty v podobě tradiční střešní krajiny a drobné architektury tvořící klíčové prvky památkové péče, které je nutné chránit a citlivě integrovat. Součástí navrhovaných úprav veřejného prostoru je omezení automobilové

Zdroj: Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství

dopravy ve prospěch zlepšení pobytové funkce a posílení ostatních druhů dopravy (pěší, cyklo), jelikož předmětná lokalita zahrnuje širší historické centrum města, jehož jádro je tvořeno náměstím Československé armády.

[stavbaroku.cz]

**Praha roste a poroste.
Nová prognóza dává městu
jasné vodítko, kde včas připravit
školy, domovy pro seniory
i komunitní centra**

Zatímco v mnoha částech Česka počet obyvatel klesá, Praha má opačnou výzvu – připravit se na růst. Podle aktuální studie Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR Praha) může v metropoli do roku 2050 přibýt až 300 tisíc nových obyvatel. Nová prognóza dává městu přesná data a mapy, jak veřejné služby rozšiřovat, aby zůstaly dostupné pro všechny.

„Moderní město se má rozvíjet na základě svých skutečných potřeb – vyjádřených přesnými daty. Díky této prognóze víme, kde budou potřeba nové školy, ordinace nebo domovy pro seniory. Praha má v rukou nástroj, který pomůže městu růst chytře a udržitelně,“ řekl Ondřej Boháč, ředitel Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy.

Celkově by měl počet obyvatel metropole vzrůst ze současných cca 1,38 milionu až na 1,68 milionu v roce 2050. Prognóza ale pracuje i s variantou vyššího růstu až k hranici 1,9 milionu. S tím souvisí nejen vyšší nároky na školství a zdravotnictví, ale také na komunitní, rekreační a kulturní infrastrukturu – jako jsou knihovny, komunitní centra nebo hřiště.

Dobrou zprávou je, že v řadě oblastí má Praha již nyní velmi dobrou dostupnost – týká se to například parků, dětských hřišť nebo obchodů s potravinami. I zde ale bude potřeba doplňovat kapacity tam, kde poroste zástavba, nebo přibude obyvatel. *„Praha je jedno z nejkrásnějších měst na světě a není divu, že dynamicky roste. Nárůst počtu obyvatel nabízí spoustu příležitostí, ale také řadu výzev, které je třeba včas řešit. V tomto směru je klíčová proměna brownfieldů na živé městské čtvrti, podílení veřejného prostoru a v neposlední*

řadě výstavba městských bytů, které zlepší dostupnost bydlení pro všechny. Ve všech směrech se rozhodujeme na základě podrobných dat, které zpracovává a analyzuje Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy a nyní jsou přehledně dostupné skrze dokončenou prognózu obyvatel a veřejné vybavenosti nebo na portále územně analytických podkladů,“ uvedl Petr Hlaváček, náměstek primátora pro oblast územního rozvoje.

Studie se zaměřuje na demografický vývoj a stav klíčových typů veřejné vybavenosti – od škol přes domovy pro seniory až po kulturně-komunitní centra. Ukazuje, že některé kapacity nestačí už dnes. Bez včasného rozšíření se tyto rozdílly do roku 2050 ještě výrazně prohloubí.

„Průběžně kapacity škol navyšujeme a hledáme další vhodné prostory i ve spolupráci s městskými částmi, abychom byli připraveni na rostoucí potřeby obyvatel. Bohužel tento proces nejde zatím zcela ruku v ruce s poptávkou, jelikož se potýkáme s převísem dětí například ze středních Čech nebo Ukrajiny,“ říká Antonín Klecanda, radní hl. m. Prahy pro oblast školství.

Vedle rostoucího počtu dětí ukazuje prognóza i výrazné stárnutí populace. Počet obyvatel starších 80 let by se měl do roku 2050 zvýšit o 79 %, což bude vyžadovat nejen více lůžek v domovech pro seniory, ale i podporu terénních sociálních služeb a vyšší kapacity ordinací praktických lékařů. *„Tato prognóza potvrzuje trend, který v Praze sledujeme už několik let – obyvatel nejen že přibývá, ale populace stárne, a tím se nám navyšuje poptávka po sociálních a zdravotních službách. Praha se dlouhodobě potýká s nedostatkem kapacit, a to jak u bytových, tak i u terénních sociálních služeb. I proto jsem ráda, že Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy pravidelně monitoruje a předkládá vývoj o počtu obyvatel tak, abychom mohli přizpůsobovat naše plány sociální politiky do budoucna. Musím konstatovat, že to, co nás nejvíce brzdí v rozvoji kapacit sociálních služeb, jsou podfinancované sociální služby ze strany Ministerstva sociálních věcí, kdy Praha jako kraj dostává nejméně peněz na počet obyvatel ze všech krajů, a neuvěřitelně dlouhý proces při stavebním řízení, kdy od záměru stavby např. nového domova pro*

seniory do jeho realizace uplyne v průměru více než osm let. I proto velmi aktivně spolupracuji s městskými částmi tak, abychom se společně podíleli například na výstavbě domovů pro seniory, bytových domů a dalších sociálních a zdravotnických zařízení,“ říká Alexandra Udženija, náměstkyně primátora hl. m. Prahy pro oblast sociálních věcí a zdravotnictví.

Studie je volně dostupná na webu <https://uap.iprpraha.cz/pov>, kde lze prostřednictvím interaktivních dashboardů prozkoumat stav a vývoj jednotlivých typů veřejné vybavenosti po městských částech i menších územních celcích.

[IPR Praha, 22. 7. 2025]

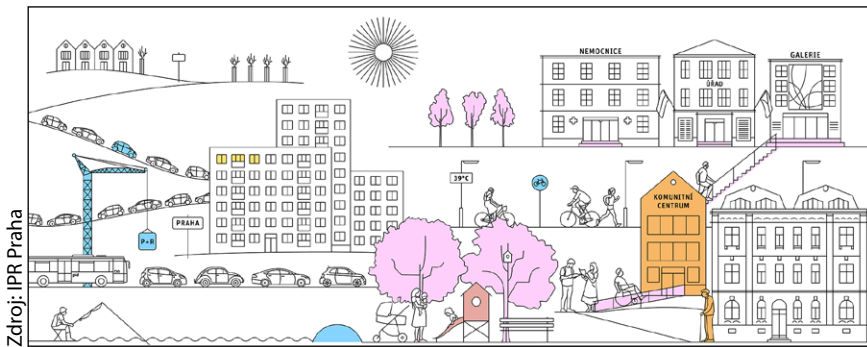
**Jak se v Praze vyvíjí dostupnost
vlastnického bydlení nebo
lékařské péče? IPR Praha
představuje data v jedné
přehledné aplikaci**

Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR Praha) představil novou webovou aplikaci Praha udržitelná, která srozumitelným a přístupným způsobem vysvětluje, co obnáší udržitelný rozvoj v městském prostředí a jak se tento koncept dotýká každého z nás.

„Udržitelnost je často vnímána jen jako ochrana životního prostředí. Podstata je ale významně širší. Je to přístup k rozvoji, který Praha potřebuje ve sféře bydlení, dopravy, veřejných služeb nebo kvality životního prostředí. S pomocí nové storemappy chceme tato témata přiblížit lidem srozumitelným způsobem,“ říká Ondřej Boháč, ředitel IPR Praha.

Aplikace Praha udržitelná je dostupná on-line v českém i anglickém jazyce na portálu územně analytických podkladů. Prostřednictvím příběhů obyvatel – řidiče Adama, studentky Beáty, matky Celestýny a seniora Dalibora – aplikace přibližuje různorodé potřeby lidí ve městě a zároveň ukazuje, jak může městské plánování na tyto potřeby reagovat.

Základem udržitelného rozvoje je rovnováha mezi třemi pilíři – sociální spravedlností (dostupností), ekonomickým rozvojem a ochranou životního prostře-

Zdroj: IPR Praha

Grafické prostředí aplikace Praha udržitelná

dí. Storymapa proto nejen ukazuje vývoj území Prahy v těchto oblastech, ale také nabízí možnosti, jak se obyvatelé mohou zapojit do plánování a zlepšování městského prostředí – ať už prostřednictvím veřejné participace, každodenního rozhodování nebo volby svých zástupců.

Klíčovým nástrojem pro měření a vyhodnocování udržitelného rozvoje města jsou statistické ukazatele. Praha jich sleduje a průběžně vyhodnocuje více než 200, a to v oblasti environmentální, sociální i ekonomické. Aplikaci vyvinula Kancelář analýz města IPR Praha a slouží jako interaktivní vstupní bod k rozboru udržitelného rozvoje území, který představuje souhrnný výstup územně analytických podkladů Prahy, aktualizovaných v roce 2024.

Data získaná z těchto ukazatelů pomáhají odborníkům i politickým představitelům města analyzovat, zda Praha směřuje k žádoucím cílům – například zda se snižuje počet dní s extrémními teplotami, zvyšuje dostupnost služeb, nebo se zlepšuje kvalita veřejného prostoru. Tato analytická práce umožňuje odpovědné a informované rozhodování o dalším rozvoji města.

„Udržitelnost je dnes v rozvoji dominující téma a také podmínka, aby se ve městě dobře bydlelo i za několik desítek let, a územně analytické podklady jsou nepostradatelným nástrojem, který pomáhá při plánování v mnoha konkrétních oblastech, a také ukazují, jak jedna oblast rozvoje ovlivňuje druhou,“ uvádí Petr Hlaváček, náměstek primátora pro územní rozvoj.

„Každou snahu o přehlednou prezentaci dat ke změně klimatu v Praze rozhodně

vítám. Bohužel stále častěji se setkávám s názory zpochybňujícími změnu klimatu. Aplikaci kolegů z IPR Praha vnímám jako hodnotný zdroj relevantních informací. Každý si správnost dat snadno může ověřit u instituce, na kterou se aplikace odkazuje,“ dodává Jana Komrsková, náměstkyně primátora pro životní prostředí a klimaplán.

[IPR Praha, 14. 7. 2025]

Letecké mapování vegetace v posttěžebních oblastech jako nástroj pro monitoring biodiverzity

Postupné tlumení těžby hnědého uhlí v Podkrušnohoří představuje příležitost pro velkoprošnou obnovu poškozených nebo zničených přírodních ekosystémů. Jak by taková obnova měla vypadat, je však stále předmětem vášnivých diskusí.

Letecké mapování vegetace (ilustrační foto)

Zdroj: ČZU v Praze

Chybí systematický monitoring obnovených stanovišť, protože běžně používané terénní průzkumy jsou náročné, a tudíž časově i prostorově omezené. Tato omezení se snaží překonat tým Vítězslava Moudrého z Fakulty životního prostředí ČZU v Praze pomocí detailního leteckého laserového skenování a hyperspektrálního snímání. Jejich studie publikovaná v časopise *Journal of Applied Ecology* se zaměřila na vztah mezi druhovou bohatostí ptáků na Radovesické výsypce na Teplicku a charakterem vegetace zjištěné pomocí dálkového průzkumu Země.

Studie ukázala, že pro vysokou biodiverzitu je velmi důležitá pestrá mozaika stanovišť s různou výškou porostů a také se zastoupením stárnoucí (suché) vegetace. Množství ptačích druhů bylo výrazně vyšší již při relativně nízkých hodnotách pokryvnosti stromového a keřového patra. „V budoucnu bychom mohli dálkovým průzkumem efektivně sledovat a vyhodnocovat změny ve struktuře vegetace na velkých územích, a tím včas a lépe odhadovat, zda se biotop nějakého druhu nevytrácí, případně navrhnout vhodný management takových území. Snižila by se tak nutnost opakovaní náročných terénních průzkumů,“ doplňuje Vítězslav Moudrý, hlavní řešitel mezinárodního projektu EarthBridge.

Povrchová těžba uhlí má dlouhodobě negativní dopady na krajinu. Vede k destrukci původních ekosystémů, a tím i k poklesu druhové diverzity. Ve snaze

minimalizovat negativní dopad těžby po jejím ukončení se vynakládá značné úsilí na obnovu krajiny, přičemž způsob obnovy předurčuje budoucí charakter vznikajících stanovišť. Části výsypek přitom představují cenná, raně sukcesní stanoviště, která z lidmi využívané krajiny jinak postupně mizí. Jsou proto právem ceněna pro svůj často jedinečný charakter a význam pro mnohé skupiny organismů, zejména rostliny, hmyz, obojživelníky a ptáky. Různorodost stanovišť, tedy proměnlivost environmentálních podmínek, jako jsou druhové složení a struktura vegetace nebo členitost terénu, patří mezi důležité faktory podporující biodiverzitu.

Aktivity výzkumníků z Fakulty životního prostředí se v oblastech zasažených těžbou dlouhodobě soustředí na studium vztahů mezi druhovou pestrostí společenstev organismů a heterogenitou prostředí. Avšak teprve v posledních letech byl v rámci tohoto výzkumu využít také letecký dálkový průzkum Země. Výzkumníci se nyní nejprve zaměřili na vztahy mezi různorodostí (heterogenitou) stanovišť odvozenou z dat laserového skenování a hyperspektrálního snímání a diverzitou ptáků na Radvesické výsypce a v jejím okolí. Celkem přitom zaznamenali 83 ptačích druhů. Zatímco v okolí výsypky převažovali ptačí hnízdičky v podrostu a v korunách stromů, na výsypce převládali ptačí hnízdičky na zemi. To souvisí s nižší pokrývností stromového patra a podrostu a relativně nízkou vertikální strukturou vegetace na výsypce ve srovnání s okolní vegetací. Celková druhová bohatost byla přitom výrazně ovlivněna charakterem vegetace. Biodiverzita se výrazně zvýšila již při malém nárůstu pokrývnosti stromovou a keřovou vegetací. Současně vertikální struktura, množství stárnoucí (suché) vegetace a členitost terénu významně přispěly k posílení druhového bohatství ptačího společenstva. Jak prokázal již dřívější výzkum, tyto charakteristiky jsou zásadní i pro mnohé vzácné druhy. Znalost těchto charakteristik tak může jednoznačně napomoci při plánování úspěšné a udržitelné rekultivace posttěžebních oblastí.

[StavbaWEB, 30. 5. 2025]

Vídeň 2035: Jak město reaguje na klimatické a demografické výzvy?

Strategický plán rozvoje 2035, který letos představila vídeňská radnice, formuluje vizi udržitelného růstu rakouské metropole. Cílem je rozvíjet město bez nadměrné zástavby, s důrazem na kvalitu života, možnosti bydlení a adaptaci na klimatické změny.

Vídeň nechce ponechat svou budoucnost náhodě. V letošním roce proto představila novou koncepci, která nastavuje kurz rozvoje metropole na příštích deset let. Dokument přichází s konkrétními strategiemi, jak čelit výzvám spojeným s demografickým růstem, klimatickou změnou či dostupností bydlení. Cílem je zajistit, aby se z Vídně nestalo betonové bludiště, ale moderní město plné života a zeleně. Radnice zároveň myslí i na šetrné hospodaření s územím.

Jakými konkrétními otázkami se nový plán zabývá? Během posledních 15 let se počet obyvatel metropole zvýšil o více než 300 000 – tedy zhruba o populaci druhého největšího rakouského města, Štýrského Hradce. Do roku 2035 se očekává další nárůst na více než 2,2 mil. lidí. Co s tím? Stavět. Ale chytře.

Přibližně dvě třetiny nově vzniklého bytového fondu bude tvořit dotované bydlení, které zůstane cenově dostupné pro široké spektrum obyvatel. Magistrát se zároveň zavazuje, že nebude rozšiřovat zástavbu na nová území. Namísto toho využije stávajících 37 definovaných rozvojových oblastí, jako jsou Seestadt Aspern či areál kolem bývalého nádraží Nordwestbahnhof, čímž skloubí odpovědné územní plánování, kvalitní urbanistické prostředí a udržitelnost. Ruku v ruce jde i výstavba veřejné infrastruktury zahrnující školy, školky, zdravotnická zařízení a další klíčové služby veřejného zájmu.

Nedílnou součástí dokumentu je i komplexní klimatická strategie, která klade důraz na ochranu zeleně, jejíž podíl přesahuje 50 % celkové rozlohy Vídně. Město jasně definovalo nedotknutelná zelená území a zároveň podporuje výsadbu vegetace prostřednictvím projektů jako „Beserparks XL“ či „Zahradní ulice“, které

mají přinést stromy a květiny do hustě zastavěných oblastí. Pokračovat má také iniciativa „Pryč s asfaltem“, která doslova mění beton na zelené oázy.

Vídeň si zakládá na tom, že je snadno dostupná pěšky, na kole i hromadnou dopravou, a tento přístup chce dále systematicky rozvíjet. Strategie proto podporuje zlepšování městské cykloinfrastruktury, posilování veřejné dopravy včetně napojení nově urbanizovaných oblastí i zavádění principů ekologicky šetrné logistiky.

A jak zapojit Vídeňany? Součástí strategie je i transparentní komunikace a participace občanů. Iniciativa magistrátu „Gemma Zukunft“ nabízí široké veřejnosti možnost nahlédnout do procesu transformace metropole zblízka – prostřednictvím komentovaných procházek a cyklistických výletů po celém městě. Od vídeňských trhů až po zelené projekty.

Webová stránka města k novému rozvojovému plánu je dostupná z: <https://wien-plan.wienwirdwov.at/>

[City of Vienna, 23. 6. 2025]

Karlínský viadukt míří do finále prestižní ceny European Bauhaus 2025

Revitalizace prostoru pod Negrelliho viaduktem v pražském Karlíně slaví mezinárodní úspěch. Projekt 1 KM městské proměny, který usiluje o transformaci okolí Negrelliho viaduktu v živé a dostupné prostředí pro místní obyvatele, se stal finalistou evropské ceny New European Bauhaus Prizes 2025. V soutěži s více než 700 projekty z celé Evropy se projekt zařadil mezi šest nejlepších v kategorii „Šampioni: Upřednostňování míst a lidí, kteří to nejvíce potřebují“. Vítěz bude vyhlášen na oficiálním ceremoniálu v Bruselu na konci září 2025.

Projekt představuje transformaci 1 km dlouhého veřejného prostoru pod nejstarším železničním mostem v Praze. Cílem bylo nejen obnovit památkově chráněný objekt, ale vytvořit z něj živý městský koridor, který propojuje infra-

Prostor pod Negrelliho viaduktem (současný stav)

strukturu s kulturou, komunitním životem a architektonickou kvalitou.

[czechdesign.cz, 11. 8. 2025]

Protipovodňová opatření v Brně otvírají řeku lidem

Stavba vyprojektovaná dle návrhu významného brněnského architekta Ivana Rullera a jeho týmu začala v lednu 2022. Postupem času ale bylo nutné provést několik změn a termín dokončení se i kvůli loňským povodním posunul na konec června letošního roku. Změny se týkaly především objektů vodohospodářské infrastruktury nebo výstavby jímek a čerpání vody, odvodnění podcho-

du na Heršpické, okamenování břehu za jezem u Riviéry, založení protipovodňových stěn v oblasti Poříčí a gravitačních zídek pod mosty. Část stezky u ulice Bauerovy nebyla součástí projektu, protože se v místě realizoval Velký městský okruh Bauerova. Doplní se v roce 2026.

Prostory nové kolonády bude nutné upravit k vybudování zázemí s provozem dle požadavků budoucího provozovatele. Nyní probíhají jednání s městskou částí Brno-střed o podobách a možnostech nájemního vztahu v objektu. K předání do správy městské části dojde po kolaudaci. Na následujících etapách protipovodňových opatření se momentálně intenzivně pracuje.

[czechdesign.cz, 11. 8. 2025]

Rullerovo nábreží v Brně

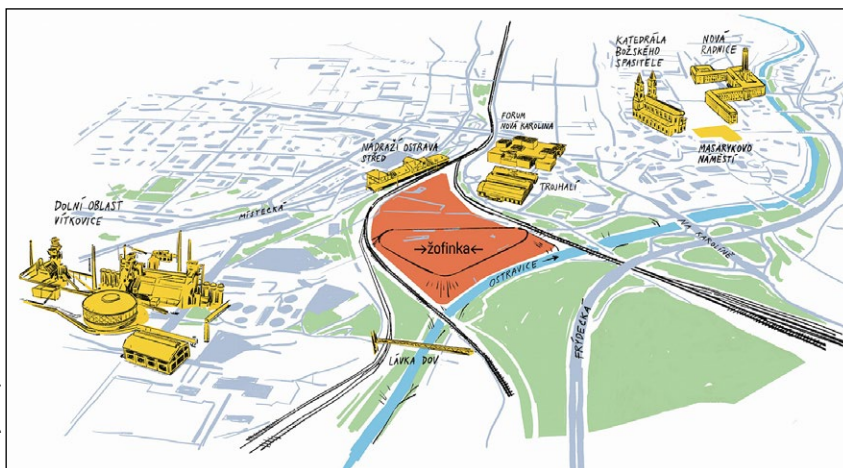
Architektonická soutěž na novou ostravskou čtvrť Žofinka má dva vítěze

Ve finále urbanisticko-architektonické soutěže na podobu nové čtvrti Žofinka v Ostravě porota ocenila dva návrhy jako rovnocenně kvalitní a udělila jim shodně první místo. O vítězství se tak dělí pražská kancelář Pavel Hnilička Architects+Planners a dánský atelier ADEPT, který se soutěže účastnil společně s českými kancelářemi atelierem tečka, krajinářskými architekty VEN.KU architekti, studiem ohboi a dopravní kanceláří VECTURA Pardubice.

Cílem urbanisticko-architektonické soutěže bylo nalézt optimální urbanistické řešení pro novou čtvrť s převážně rezidenčním charakterem. Žofinka chce nabídnout kvalitní veřejná prostranství i architekturu, dostatek zeleně a širokou škálu bytů různých standardů pro obyvatele všech věkových skupin, s různými potřebami a ekonomickými možnostmi. Součástí nové čtvrti bude i občanská vybavenost, služby, obchody, mateřská a základní škola, ale i pracovní příležitosti.

„Náš urbanistický návrh Žofinky chce v Ostravě vytvořit jedinečnou městskou čtvrť, která propojí přírodní kvality okolí, měřítko nedalekého historického centra s pestrým využitím, které dává městu život. Inspirací nám byla tradiční evropská městská struktura založená na lidském měřítku – obytné bloky se zelenými vnitroblokly zde jasně vymezují životaschopná náměstí, ulice a průchody. Pěším a cyklistům přivítává čtvrť s množstvím zeleně a dostatkem denního světla, jejímž srdcem je nová veřejná škola, sportovní hala a prostory pro aktivity všech generací... Tak si představujeme znovuzrození Žofinky,“ vysvětlil Martin Poulsen z atelieru ADEPT.

Dalším vítězným týmem je pražské studio Pavel Hnilička Architects+Planners. *„Žofinka roste z popela bývalé huti jako městská čtvrť s vlastním duchem i hrdostí. Dvě části území propojuje lineární park, který se vine od Trojhalí až k Dolní oblasti Vítkovice. Lávky přes koleje a ulice splétají síť, která propojuje lidi, místa i příběhy. Každé náměstí, každá stezka tu nese sto-*

Ilustrace a mapa řešeného území

pu proměny z průmyslu na živé město," popsal návrh architekt a urbanista Pavel Hnilička.

Investor nyní vstoupí do jednání s oběma vítěznými týmy, jejich výsledkem bude výběr partnera pro navazující fázi projektu. Oba vítězné týmy vyzval k předložení revidovaných nabídek na budoucí spolupráci.

[Magistrát města Ostravy, 6. 6. 2025]

Výdejní boxy podle pravidel. Rada hl. m. Prahy schválila jasná kritéria pro jejich umístování

Rada hlavního města schválila Pravidla pro umístování výdejních boxů na městských pozemcích, která připravili odborníci z Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR Praha). Cílem je nastavit jasná a férová pravidla, která

umožní rozvoj této služby bez negativních dopadů na veřejný prostor.

„Výdejní boxy vnímáme jako součást městské infrastruktury. Jejich přítomnost ve veřejném prostoru může být užitečná, ale jen za předpokladu, že budou dobře navrženy a správně umístěny. Pravidla proto určují, jak má box vypadat a kam patří, nebo naopak kam nepatří,“ říká ředitel IPR Praha Ondřej Boháč.

Na potřebě pravidel panuje široká shoda napříč zainteresovanými stranami. Pravidla vznikla ve spolupráci s provozovateli výdejních boxů i úředníky, kteří jejich instalaci řeší v praxi. Díky zpětné vazbě byla pravidla upravena tak, aby byla realistická, vyvážená a proveditelná.

Preferovaná umístění výdejních boxů zahrnují integraci do fasád budov, výloh supermarketů nebo prostor uzlů veřejné dopravy. Pokud není možné nalézt ideální řešení, pravidla nabízejí i alter-

nativní lokality, které zajistí dostupnost služby v celé Praze. Cílem je především to, aby výdejní boxy nezabíraly cenný veřejný prostor, nevytvářely bariéry v pohybu nebo nekonkurovaly významným architektonickým prvům.

„Pravidla pro umístování výdejních boxů jsou významným posunem pro zachování kvalitního veřejného prostoru. Výdejní boxy jsou veřejností oblíbená služba a ve městě plní svou důležitou roli, kdy snižují dopravní zátěž. To, že jsme našli shodu na pravidlech také s jejich provozovateli, považuji za důležitý krok,“ dodává náměstek primátora pro územní rozvoj Petr Hlaváček.

„Realitou je, že aktuálně jsou umístěny mimo městské nemovitosti, takže nad jejich podobou město nemá kontrolu. Nebráníme se tomu, aby výdejní boxy byly umístěny i na městských pozemcích, ale chceme, aby se tak dělo decentním způsobem. Proto jsem rád, že tato pravidla vznikla,“ doplňuje pražský radní pro majetek Adam Zábanský.

Pravidla se zatím vztahují na výdejní boxy na městských pozemcích. V budoucnu se však plánuje uzavření memoranda mezi městem a provozovateli, které by nastavilo vzájemnou spolupráci a dobrovolné dodržování pravidel i mimo městské parcely. Město může nabídnout pozemky vhodné pro umístění boxů, provozovatelé na oplátku přispějí jejich vzhled a technické řešení tak, aby odpovídalo charakteru místa.

[czechdesign.cz, 11. 8. 2025; praha.eu, 23. 6. 2025]

TISKOVÉ ZPRÁVY

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Plán pro regiony příležitosti: Koordinace institucí a nové zákony pro rozvoj území

Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) představuje další část opatření z TO DO

listu pro regiony příležitosti, které cílí na řešení dlouhodobých ekonomických a sociálních problémů. Vznikl na základě spolupráce a konzultací s desítkami partnerů z celého Česka – zapojily se krajské a místní samosprávy, místní akční skupiny i jednotlivá ministerstva. Třetí tematická oblast nese název Stát jako tahoun změny. Obsahuje návrhy na lepší koordinaci regionálních institucí, posílení role společenství obcí, legislativní podporu výstavby dostupného

bydlení a čištění odpadních vod, ale i zachování veřejných služeb v území. Zároveň prosazuje kompenzace za obnovitelné zdroje energie na území obcí a zjednodušení pravidel pro přípravu investic. Komplexní dokument s více než 150 návrhy opatření v pěti oblastech resort na podzim převede do finální podoby jako Plán pro regiony příležitosti.

Regiony příležitosti představují území s mimořádným potenciálem i speci-

fickými výzvami, které si zasluhují cílenou a koordinovanou podporu státu. Těmito návrhy cílí na posílení role státu jako aktivního partnera v rozvoji těchto regionů. Ve třetí části TO DO listu je základem předpokladem úspěchu efektivní spolupráce institucí v území, větší zapojení obcí a místních aktérů a systémová podpora prostřednictvím legislativních nástrojů. Zvláštní důraz klade na oblasti s vyšším výskytem hospodářsky a sociálně ohrožených území (HSOÚ), kde chce stát cíleně posílit koordinaci, integraci a nabídku nástrojů regionální politiky. „Stát nemůže jen přihlížet, jak některé regiony zaostávají. Musíme aktivně podporovat místa, kde se potenciál zatím nevyužívá naplno. Právě proto posilujeme spolupráci mezi institucemi jako CzechInvest, Agentura pro podnikání a inovace nebo Centrum pro regionální rozvoj, podporujeme větší roli obcí a připravujeme zákon pro regiony příležitosti, který umožní cílené a dlouhodobé řešení problémů v těchto územích. Nejde jen o investice, ale o systémovou změnu přístupu k regionálnímu rozvoji,“ uvedl ministr pro místní rozvoj Petr Kulhánek.

Zlepšení role státu při rozvoji regionů příležitosti

Plán pro regiony příležitosti usiluje o efektivnější podporu rozvoje území prostřednictvím lepší koordinace státních institucí v regionech, zejména v HSOÚ. Cílem je posílit spolupráci mezi aktéry, jako je CzechInvest, Agentura pro podnikání a inovace (API), Centrum pro regionální rozvoj (CRR), Státní fond pro podporu investic (SFPI) nebo Státní investiční a rozvojová společnost (SIRS). A to včetně jejich fyzického propojení a formální spolupráce. Přispěje to k větší synergii projektů, výměně informací a snížení duplicit.

Zároveň resort prosazuje, aby regiony příležitosti získaly cílenou podporu i na evropské úrovni, a to nejen v rámci politiky soudržnosti po roce 2028+. Důraz se klade na aktivní komunikaci zájmů těchto území směrem k EU. Podpora větší role společenství obcí a místních akčních skupin (MAS) zahrnuje například v integraci osob ze zahraničí skrze metodickou a finanční podporu komunitních projektů. V rámci HSOÚ se navrhuje navýšení kapacit krajských koordinátorů

podle specifík jednotlivých regionů. Tím se zvýší schopnost státu aktivně podporovat rozvoj těchto území a zároveň vytvoří nová kvalifikovaná pracovní místa. Resort dále usiluje o zlepšení dostupnosti dat o regionálním rozvoji, zejména pro porovnání situace v jednotlivých regionech příležitosti. Cílem je větší otevřenost dat alespoň na úrovni obcí s rozšířenou působností.

Na tuto snahu navazuje i podpora dostupnosti veřejných služeb v ohrožených regionech. Kvůli centralizaci dochází k rušení poboček institucí jako Česká pošta nebo Úřad práce ČR, což zhoršuje obslužnost a prohlubuje rozdíly mezi územími. Důležitá je proto podpora rozvoje integrovaných center služeb, mobilních a digitálních forem poskytování i převod agend na místní subjekty při zachování státních standardů. Zároveň je nutné zajištění adekvátního financování přenesené působnosti, kterou samosprávy zajišťují stále více, často bez odpovídajících prostředků. Navrhuje se také zavedení povinných kompenzací obcím za velké instalace obnovitelných zdrojů energie, které přináší dopady na místní prostředí i infrastrukturu.

Zákon pro regiony příležitosti a další legislativa

Dalším cílem Plánu pro regiony příležitosti je zařazení zákona pro regiony příležitosti do legislativního plánu resortu a následně i do Plánu legislativních prací vlády na rok 2026. Mnoho opatření vyžaduje legislativní řešení a tam, kde je to účelné, je vhodné sloučení do samostatného zákona. Ten bude nositelem specifického přístupu k regionům příležitosti. Zařazení zákona pro regiony příležitosti do legislativního plánu umožní diskusi nad opatřeními a jejich dopady na úrovni ministerstev a zahájení legislativního procesu.

Podpora návrhu novely zákona o obcích ukotvuje rámec spolupráce mezi obcemi a MAS. Novela přinese právní rámec a standardizaci této spolupráce. MAS představují síťově propojené subjekty s hlubokou znalostí místních podmínek a sehrávají klíčovou roli v aktivizaci komunit a čerpání evropských fondů. V neposlední řadě se v rámci le-

gislativy řeší i zákon o podpoře bydlení, který souvisí se zajištěním dostatečné nabídky sociálního bydlení.

Další legislativní změny se týkají usnadnění výstavby kanalizací a čistíren v menších obcích, a to jak v podobě centrálních řešení, tak možností decentralizovaných čističek odpadních vod s ohledem na místní podmínky a limity. Jde o průřezovou agendu, která vyžaduje spolupráci několika resortů. Usiluje se také o zjednodušení legislativy v oblastech jako stavebnictví, životní prostředí nebo veřejné zakázky. Cílem je snížit administrativní zátěž, zrychlit povolovací procesy a umožnit obcím větší flexibilitu při přípravě investičních projektů. Tím se sníží náklady a závislost na externím financování.

MMR na základě požadavků ostatních resortů, krajů a obcí zvolí ta opatření, která mají největší potenciál pozitivního dopadu a zároveň je možné je realizovat v dohledné době. Výsledky resort představí v září na jednání Výboru pro regionální politiku. Už během sběru dat a vyhodnocení se některá navrhovaná opatření dostala do fáze realizace. Resort bude seznam pravidelně aktualizovat podle zpětné vazby a zkušeností z regionů a stane se také jedním z podkladů pro přípravu Strategie regionálního rozvoje 2028+.

[22. 5. 2025]

Jak bude vypadat nové řešení digitalizace stavebního řízení? MMR zveřejnilo analýzu uživatelských požadavků

Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) zveřejnilo analýzu požadavků a potřeb uživatelů digitalizace stavebního řízení (DSŘ). Na jejím základě Národní agentura pro komunikační a informační technologie (NAKIT) navrhla nové řešení DSŘ v podobě analytického modelu a business architektury. S těmito výstupy MMR seznámí možné dodavatelské firmy během předběžných tržních konzultací. Poslouží také jako podklad pro zadávací dokumentaci k veřejným zakázkám na budoucí informační systémy stavebního řízení. MMR dále zveřejnilo takzvanou

GAP analýzu, která popisuje rozdíly mezi stávajícími systémy DSŘ a jejich cílovým stavem podle potřeb, požadavků uživatelů nebo legislativních a procesních nároků.

Sběr požadavků uživatelů a jejich vyhodnocení provádělo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) mezi listopadem 2024 a březnem 2025 na základě dohody o spolupráci s MMR. Čerpalo přitom z pohovorů s účastníky stavebního řízení a odborných právních a procesních analýz. Výsledkem bylo takzvané business zadání, ze kterého vycházel NAKIT při návrhu nového řešení. „Od začátku se snažíme do procesu přípravy nových systémů digitalizace stavebního řízení zapojit zástupce uživatelů. Analýzu požadavků proto připomínkovala široká pracovní skupina, ve které jsou zastoupeny velké i malé stavební úřady, obce a komory architektů nebo projektantů. Orientace na spokojenost koncového uživatele je pro nás klíčová během celé přípravy projektu,“ uvedl ministr pro místní rozvoj Petr Kulhánek. Roli NAKIT při přípravě popsal ředitel agentury Jan Ďoubal: „Úkolem NAKIT bylo odborně pomoci internímu týmu MMR s projektem digitalizace stavebního řízení. Naše analytické práce navázaly na výstupy předané MPSV a zohlednily požadavky MMR a úřadů, které jsou součástí stavebního řízení.“

Kompletní přehled téměř třiceti klíčových přínosů a funkcionalit nového řešení DSŘ s detailnějším popisem nabízí manažerské shrnutí, které naleznete na https://mmr.gov.cz/getmedia/e7b-40155-b380-4c89-bedd-a051c1563462/NAKIT_DSR_Manazerske_shrnuti.pdf.aspx?ext=.pdf.

Zahrnuje například:

- **Hlubkovou integraci s registry veřejné správy:** Nový systém bude napojen na digitální technické mapy, katastr nemovitostí, základní registry (ROB, ROS, RÚIAN) i Centrální autentizační systém. To umožní jednodušší a rychlejší práci se záměry i účastníky řízení.
- **Automatizaci úkonů:** S využitím OCR a technologií umělé inteligence bude systém schopen automaticky třídit dokumenty, přiřazovat je do spisů

Oblast	Stávající stav	Nové řešení
Zařazení do spisu	Manuální, bez podpory AI	Automatické, s využitím OCR/AI
Nahlížení do spisu	Služba není zavedena	Navržena nová služba
Komunikace mezi aktéry	Služba není zavedena	Navrženy nové služby (nové kanály Portál stavebníka, ISSŘ a Asistovaná přepážka)
Doručování dokumentů	Fyzicky nebo datovou schránkou	Plně digitální prostřednictvím Portálu stavebníka a ISSŘ; stávající kanály zachovány
Spolupráce aktérů	Omezená, bez sdílení	Sdílení dokumentace, verzování, notifikace
Integrace	Částečná	Hlubková s registry a systémy veřejné správy
Uživatelské rozhraní	Nepřehledné (především ISSŘ)	Interaktivní, přizpůsobitelné, s notifikacemi
Vyhledávání	Omezené	Podle parcel, účastníků, čísel řízení

Shrnutí klíčových rozdílů DSŘ

a vyhodnocovat základní údaje bez zásahu úředníka.

- **Nové nástroje pro efektivní spolupráci:** Funkce jako sdílení dokumentace přes odkazy, verzování podkladů nebo přístup pro třetí osoby na vyžádání výrazně zjednoduší komunikaci mezi stavebníky, úřady a projektanty.
- **Uživatelský komfort:** Portál stavebníka i ISSŘ budou mít nové přehledné rozhraní s dashboardem, který zobrazí aktuální stav řízení a nadcházející úkoly. Plánuje se také systém notifikací přes e-mail nebo SMS.
- **Plně digitální procesy:** Záměrem je eliminovat nutnost fyzického nebo datového doručování dokumentů. Všechny klíčové úkony – podání, vyjádření, odvolání – bude možné provádět výhradně on-line.
- **Osvědčení o digitálním úkonu:** Každý krok provedený uživatelem bude elektronicky potvrzen v podobě tzv. digitálního osvědčení, které posílí právní jistotu všech účastníků řízení.

Pro účely přípravy návrhu cílového řešení NAKIT dále vypracoval GAP analýzu. Ta popisuje funkčnost současných informačních systémů DSŘ bez takzvaného technologického bypassu a definuje cíle a požadavky na budoucí informační systémy. Výsledkem je detailní popis

rozdílů (mezer, gaps) mezi současným a ideálním stavem.

Návrh nového DSŘ, který zahrnuje detailní analytický model a business architekturu, společně s GAP analýzou předloží MMR do konce srpna potenciálním dodavatelům během předběžných tržních konzultací. „S IT firmami si vyjasníme, co mohou od zakázek čekat, jak budou zhruba vypadat a co bude obsahovat zadávací dokumentace. Zároveň zjistíme, jaké jsou jejich možnosti a v čem vidí rizika. To nám pomůže zvolit vhodnou formu soutěže a vyhnout se budoucím problémům při vývoji. Výrazně se tím také omezí nebezpečí zpoždění projektu. Budeme navrhovat vývoj po částech, který nám umožní pružně reagovat na budoucí potřeby a příležitosti například v oblasti umělé inteligence nebo v případě, že nastanou změny v legislativě,“ vysvětlila vrchní ředitelka sekce IT na Ministerstvu pro místní rozvoj Eva Pavlíková.

Business zadání nového řešení, jeho manažerské shrnutí, kompletní GAP analýza a související shrnující zpráva jsou volně ke stažení na <https://mmr.gov.cz/cs/ostatni/web/novinky/jak-bude-vypadat-nove-reseni-digitalizace-stavebni>.

[31. 7. 2025]

VÝZVA

Redakce časopisu Urbanismus a územní rozvoj vyzývá k zasílání článků pro č. 2 a 3/2026 k tématům

PLÁNOVÁNÍ KRAJINY REGIONY PŘÍLEŽITOSTÍ (OP SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE)

V případě zájmu o publikaci článku k danému tématu zašlete příspěvek na adresu redakce@uur.cz.

Termín pro odevzdání recenzovaných příspěvků do recenzního řízení k tématu **Plánování krajiny** je **24. listopadu 2025** (pro nerecenzované příspěvky **8. prosince 2025**). Termín pro odevzdání recenzovaných příspěvků do recenzního řízení k tématu **Regiony příležitosti (OP Spravedlivá transformace)** je **9. února 2026** (pro nerecenzované příspěvky **2. března 2026**). Číslo 2/2026 bude vydáno v dubnu, č. 3/2026 v červnu 2026.

Redakce přijímá recenzované/nerecenzované články i k jiným tématům souvisejícím se zaměřením časopisu. Pro informační rubriku redakce uvítá zaslání relevantních zpráv, recenzí publikací nebo záznamů z odborných akcí.

Pokyny pro publikování naleznete zde: <https://www.uur.cz/casopis-uaur/pro-autory-for-authors/>.

U&UR

Spolupracující školy
Fakulta architektury ČVUT
Fakulta stavební ČVUT
Národohospodářská fakulta VŠE
Fakulta financí a účetnictví VŠE
Fakulta sociálních a ekonomických studií UJEP
Fakulta životního prostředí SZU
International Real Estate Business School,
Universität Regensburg
The Bartlett School of Planning (UCL), London
West Pomeranian University
of Technology in Szczecin
Ekonomická fakulta TU Ostrava
ESPP Paris
Ion Mincu University, Bucharest

MĚ100

ME100

**Studentská
vědecká
konference
o ekonomice
v měřítku města
nebo regionu**

Live stream
na www.me100.info

**13. 11. 2025
12:00–17:00
CAMP IPR Praha
Vyšehradská 57
Praha 2**

IPR
PRAHA

OÚÚO

ARTN

Ústav prostorového plánování ČVUT v Praze ve spolupráci s IPR Praha pořádá 10. ročník studentské vědecké konference MĚ100 věnované vztahu ekonomiky a územního plánování.

Konference se skutečně **13. listopadu 2025** v prostorách CAMP IPR Praha a bude současně přenášena on-line na **www.me100.info**.

Ze zahraničních účastníků letos pozvání přijali Joris van Wezemaal z ETH Zurich, Maxime Charreire ze školy developmentu ESPI Paris, plánovač Stefano Wagner ze Švýcarska, profesor Nikos Karadimitriou z The Bartlett School of Planning v Londýně.

UUR

ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR